

УДК 7(075.3)
Н 19

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 20.03.2017 № 117)*

Видаєть за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Експерти, які здійснили експертизу підручника під час проведення рецензування підбору предметів підручників для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів і зробили висновок про доцільність надання підручнику грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:

Григорівська О. П., вчитель-методист Дубнянської гімназії №2, Рівненської області.

Мончук С. А., вчителька шкільної освіти Бременецької міської ради Тернопільської області.

Роздольна В. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії досліджень освіти і виховання Інституту проблем виховання ІАПВ України.

Пазаренко Н. В.

Н 19 Мистецтво: підруч. для 9-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н. В. Пазаренко, Н. В. Чен, Д. О. Савельєнова, М. М. Мералікна. — Харків : Оберіг, 2017. — 236 с. : іл.

ISBN 978-966-8689-38-3

Головна мета підручника — формування в учнів світоглядних орієнтацій і компетенцій у сфері художньої культури, виховання потреби у самореалізації та духовному самоудосконаленні в процесі опанування цінностей зарубіжної та української культурно-мистецької спадщини.

Підручник призначено для учнів 9 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

УДК 7(075.3)

ISBN 978-966-8689-38-3

с Пазаренко Н. В., Чен Н. В.,
Савельєнова Д. О., Мералікна М. М.
с Видавництво «Оберіг»

Вступ

Справжнього життя немає без мистецтва
Еврінід

Світ мистецтва підтримується кожній людині своїми повторюваними трагедіями, папозомови його патхненням і внутрішнім піднесенням. Твори художників, скульпторів, композиторів можуть стати імпульсом до здійснення тих чи інших рішень, даючи спосіб життя.

Кожне призначення і сила мистецтва полягають у тому, щоб впливати на людину, на її світогляд, спосіб життя, поведінку, формування особистості. Мистецтво являє розум та уяву. Не потуканий ласій духовного розвитку особистості, мистецтво формує естетичний смак, моральні та етичні принципи. Воно є культурним феноменом, який охоплює різні сфери діяльності й відображає життя та проблеми, пропонуючи їх рішення, способи взаємодії між людьми.

Важливим аспектом для мистецтва є і впливання певного ладу думок і почуттів, своєрідний, майже епілотичний вплив художнього твору на людську психіку. Художній творі часто бувають такі заборужує нас. Такий психічний вплив на людину сформувався ще в первісному мистецтві. У фалгаллерних творах навіювання є провідною художньо-соціальною функцією. Зрозуміти, вплив може бути як позитивним, так і негативним. Але в будь-якому випадку він впливає на виконання особистості. Особливим значимим ефектом володіють музичні та кінематографічні твори мистецтва.

Мистецтво розвиває зрілі слух. Живопис, графіка, скульптура виявляють особливий вплив, що може побачити по-іному (богстрше й точніше) ніж інші мовні впливи світу і саму людину, поліпшують особливий ціннівобливість зорового сприйняття.

А. Гауді. Собор Саграда
Фамілія (Храм Святого
Сімейства). Барселона (Іспанія)

О. Роден. Мислитель.
Лорж, Франція

← Моне. Аліса у саду

І. Адремов. Джаз в Ур

ривнем соціально відповідальності. Проте сучасні соціальні умови формують переважно тип особистості, в якому на перше місце виходять особисті матеріальні цінності, здебільшого на збагачення та споживання. У зв'язку з цим, саме мистецтво є одним із факторів, які впливають на процес формування сучасного всебічно розвинутого соціального типу особистості.

Справжнє мистецтво не старіє. За всю історію людства було створено безліч безсмертних шедеврів різних видів мистецтва. Цим духовним багатством можна опанувати мовою, хто до нього звернеться, хто зрозуміє його благодатний вплив, виходячи в собі спочатку зичину, а потім і потребу в спілкуванні з мистецтвом.

Оперний театр. Сідней, Австралія

Георгій і Габрієла Адок
Пам'ятник Міхаїл Емінеску. Смедія, Румунія

Особливе відчуття необхідне в процесі освоєння мови мистецтва актора, бо відтворення широкого діапазону інтонацій можливе лише при здатності слухачів відтворювати їх підписав. Але більшість за все розвиток слухових відчуттів виключається музичною діяльністю.

Архітектура здатна похвалити вміння організувати простір і мислити просторовими образами, засвоїти закони відповідності окремих частин. Найменшій мисливості передбачає мистецтво для цілеспрямованого розвитку творчої уяви і фантазії. Робота уяви необхідна як у процесі художньої творчості, так і в процесі художнього сприйняття. Але не всі індивідуальні. Індивідуальне і наше сприйняття творів мистецтва, але багато в чому залежить від творчого характеру особистості.

У даний час для розвитку суспільства потрібен тип артистичної, діяльної людини, з високим

Стилі та напрями мистецтва

Імпресіонізм

Стиль спирається на найглибші твердині пізнання, на самісіньку суть речей.
Й. В. Гете, німецький поет, мислитель

Попробуємо разом

Який зміст ви вкладаєте у слово «стиль»? Чи можна обмежити творчість конкретно-го митця вузькими стильовими рамками?

Почнемо з того, що таке стиль у мистецтвознавстві. Стиль — сукупність банак, що характеризують мистецтво певного часу, напрямку або індивідуальну манеру художника — це відображення епохи і людини. Змінювалася епоха — змінювалася все навколо: архітектура, живопис, одяг, заміська і сам спосіб життя людей. Усе почалося з епохи Стародавнього світу. Там, у Стародавньому Єгипті, Римі, Греції зародилися цивілізації, загадки яких не може розгадати сучасний світ. Їхня культура, традиції, одяг не схожі ні на жодну іншу і сути індивідуальні. Потім прийшла епоха Середньовіччя, що дала світу чудові твори мистецтва і багато іншого. Архітектура епохи Середньовіччя досі є однією з найдивовижніших і може розповісти сучасному світу про життя і людей того часу. В цю епоху входить такий відомий період, як Готика. Далі епохи змінюються одна за одною: Відродження, Бароки, Класицизм, Романтизм і Реалізм. Кожен із цих періодів часу позначений як своєю повелюваністю для світової культури. І нарешті, епоха Сучасності, що включає в себе імпресіонізм, модернізм, постімпресіонізм, постмодернізм, кубізм тощо. Це більш суперечливі, але не менш цікаві періоди мистецтва. Зміна епох буде існувати до того часу, поки існує людина. Таким чином, кожна епоха нова і не схожа на попередню. Стиль — відображення епохи, а значить, і людини.

Храм Артеміді в Ефесі (реконструкція).
Селчук Туреччина

Кафедральний собор Успіння Пресвятої
Богородиці (1150 р.) Інтер'єр
Володимир-Великий, Україна

Пізанський собор, Італія

Залізничний вокзал Загреб, Хорватія

? Дайте визначення поняттю «стиль». Який із вивчених стилів вам сподобався найбільше? Як ви вважаєте, чи впливають економічні та політичні зміни в суспільстві на розвиток культури?

Історична довідка

Громадські потрясіння кінця XVIII ст., революції у Франції та Америці змінили саму суть західної культури. Настала нова пора — епоха капіталізму, яка змінила всі норми і правила в суспільстві. Поступово в республіках, що виникли, і демократично розвинених державах різко зріс середній клас. З'явився новий ринок у мистецтві. Все це не могло не вплинути і на розвиток культури і на її складову частину — мистецтво.

Живопис імпресіонізму

Моя заслуга в тому, що я писав безпосередньо з природи, намагаючись передати свої враження від неспокійних і мінливих явищ.
Клод Моне, французький живописець

Бачити, відчувати, виражати — в цьому все мистецтво.
Едмон і Жюль Голлуар, французькі письменники

Я пишу те, що зараз відчуваю.
Каміль Піссарро, французький живописець

Поміркуємо разом

Чому, на вашу думку, виникає потреба в зміні стилю у мистецтві?

Як відбився новий стиль — імпресіонізм на творчості французьких художників?

Імпресіонізм (від французького *impression* — «враження») — це художньо-стильовий напрям у мистецтві і літературі, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань.

Історична довідка

Імпресіонізм виник у 60-х роках XIX ст. та остаточно сформувався на початку XX ст. Батьківщиною цього напрямку по праву вважається Франція. В 1863 році офіційне журі однієї з найпрестижніших мистецьких виставок Франції — «Паризький салон» не запросило на чергову

виставку деяких художників, які представили свої полотна. Журі було со скероване тільки на традиційні смаки художньої академії. Презентація своїх робіт на «Тарітькому салоні» стала значною позитивним едітук в у пресі та можливе сть була відзначенням премією були для художників важливим кроком до фінансового успіху і благополуччя. Обрамени художники організували свій «Салон знедолених». З самого початку експозиція виставки зацікавила велику кількість відвідувачів. По неділях число відвідувачів досягало чотирьох тисяч. Виставка викликала більший інтерес, ніж офіційний салон. Преса приділяла живописцям, виставленим у «Салоні знедолених», багато статей.

К. Моне. «Враження. Схід сонця»

Уранш 18 листопада 1872 р., у французькому портовому місті Гавр історія мистецтва змінилася назавжди. Художник Клод Моне почав писати вид із візії погоди, і в результаті з'явився картина, що дає назву новому художньому напрямку. — «Враження. Сонце, що сходить» (Impression, soleil levant).

15 січня 1874 р. на бульварі Капуцинів у Парижі відкрилася виставка групи художників, роботи яких відхилять офіційний Салон. А вже 25 січня того ж року у популярній гумористичній газеті «Шарівари» з'явилася стаття з назвою «Виставка імпресіоністів» нікому не відомого репортера Луї Леруа, який тоді навіть не міг припустити, що створює іронічне, випадкове шм, обернене його ім'ям в історії. До такої назви статті репортера підштовхнуло картинка, що з'явилася в газеті під номером 98 і мала назву «Impression» («Враження. Схід сонця»). Так з'явився новий термін — імпресіонізм. Спочатку цей термін мав кілька зневажливий характер, уживаючи на відповідне ставлення до художників, які писали в новій «недбальній» манері.

А в 1877 р. група художників (Клод Моне, Оноре Реуар, Каміль Пісарро, Едгар Дега, Альфред Сіслей) уже «добровільно» прийняв назву «Імпресіоністи» та почавши видавати журнал «Імпресіонізм». Безпосередньо історія імпресіонізму охоплює лише 12 років від першої виставки 1874 р. до смерті, останньої, в 1886 р.

Важливим прищипом імпресіонізму був відхід від тшавості, основним стиліським прийомом — зображення не самого предмету, а враження від нього. Проведенням у мистецтві імпресіонізму стало відчуття миттєвості, випадкового погляду. Знойомлячись із полотнами імпресіоністів, складовалась враження, що картина починає простим переходом, який гуляє бульварами та вулицями мист і високоодякує воден життям.

У власних творах імпресіоністи намагалися відтворити пляхетні, витанчені особисті враження та спостереження миттєвих, миттєвих відчуттів та переживань, природу, схопити миттєві ефекти світла.

? Які зміни відбулися у живописі?

У 1841 р. американський устатковий і художник *Джон Ренд* запатентував створені ним одвіляні тюбики для швидкозсувних фарб. Раніше художники, ідучи писати на пленері, змушені були спершу змішувати в майстерні необхідні йому фарби, а потім заливати їх у скляні емкасті, які часто билися, або в бульбашки з внутрішніми тваринами, які швидко давали течу. З появи *архидівських тюбиків* люди мистецтва отримали можливість узяти з собою на пленер усі ромаїтти кольорів і відтінків. Це відкриття значно вплинуло на велику кількість колористів-бачивих художників, до того ж переконало їх вийти зі своїх майстерень на природу.

Одні із прихильників живопису на природу. Ежен Буген, виставляв свого існого вихованця Клода Моне, що необхідно творити на пленері — перед світлом і повітрям, писати те, що спостерігаєш. Це правило стало основою пленерного живопису.

Пленер (французькою En plein air — *на відкритому повітрі*) — термін, що позначає у картині все багатство змін кольору, зумовлених впливом сонячного світла і навколишньої атмосфери. Цей термін також використовується для позначення правдивого відображення барвистого багатства природи, всіх змін кольору в природних умовах, при активній ролі світла і повітря.

Імпресіонізм став відповіддю на запит, який порував у ті роки в мистецтві (академізм), прагненням збільшити живопис із того безвихідного становища, до якого він потрапив. Новий стиль був для «організму, який страждає» свого роду шкочивою терапією.

У своїх творах імпресіоністи намагалися відтворити шпихетні, витанчені особисті враження та спостереження миттєвих, миттєвих відчуттів та переживань, природу, схопити миттєві ефекти світла.

Е. Мане

Докорним представником імпресіонізму в образотворчому мистецтві є *Едуард Мане* (1832–1883 рр.). Він народився 23 січня 1832 р. у Парижі (Франція), у досить заможній родині.

Е. Мане був особливо русійною людиною французького живопису другої половини XIX століття. «До Моне», «школа Моне» — ці вирази слівничі глибокого сенсу, тому що його ім'ям зобіцяється один період в історії французького мистецтва і починається інший.

З дитинства Е. Мане захоплювався живописом, хоча його батько не схвалював плани свого сина стати художником. Він вперше для свого походження виступив проти. Але зростаючим із великою кількістю миттєвості, батько дав свою згоду на навчання сина живопису.

Майже все життя Е. Мане прожив у Парижі, де в 1850–1856 рр. вчився у школі мистецтва повна Г. Бугера (Г. Bouffé) У 1860 р. художник написав портрет своїх батьків, що є шедевром раннього періоду творчості.

Едуард Мане обожував свій Париж. Будівля його картини про це місто вражає гостротою спостережливості, легкістю мазка, сміливою впевненістю кольорових сполучень.

Учені-митетствознавці називають картину «Музика в саду Тюільрі», що написана приблизно 1862 р., картиною, зі створення якої митець вступив на шлях кардинального оповілення епохи живописного мистецтва. Він намагався привнести в мистецтво до цього часу. У картині Е. Мане відбувся злам: з'явилися нові фарби і фактури, кольору і світла. З огляду на те, що в картині зображені музиканти, музика була нагадана «зберегти», передати настрої і звуки, але зобразити на концерт під деревами парку. Композиційно свої творчі митець створив як систему плям, які то зливаються, то розпливаються, то різко позначаються контурними смугами.

Е. Мане відмовився від традиційної ієрархічної моделі композиції. Він викривав велику майору Ашарова, що створив ефект швидкоплинності живопису. У картині майстер дружновав замешу, самодостатньо «закінченість» живопису.

Е. Мане «Опостта Ежен Мане.
Пітька художника»

Е. Мане. «Музика в саду Тюільрі»

Е. Мане порвав з академізмом і згодом прийняв теми сучасності. Формальне нововведення життя дозволило йому найбільш актуальні теми для творчості, до яких він приходив з ентузіазмом та захопленням: чоловіки і жінки, предмети й коти, музика та література.

Е. Мане. «Бар в Фоли-Бержєр»

Е. Мане «Вєста (Жанна)»

З найперших своїх робіт художник ставив перед собою завдання — «зупинити» на полотні в одну конкретну хвилину стан дійсності, поза моделі. Він писав не «життя», а процес перетворення однієї миті в тину.

У творах Е. Мане, виконаних у другій половині 1860-х рр., з'явилися нові тенденції. Навіщо в ранніх роботах художник був схильний дещо романтизувати дійсність, то тепер він відкривав справжню красу повсякденного плину життя. При цьому в більшості його робіт відутні зобов'язаний вплив і мінімалізм сюжетна заплітка. У картинах цього періоду важко навіть визначити жанр. Це пов'язано з тим, що художник в одному творі щиро щиро об'єднував зображення побуту і пейзажу.

Е. Мане «Клод Моне в своєму човні-студі»

Е. Мане «Балкон»

До числа найбільш характерних імпресіоністичних полотно художника належить картина, написана в 1874 р. в Аржантеї — «Клод Моне в своєму човні».

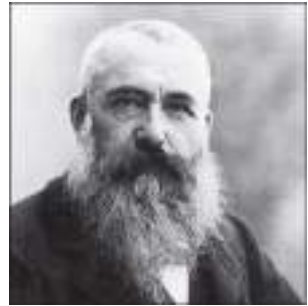
студії». Краса цього твору обумовлена не стільки значимістю зображеної події, скільки динамічністю і дотепною спостережливістю автора. Вважається, що цей твір є одним із вищих досягнень імпресіонізму Е. Мане. Неможливо визначити жанр цієї картини. Ретельну увагу приділено як портретам, так і пейзажу. Центральне місце в композиції займає Клод Мане, який працює над портретом якоїсь пані. Він працює на плаву, в своєму човні-студії, але робота художника, незважаючи на хитавицю на хвилях, точна і прекрасна. Дуже чітко Е. Мане промальовує як героїв, так і навколишній пейзаж. Хвилі і відблиски на воді, небо і хмари, що плывуть; на горизонті яхти з трубами, що димлять; дерев'яний будиночок на березі. Все це вдало обрамляє художника і даму, що сидять в човні-студії.

Едуард Мане — художник-новатор, який нерідко піддавався нападкам офіційної французької критики. Він став головною фігурою всієї прогресивної художньої інтелігенції Парижа того часу. Саме навколо нього об'єдналися молоді художники — Клод Мане, Огюст Ренуар, Каміль Піссарро, Едгар Дега, Анрі Тулуз-Лотрек, Поль Сезанн та інші.

Клод Мане (1840—1926 рр.) народився у Парижі (Франція). Митець — переважно художник-пейзажист. Він багато працював на натурі. Для нього було важливо не просто зберегти пейзаж, побутову сценку, а передати свіжість безпосереднього враження від споглядання природи, де кожну мить щось відбувається, де забарвлення предметів безперервно змінюється залежно від освітлення, від стану атмосфери, погоди, від сусідства з іншими речами, що відкидають кольорові відблиски, — рефлекси.

К. Мане і близькі до нього О. Ренуар, К. Піссарро і А. Сіслей звернули увагу, що один той самий пейзаж сприймається по-різному у сонячний чи хмарний день, при ранковому чи вечірньому освітленні. Також помітивши, що тіні від предметів зовсім не чорні, а мають певне забарвлення, вони «вигнали» чорний колір зі своєї палітри. Щоб відтворити життя в його безперестанних змінах, К. Мане працював просто неба, роблячи на пленері не лише етюди, але і завершуючи картини.

Майстер відкрив дорогу абстрактному живопису, підкорюючи мотив (тему, що зображена) картині. Для нього картина мала цінність сама по собі. Єдиною постійною темою був «живопис як він є». У останніх роботах К. Мане форми повністю зникли у буйстві кольорів. Під натиском кольорових ефектів зник і небокрай.

К. Мане

К. Мане. «Жінка в саду»

К. Мане. «Вокзал Сен-Лазар»

Художник створював власні роботи серіями. Найвідоміші — це «Копиці сіна», «Тополі», «Лондонський туман», «Руанський собор». Серія «Собори» стала його прокляттям. Неодноразово він переписував заново свої картини. Зрештою художник виставив 20 варіантів «Руанського собору». На жаль, більшість парижан побачили в них просте повторення однієї теми (усі картини були написані з одного ракурсу та відображали західний фасад храму). Назви їх теж не відрізнялися різноманітністю: «Руанський собор зранку», «Руанський собор опівдні», «Руанський собор увечері». Це були дуже тонкі спостереження за тим, як денне світло зранку до заходу сонця безперервно змінювало сіру масу будівлі, забарвлювало її в рожевий, золотий, пурпуровий і блакитний кольори. К. Моне писав той самий вид у різний час доби, захоплюючись калейдоскопом світлових ефектів. Він працював від світанку до ночі і молив Бога, щоб не зіпсувалася погода. І під кожним зі своїх «Соборів» видатний імпресіоніст міг би написати слово «Враження», як 20 років потому поставив його під картиною «Схід сонця».

К. Моне. «Руанський собор»

К. Моне вважав, що картина, яка написана на відкритому повітрі, володіє унікальною свіжістю і життєвістю. Цього неможливо досягти, працюючи в майстерні, де художник заздалегідь *уявляє* собі той твір, який він збирається створити. Порада, яку дав живописець художникам, чітко розкриває його власний підхід до картини: «Намагайтеся забути про те, що ви бачите перед собою, про дерево, будинок, про поле, про що завгодно. Просто думайте, що в цьому місці — маленький синій квадрат, там — довгаста рожева постать, і продовжуйте до тих пір, поки у вас не виникне наївного враження від картини, яка знаходиться перед вашими очима». Таким чином, вважав митець, *враження є зоровий імпульс*, який створюється від побаченого в даний конкретний момент.

Для допитливих

Незвичайна і неповторна картина «Міст Ватерлоо. Ефект туману» вважається однією з кращих робіт, що присвячені Англії. Якщо розглянути полотно на досить близькій відстані, то побачимо лише часті мазки.

Деталі картини можна розглянути тільки на відстані. Якщо відходити все далі і далі — магія цієї картини поступово зачаровує — відчувається м'яка, ніби чарівна, повітряна атмосфера Лондона.

К. Моне «Міст Ватерлоо. Ефект туману»

Ось поступово постає дуже ніжний, ледь вловимий аромчний міст Ватерлоо, що ледь проступає з туману, який зображений дуже реалістично. І вже на відстані двох метрів погляду представиться вся єдина композиція. Тільки таким чином відкривається можливість у повній мірі відтворити популярний пейзаж.

Цей ефект був досягнутий за допомогою величезної кількості колірних переходів. Гамма відтінків дуже гармонійна і створює заспокійливий вид. Магія, якою володіє ця картина, полягає не тільки в художньому таланті живописця і різноманітній палітрі відтінків, але і в психологічному впливі на глядача. Коли людина опиняється в тумані, щоб побачити обриси предмета і зрозуміти що це таке, треба підійти практично впритул. Однак, картина К. Моне працює зовсім по-іншому, що привертає і зачаровує глядача. Автор іде від зворотного, природного для людського сприйняття, авища. І цей трюк дуже налагоджено спрацьовує і приваблює.

К. Моне - Міст Ватерлоо. Ефект туману

? Знайдіть в Інтернеті цю картину у гарній якості, двічітесь на неї, відходьте від екрану якнайдалі. Ви відчуєте магію цієї картини на собі.

Взагалі, на тему Лондонського туману К. Моне створив 37 полотен, але величезною серію, що зображувала Парламент, дававася йому важко. Як він говорив, обриси вислизали від нього, раз у раз змінюючись. Тому, почавши в 1901 р., закінчити її він зміг лише повернувшись у свою майстерню в 1904 р.

Прагнучи передати всю щільність і матеріальність туману, художник розробив декілька форм: попутно створюючи гардені (особливо це відображено в м'якій складженій поверхні води і неба). Численні ля д'анієлі з картини створює в своїх судках, намагаючись розібрати градієнт густоти туману, куди їм слід йти. Будівля постає як сплюснута, розмірене тіло і лише їх відображення у воді доводять, що це саме об'єкти світу, а не дрімарійний мірак. Усі полотна покрита густими і зернистими мазками, що ще більше підсилює ефект туманності і дозволяють передати всю гру світла, що відокремлює від інших на різних картинах серії. Цікаве й те, що будівля Парламенту майже завжди центральний привороць, що не тільки для інших картин автора. Можливо, це найкращий прийом для створення ідеальної новизни в такому стилі, а тому вона бачиться художнику.

К. Моне. «Будівля Парламенту в Лондоні»

У картинах серії «Будівля Парламенту в Лондоні» митець зміг створити максимально барвисту фактуру, домігшись єдиної композиції і передавши весь настрій і всі образи Лондонського туману. Ці пейзажі написані в 1899—1904 рр., з їх різким світлом і кольором — це віртуозні, драматичні твори мистецтва, завдяки яким можна простежити еволюцію стилю художника. Вони показують поступове просування майстра до області, яка він буде писати до кінця життя, створюючи свої сади і партерно-квітичні у ряді своїх творів мистецтва.

О. Ренуар

П'єр-Огюст Ренуар (1841—1919 рр.) народився 25 лютого в місті Лимож (Франція), що розташоване на півдні Центральної Франції. Вибув шостою дитиною у родині. В юності працював живописцем по фарфору, реалізував штори та палли. З 1861 р. став учнем у майстерні художника Шарля Глейрля, який народився у Швейцарії. У майстерні О. Ренуар почав шукати нові доленітві у Школі красних мистецтв, де поспайнимимем з іншими учнями, серед яких були Ф. Бамль, К. Мане, А. Селестін та інші.

Ставши художником, О. Ренуар захопився зображенням молодих облич, природних, палімпупіних пейзажів. У створених ним портретах немає пейзажної глибини, але подібність з оригіналом у них встановлює теж саме.

У 1860—1870-х рр. О. Ренуар переходить до *жанрового мистецтва*. Від оригіналу він відходить лише в тому, що зображує не окремі фігури, а величезні світлі внутрішні середовища («Купання на Сіні»). Палітра митця дедалімає, легший дивомічний малюнок стає прозорим, колорит насичується сріблястими-перламутровими рефлексамив («Лодка»). У своїх роботах він змальовує епізоди, що викоплює в потоці життя, випадкові життєві ситуації, віддаючи перевагу святковим елементам міського життя — балам, танцям, прогулянкам.

О. Ренуар «Бал у Мулен де ла Гапєт».

Одне зі значних полотен О. Ренуара — «Бал у Мулен де ла Галет». Художник начебто зафіксував своє миттєве враження від строкатої і рухливої маси людей. Важко на відстані розгледіти кожен предмет у безлічі деталей. Майстер малює їх лише загалом, немов дивлячись здалеку. Він, як і інші імпресіоністи, відмовився від ретельного виписування форми кожного предмету, зосередивши увагу на передачі цієї форми в трепетних відблисках того чи іншого висвітлення.

Художника хвилювала ідея відобразити коротку мить, хвилину подію. Для цього, здається, нічого не потрібно — ні вибудовувати сцену, ні піклуватися про дії і взаємодії персонажів. Потрібно лише схопити момент, втілити ідеал прагнень двох мистецтв — живопису та фотографії: від першого — натхненність сприйняття, від другого — «моментальність».

Так з'явилася картина «Парасольки»: гучна багатолюдна паризька вулиця, дощ, безліч парасольок. Художник майстерно передав метушню, штовханину і, як завжди, французьку і навіть чисто паризьку чарівність і шарм. О. Ренуар навіть відсікає фігури по краях полотна, як буває на фотознімках. Коли в 1917 році картина «Парасольки» була виставлена в Лондонській Національній галереї, сотні британських художників і просто любителів живопису прислали митцю вітання, в якому говорилося, що з того моменту, як його картина з'явилася серед робіт старих майстрів, ми відчули радість від того, що наш сучасник зайняв належне місце в європейському живописі.

Особливе місце в творчості О. Ренуара займають поетичні і привабливі жіночі образи: внутрішньо різні, але зовні злегка схожі між собою, вони немов відзначені загальним відбитком епохи («Після обіду», «Портрет актриси Жанни Самарі» та інші).

Огюст Ренуар не бачив себе серед витворів, які шокують, або глибоких філософських полотен. Дивлячись на картини митця, можна з упевненістю сказати, що автор просто дарував людям частинку прекрасного і неповторного. Художник не любив трагічні, героїчні або драматичні сюжети, тому в його творах яскраво відображені красиві пейзажі, іскристі посмішки дітей, букети ароматних квітів. Французький живописець був переконаний, що будь-який твір має тішити своєю привабливістю, веселим і приємним настроєм, а нудні життєві сюжети повинні залишатися на задньому плані. Дивлячись на О. Ренуара, насолоджуєшся насиченими відтінками, правильними формами і близькими для кожного сюжетами картин.

Митець казав, що «...справжнє мистецтво підноситься над вами, обволікає і забирає вас, це засіб, за допомогою якого художник передає глядачеві свою пристрасність».

О. Ренуар. «Парасольки»

В останні роки свого життя художник, страждаючи паралізований артритом, сидючи в інвалідному кріслі і перемагаючи біль, писав свої картини. Дослідатьниця встановила між пальцями О. Ренуара пензлями і він продовжував творити, подолуючи фізичний біль із кожним мляком пензля. Одного разу Анрі Матісс запитав у нього: «Чому б Вам не задіяти це заняття?». На це живописець відповів: «Біль проходить, а криза залишається».

О. Ренуар «Портрет актриси Жанни Самари»

О. Ренуар «Дівчинка з квітами»

О. Ренуар «Бесняки в букеті»

О. Ренуар «Букет квітів»

Едгар Дега (1834–1917 рр.) народився у Парижі (Франція) в аристократичній сім'ї. Навчався в Школі виступаючих мистецтв. Закінчивши Школу, Е. Дега поїхав до Італії знайомитися у старих майстрів, виконуючи їхні полотна.

У ранній період своєї творчості Е. Дега писав картини на історичні теми («Сцена в війні в середині війни»), реалістичні портрети, які показували виразність і тонкість малюнка («Портрет молодої жінки»). У 1862 р. у залах Лувру відбувся знайомство Е. Дега з Е. Мане, що змінило все його життя. Через нього він познайомився з майбутніми імпресіоністами — К. Моне і О. Ренуаром. Зближення з імпресіоністами стало початком нової етапу творчості художника.

У центрі мистецтва цього художника — *людина*. Він зображував людей різних соціальних шарів: молодіток, праль і просувальниць за роботи, балерин у хвилини задумки, чи на ретейніці, під час гри на сцені, побутні сцени — у кав'ярні, на вулиці, на стрибках.

Е. Дега був одержимий бажанням передати ритм і рух сцени. «Мене палять, як вогнем тапцювання... Балерини завжди були для мене лише приводом, щоб зобразити чудові тканини і схвати ритм» — творчість Е. Дега.

Художник ловивчез незвичайний виразний жест, знімав незвичайний кут зору (зверху чи збоку). На першій плані його роботи завжди випадково помічені випадки із дійсності. Насправді ніхт нічого не ретельно продумав. Саме цілі чіткого композиційно, а також увагою до виразності і чіткості ліній, твори Е. Дега відрізняються від робіт інших імпресіоністів.

Е. Дега

Е. Дега «Цирк балету»

Е. Дега «Танцювальний клас»

З роками Е. Дега все частіше віддає перевагу *пастелі*, часто поєднуючи її з монотипією, літографією або гуашшю.

Для допитливих

Пастель складається з фарбувального пігменту в порошок, змішаного з невеликою кількістю клейкої речовини і спресованого у формі крейди. Вона може давати і дуже насичений, і дуже слабкий тон, однак у неї є великий недолік: шар пастелі, нанесений на поверхню, надзвичайно недовговічний і при найменшому торканні може зруйнуватися. Для того, щоб уникнути цього, поверхню обробляють спеціальним складом, що зберігає малюнок, але кольори при цьому помітно тьмяніють.

Пастель привертає Е. Дега благородством, чистотою і свіжістю кольору, оксамитовою поверхнею фактури, жвавистію і хвилюючою вібрацією штриха. Ніхто не міг зрівнятися з ним у майстерності володіння пастеллю. Художник-колорист використовував її з потужністю і винахідливістю. Його пастелі то гармонійні, світлі, то, навпаки, побудовані на різких колірних контрастах.

Відкриттям художника стала *обробка картин паром*, після чого пастель розм'якшувалася і її можна було розтушовувати пензлем або пальцями. Вдивляючись у пастелі Е. Дега, з особливою ясністю усвідомлюєш суть нових завоювань живопису. На ваших очах колір немов виникає з переливчастого сяйва, з вихору «силових» ліній, які перехрещуються. Все тут повно осмисленого руху. Особливо відчутно це в картині «**Блакитні танцівниці**», де з райдужного мерехтіння чистих тонів немов виникає мелодія танцю.

Е. Дега. «Блакитні танцівниці»

Е. Дега. «Рожеві танцівниці між лаштунків»

Одним із найбільших захоплень художника були коні. Його приваблювали традиційні римські скачки на Віа дель Корса, під час яких він робив безліч нарисів. Е. Дега цікавила не тільки природна пластика і грація коней, більше коней йому були цікаві професійні жести і рухи їх наїзників. Улюбленими прийомами митця були різні просторові зрушення, різка обрізка краю і різні «гострі» ракурси. Суть усіх прийомів зводилася до створення яскравих динамічних образів, здатних передати неповторне відчуття постійно мінливої реальності. Важливе місце в цих роботах займає колір. Саме за допомогою кольору Е. Дега вдавалося надавати строкатому безладдю фігур жокеїв конкретну організовану форму.

Е. Дега. «Скачки, жокеї-аматори»

Імпресіоністи вважали найважливішим своїм принципом писати картину з натури, але Е. Дега любив уточнювати, що слід спостерігати, не малюючи, а малюючи, не спостерігаючи.

Художник прагнув показати життя у всьому його різноманітті й неактивному русі. В цілому з імпресіоністами Е. Дега зближувало бажання вийти від академічних шаблонів і звернення до тем сучасного життя. Митець дуже любив побутові сцени, в яких головними героїнями виступали продавщиці саландерів і кавалюшків, прачки і прасувальниці. У сюжетах художника привертати характерні пози і професійні рухи.

На відміну від переважно більшості імпресіоністів, живописець практично не приїжджав на пленері. Більшість своїх полотен Е. Дега писав при газовому освітленні, за що отримав прізвисько «перший імпресіоніст ночі». У живописі імпресіоністів він займав особливе місце — перш за все, через ту роль, яку в його творчості грав малюнок і зовдяки характерному для нього подвійно імпресіоністичного розчинення форм у потоці світла і пластичної визначеності форми.

Ще за життя Е. Дега став визнаним видатним живописцем. Його картини розкуповувалися за високими цінами. Художник вважається одним з основних представників імпресіонізму, хоча у нього завжди був свій незалежний стиль.

Е. Дега «Прасувальниця»

За допомогою м'якої кольорової гами, тонкої передачі стану світло-повітряного середовища, у численних пейзажах художника з'являють повільно чарівність природи Франції.

К. Піссарро «Фруктовий сад у Пентуазі Везна»

К. Піссарро «Сонце і туман в Ерань»

К. Піссарро «Жінки в Ерань, які поруть»

Усі частини пейзажу «Жінки» перериває доглядши один з одним. Картина композиційна, просторова і ритмічна. Усі елементи художньої виразності підпорядковані одній меті — показати щедрість, достаток рідної землі.

К. Піссарро писав, що він не має сумніву, що було основою стилю, який істотно вплинув на імпресіоністи — це було *зображення життя*.

Картина, яка уособлює художника, це подвійна традиційних пейзажних сюжетів і незвичайної техніки в промальовуванні світла і освітлених предметів. Досвідне творчість художника Робінсон Кона вважає, що одним творчості одного з провідних майстрів імпресіонізму Каміля Піссарро — його дар досягти повної єдності того, що він бачить, і того, що він відчуває.

К. Піссарро. «Жива»

К. Піссарро. «Пейзаж на палітрі художника»

? Уважно розгляньте ілюстрації у підручнику. Розкажіть, що ви відчуваєте, коли дивитесь на ці твори.

Визначте головні ознаки, що характерні для картин художників, які працювали у цьому напрямку.

Українські художники-імпресіоністи

? *Кого з українських художників можна назвати художником-імпресіоністом? Чому?*

Непробилим новим імпресіонізм і українські художники, що жваво сприйняли його відкриття, як залучення до європейських тенденцій, до оновлення і багаточення художньої мови. До таких митців належать Іван Труш та Архип Куїнджі.

Іван Іванович Труш (1869–1941 рр.) народився у селі Вигоцько Бродівського повіту (Україна). Вчився у Бродівській гімназії, Краківській школі образотворчих мистецтв, у Відні і Мюнхені.

І. Труш цікавився не лише живописом, але і театром, літературою, музикою. Будучи прихильником відродження національної культури, І. Труш уже у 1898 р. разом з архітектором В. Нагорним і художником Ю. Поньквичем виступив ініціатором створення «Суспільства українських художників для розвитку російського мистецтва». Це «Суспільство» не лише пропагувало українське мистецтво, але і займалося питаннями забезпечення художників роботами, надавало їм матеріальну допомогу.

У 1899 р. у Львові відбулася перша персональна виставка художника. Представлені на ній майже сорок портретів і пейзажів були практично всі репродувані.

І. Труш

І. Труш. «Автопортрет»

Труш. «Портрет Катерини Грушевської»

І. Труш. «Гуцулки біля церкви»

Творчість Івана Труша ще за життя художника були представлені на багатьох виставках українських і польських художників у Києві, Львові, Палтаві, Краківі, Познані, Варшаві, Лондоні, Відні та Сирії. Творча спадщина художника являє більше ніж 100 картин і малюнків.

І. Труш «Захід сонця у лісі»

І. Труш підкреслював: «Імпресіонизм — це перипетії терору, що приїшов до нас із заходу і був певно синонімом малювання декоративніми фарбами, коли суть його лежить не в ясності, а більше в тектонічному розв'язанні і переведенні вибраного сюжету».

Одним із шедеврів художника є картина «Захід сонця у лісі», що виконана в зеленієму таті. Пізніше художник неодноразово намагався повторити це яскраво-жовте світло, але його притягували паче магніт. Сучасники називали І. Труша — «політом сонця».

Усе своє життя він присвятив боротьбі за розвиток українського національного мистецтва. Художник підкреслював: «Нам треба стояти... потаємні на нашій землі, селоміє бути в Європі, а руками обхоплювати яскравіше справи української паці».

Архип Куїнджі (1841 – 1910 рр.) народився в Маруполі (Україна) в сім'ї бідного шепця-трепа. Коли Архипу було чотири роки, загинув його батько, за ним пішла й мати. З дитинства А. Куїнджа захоплювали живописом, малював на будь-якому матеріалі — на стінах, дошках і обривках паперу. Він працював ретушером у фотографії в Маруполі й Одесі. Потім отримав високопрофільну мистецьку освіту. Нарешті, у 27 років за однієї з переможних пейзажних конкурсів отримав звання відома художника.

Романтичний світ пейзажів А. Куїнджі був дуже близьким до імпресіонізму. Вже на рубежі 1870-80-х рр. він відчув необхідність пошуку нових виразних засобів, приїхав до використання світлових і просторових ефектів у пейзажній картині.

А. Куїнджі

А. Куїнджі «Осень»

Пейзажи продемонстрували глибше дивчення художником імпресіонізму. І хоча А. Куїнджа не застосовував у своїй творчості класичних імпресіоністичних прийомів, захоплення передачею світло-колірного середовища різноманітними фактурами (поділом кольорових дрібнаних і переривчастих мазків, переривчастістю і вапкатою в зображенні неба і товстим поодиначим різним кольором) в його творчості були присутні.

Володіючи особливим чутливістю зору, звичним гармонії кольорів, колористу, тощо, А. Куїнджа звертався до сприйняття не повільного лінійного руху світу. Його захоплює тема тремтливих вершин небесних хмар, що веде до взаєморозміщення романтичних і реалістичних доцільностей.

А. Купчик. «Українська ніч»

Слава прийшла до художника в 1876 р. після демонстрації новаторського полотна «Українська ніч». У 1878 р. картини А. Купчика мали теплий прийом на Всесвітній виставці в Парижі. Одна з найвідоміших його картин – картина «Місячна ніч на Дніпрі».

А. Купчик. «Місячна ніч на Дніпрі»

Отже, як бачимо, імпресіонізм — це художній стиль, у мистецтві останньої третини XIX — початку XX ст., що вплинув на все наступне мистецтво. Характерними ознаками стилю є те, що його представники прагнули передати безпосереднє враження від панорамного спостереження природи. В історії світового мистецтва імпресіонізм став одним із найважливіших напрямів, що завершило створення реалістичну традицію та відкрило шлях — Велику Епоху Модернізму.

? *Хто назвав новий стиль «Імпресіонізмом»? Хто був його родоначальником?*

Визначте художника за роботою: О. Ренуар, Е. Мане, К. Піссарро, Е. Дега, П. Сезанн, К. Моне. Свою відповідь обґрунтуйте та наведіть приклади (вам можуть допомогти підручник і мережа Інтернет).

«Квітучий сад у Сент-Адрессі»

«Музиканти в саду Тюїлерів»

«Портрет актриси Жанни Самарі»

«Танцювальний клас»

«Церква в Ераніві»

«Будинки у Провансі»

Постімпресіонізм

Живопис постімпресіонізму

Постімпресіонізм (французькою *postimpressionnisme*, від латинської *post* — *після* та французького *impression* — «враження») — напрям в образотворчому мистецтві (переважно у французькому живописі), починаючи з другої половини 1880-х рр. до початку XX ст. Художники цього напрямку не дотримувалися основного стильового принципу імпресіоністів — зображення не самої речі, а враження від неї. Прихильники нового напрямку прагнули вільно та узагальнено передавати матеріальний світ. Вони не були об'єднані ні загальною програмою, ні загальним методом, кожен із них — яскрава творча індивідуальність, кожен залишив свій слід у мистецтві.

Історична довідка

Термін «постімпресіонізм» ввів у вжиття англійський критик Роджер Фрай, який був вражений виставкою сучасного французького мистецтва, влаштованою ним у Лондоні у 1910 р. На виставці були представлені роботи Вінсента Ван Гога, Анрі Тугуз Лотрека, Поля Сезанна та інших художників. Вони і стали згодом найвідомішими і найяскравішими представниками нового напрямку.

Постімпресіонізм прийшов на зміну двом напрямкам: *імпресіонізму* і *реалізму*. Імпресіоністи прагнули зобразити на полотні мить, як справляла б сильне враження від чогось-будь.

Реалісти прагнули зобразити тільки зрим реалітет, художники-постімпресіоністи — основні, законні елементи реалітету, тривалий стан навколишнього світу, сутність життя, при цьому часом вдаючись до декоративної стилізації. Вони відмовилися від тривимірності, замінивши її площинною, стали приділяти увагу ідейності картини, деформували форми.

Будучи логічним продовженням імпресіонізму, постімпресіонізм мав безліч відмінностей. Головною відмінністю постімпресіоністів від їх попередників полягло в тому, що вони віднадали метод суто заревогено спостереження, зображували лише поверхню явищ життя. Постімпресіоністи хотіли повернути мистецтву те, від чого відмовилися імпресіоністи, — *жест, ритм і відношення між предметами* і *традицями минулого*, зобрава класичними.

П. Сезанн

Феодальство постімпресіонізму в живописі, в порівнянні з іншими видами мистецтва, став взаємний вплив напрямків та індивідуальних творчих систем. Мистецтво постімпресіонізму багатогранне, має багато жанрів і напрямів.

Розглянемо творчість найбільш відомих художників-постімпресіоністів — Поля Сезанна, Вінсента Вільгема Ван Гога і Ежена Анрі Поля Гогена.

Поль Сезанн (1839—1906 рр.) народився в Екран-Прованс (Франція), у заможній родині. Його здібність до малювання проявилася ще у дитинстві, але батьки, як безпечотні і практичні люди, не надавали цьому значення. Поль навчався в школі разом із майбутнім відомим письменником Емілем Золя, дружба з яким відкрила йому широкие літературні і високі поетичні. Ця дружба стала важливою для обох і продовжувалася майже все життя.

У 1862 р. Поль Сезанн приїхав до Парижа з твердим наміром здобути мистецьку освіту у стаття художником. У 1862 – 1865 рр. він навчався в Паризькій Академії Сюсса, де зблизився з Камілем Писсарро, Едуаром Мане, Клодом Моне. У 1871 і 1877 роках бере участь у виставках імпресіоністів.

П. Сезанн. «Гора Сент-Віктуа»

Саме в цей період складається його власна живописна система — художник цікавиться не динамікою світлошвидкісного середовища і мінливістю кольору в атмосфері, а *стійкістю законмірностейми колірних поєднань і форм, майстер-альністю начотного і прародного світла*. П. Сезанн намагався відновити почуття порядку, нехарактерного для імпресіонізму, відобразити стійкість і матеріальність навколишнього світу. Саме він назвав своє мистецтво «рудадумом із пеналем у руках». Метою мистецтва митця стало не наслідування природі, а *слововираженя*. Одним із головних завдань у творчості П. Сезанна була побудова продуманої цілісної композиції.

У 1871 р. П. Сезанн бере участь у першій виставці художників-імпресіоністів, а у 1877 р. — у третій виставці. Втім виставлені роботи художника зазнають нищівної критики. Визнання приходить до П. Сезанна пізніше.

Справочись на окремі завоквання імпресіоністів, митець багато в чому відходить від них, створивши свою особливу манеру. Сутність його шукань *передана формою співвідношеннями кольорових тонів*. «Колір чинить предмет», — стверджував П. Сезанн.

П. Сезанн. «Сена в Бержі»

У натюрмортах, пейзажах, портретах художник *продивиди* *виділи* *незвичайності* *належності* *людськості* *належності* *стилю*. Нова пластична багатість, логіка структури, вираз природи і органічну єдність в форм, за допомогою градації чистого кольору, стійких композиційних побудов. Художник повернув фігурам і тілам насолоду, об'ємність і матеріальність, втрачену імпресіоністами. Він стверджував, що працює не в натури, а «паралельно натури».

П. Сезанн. «Натюрморт із драпіруванням і глечиком»

П. Сезанн. Портрет Луї-Огюста Сезанна, батька художника, який читає «Вісник»

Поль Сезанн був не тільки видатний майстер композиції, а й видатний колорист, якого порівнюють із Тіціаном, П. П. Рубенсом і Е. Делакруа. У його аркадній творчості романтична напруженість почуття поєднується з класичною ясністю і строгістю. Взявши за основу традиції класицизму і романтизму, П. Сезанн працює їх до остаточної єдності і тим самим завершив цілу епоху. Живуче художника висував його в лідери імпресіонізму, ставши справжнім відкриттям в образотворчому мистецтві Європи, провісником незворотній зміни на формування подальших течій і художніх напрямів, таких як сюрреалізм, фовізм, кубізм, експресіонізм. На початку ХХ століття його картини стали прологом, відправною точкою розвитку для цілого покоління митців художників.

П. Сезанн. Мадам Сезанн у жовтому кріслі

П. Сезанн. «П'єро і Арлькіно»

Вінсент Вільям Ван Гог (1853—1890) рр.) народився в Амстердамі, в Нідерландах. У 27 років він зрозумів у чому його покликання в цьому житті і вирішив, що повинен буди-це стати художником. Хлоп. Ван Гог і брат уродився живописцем, але його можна з упевненістю вважати самоучкою, тому що він сам студював багато книг, самовчителю, змальовував картини відомих художників, зокрема зокрема живопис імпресіонізму, живопису гравіру, творця П. Гогена. Спочатку В. Ван Гог думав стати ілюстратором, але потім написав свої перші роботи маслом.

У 1886 р. він переїхав до Парижа, де брав уроки живопису у Фердінанда Корнеліса. Згодом він знайомиться з такими особистостями, як Клод Лоррен, Поль Гоген і батьками іншими художниками імпресіоністами.

Дуже швидко він засвоїв нову для художника, писав швидко, енергійно, в стилі імпресіонізму і постімпресіонізму.

Перші свої картини В. Ван Гог присвятив селістству. У серії картин і етюдів середини 1880-х років («Селістство», «Діді картоплі» та інших), написаних у темній сепійній гамі, позначені болісно-гострий сирійський людських страждань і почуттям пригнобленості. У цих творах вищець відтворити глибоку атмосферу психологічної напруженості.

Пізніше палітра В. Ван Гога став світлішою, зникли землістий відтінок фарби, з'явився чисті блакитні, золотаво-жовті, червоні тони, характерний для нього динамічний, піби брзкоєтисний, ритм.

В. Ван Гог

В. Ван Гог. «Селянка»

В. Ван Гог. «Діти каргола»

У В. Ван Гога кожен твір мав суб'єктивний характер. Особливу увагу митець приділяв кольору. Він прагнув висловити своє ставлення до зображуваного широким застосуванням колірних співзвуч. Пейзажі цього художника подібні душі людям — в них також відбувається «затискання пристрастей»: скелі здригаються, а дерева колочуть при допомозі. Колір у художника є таємним виразником емоцій. В. Ван Гог стверджував, що «кольори, як «люблять» або «ненавидять» один одного, тому їх контраст або гармонія здатні висловити різноманітний стан художника». Він міг саме так змалювати передати в картинах свій настрій і душевний стан — іноді різкими, уривчастими, загостреними, а іноді — закругленими, ритмічно повторюваними.

В. Ван Гог. «Тераса нічного кафе»

В. Ван Гог «Зоряна ніч»

В. Ван Гог «Дерево»

В. Ван Гог «Зоря гав над пшеничним полем»

Видатний художник помер у 37 років. «Немає нічого більш художнього, ніж любити людей» – цей девіз художника був втілений в усій його творчості.

В. Ван Гог вважав, що «...говорити за нас повинні ваші полотна. Ми створюли їх, і вони існують, і це найголовніше». Людина приходить у світ не для того, щоб прожити життя щасливо, навіть не для того, щоб прожити його чесно. Вона приходить у світ для того, щоб створити щось велике для всього суспільства, для того, щоб досягти духовної висоти і поднятися над вульгарністю існуючого майже всіх своїх побратимів».

Роботи художника-постімпресіоніста впадали в очі сучасній публіці на початку ХХ століття. Хоча творче життя В. Ван Гога тривало всього 10 років, він створив понад 2100 творів, написавши близько 860 картин олівцем. Але за життя художника була продана лише одна його картина.

Е. Гоген

Ежен Анрі Поль Гоген (1848—1903 рр.) народився у Парижі (Франція), в родині журналіста Кловіс Гогена. У 17 років Поль, супереч волі матері, вступив на службу до французького торгового флоту і побував у Бразилії, Чилі, Перу, а потім — біля берегів Данії і Норвегії.

Повернувшись до Парижа в 1871 р., П. Гоген отримав посаду брокера в одній із найбільш солідних біржових фірм столиці. Але саме тоді він почав захоплюватися живописом, познайомився з кількома імпресіоністами, з ентузіазмом сприйнявши їх ідеї. Писати фарбами П. Гоген почав в 1870-х роках.

Після участі в 5 виставках імпресіоністів, художник вирішив повністю присвятити себе живопису. Своїм учителем він вважав Каміля Піссарро.

П. Гоген. «Сім'я в саду»

П. Гоген. «Лісиста стежка»

Коли у середині 1880-х років почалася криза імпресіонізму, П. Гоген почав шукати свій шлях у мистецтві. Він відійшов від імпресіонізму і *виробив власний стиль* — **синтетизм**. Цьому стилю властиве спрощення зображення, переданого яскравими, незвично сяючими фарбами, і навмисно надмірна декоративність. П. Гоген намагався зрозуміти внутрішній дух кожної картини. Багато його картин мають подвійні назви (його власна і рядок із будь-якого твору). Він використовував поширене порівняння мистецтва з дзеркалом, стверджуючи, що в його творах відбивається не зовнішній вигляд зображуваних фігур і предметів, а духовний стан художника. Митець говорив, що зображує не реальне життя, а свої мрії про нього, що він хотів звернутися в своєму мистецтві до тем вічних, позачасових, утиліти мрію про гармонійність навколишнього світу, злиття людини з природою, фактично проклав шлях *символізму* і *модерну*.

Криза імпресіонізму поставила художників, які відмовилися від сліпого «наслідування природі», перед необхідністю знайти нові джерела натхнення. Мистецтво древніх народів стало воістину невичерпним джерелом натхнення для європейського живопису і зробило сильний вплив на його розвиток.

П. Гоген. «Бачення після проповіді і боротьба Якова з ангелом».

Стіль П. Гоген, що глибоко вплинув на імпресіонізм, символізм, ліричну поезію і літературу ілюстрацій, прекрасним підходом для зображення «вищої цивілізації» царів. Його живопис — це новий гармонійний синтез зі стародавнім живописом, часто процизанний яскравим містицизмом. Фігури людей, які він писав з натури, набували символічного, філософського змісту. Колірними співвідношеннями художник передавав настрої, душевний стан, роздуми.

Факти з біографії

Відчуваючи з дитинства, проведеного в Перу (на батьківщині матері), тягу до екзотичних місць і вважаючи цивілізацію «хворобою», П. Гоген прагнув «залитися з природою». Тому в 1891 році він пішов на Таїті, де в 1902 році написав 90 голотен.

Через хворобу і відсутність коштів він навічди їде до Океанії — спочатку на Таїті, а 1901 року — на острів Ківа-Са (Маркізькі острови), де бере собі в дружини молоду таїтянку і працює на товну силу; тише найкращі свої роботи — пейзажі. На цьому острові він і помирає.

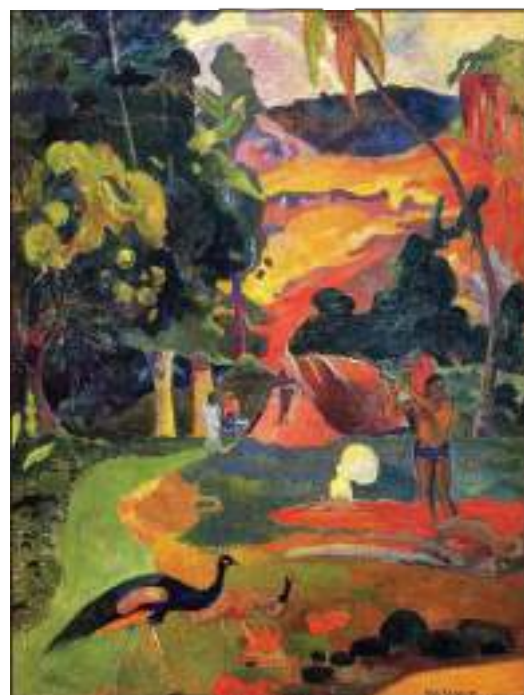
Тяга художника до «примітивізму» виникла як протест проти обмеження свободи, який накладався на людину європейським суспільством, проти заковчання білої людини від своїх «перемог» над зборигенями. П. Гоген оспівує гаїтянську культуру, протиставляє її діям колонізаторів.

Життя П. Гогена схоже на світ днів, казок — гни стовбурів дерев, червоної землі, жовте небо. Його дивна яскравість, двозначність б'є через край картини надсвіді, що покладає початок не тільки «примітивізму» в мистецтві, а й програмі новітнього мистецтва модерну.

Поль Гоген, поряд із П. Сезанном і Ван Гогом став найбільшим представником постімпресіонізму. Живописець, скульптор-форміст і графік, творець нового напрямку в живописі — *примітивізму*, працював в напрямках постімпресіонізму, символізму, примітивізму.

Т. Гоген «Жінки з вівсяль»

П. Гоген «Пейзаж із пазичами»

Робота у групах

Підготуйте повідомлення про творчість художників-імпресіоністів або художників-постімпресіоністів, які вам сподобалися найбільше, чи про творчість яких ви хотіли б розповісти.

За допомогою ілюстрацій картин художників спробуйте самі створити картину в стилі художника, який сподобався. Обов'язково врахуйте всі особливості стилю, в якому ви працюєте.

Виявляється в повній мірі діяльність художників-імпресіоністів, їх поштовхнули — постімпресіоністи — переступити ту межу, перед якою зупинилися їх попередники: поборунний принцип традиційної художньої системи «наслідування природі». Предмети на картинах художників, які працювали в цьому напрямку, неважалою на довгострокову хвилю звичайними предметами, не тонули їм. Вони тепуть в умовному світлі мистецтва, де митці перетворюють їх. Виразником індивідуальності, почуттів і думок художника стали колір, лінії і форми. Взаємозв'язок форм і кольорів академічного мистецтва, постімпресіоністи зайняли дані імпресіоністів, однак обидва напрями не відділялися одні від інших. Це два фази періоду розкладання традиційної академічної системи і переходу до мистецтва ХХ ст.

Скульптура постімпресіонізму

Помірнуємо разом

Чи можна за зовнішнім виглядом скульптури визначити час її створення? Який стиль у мистецтві скульптури вам подобається найбільше? Чому?

Імпресіонізм і постімпресіонізм у скульптурі — найцікавіші явища, які допомагають ще глибше розкрити цю чудову епоху. Починаючи із кінця XIX ст. і до початку XX ст. відбувався процес формування нового покоління скульпторів, які віддавали перевагу не ретельній деталізації форми, а художньому узагальненню. Змінилося навіть ставлення до поверхні скульптури, на якій зберігалися сліди пальців або стеки майстра. Відбувався інтерес до особливостей матеріалу, вони часто віддавали перевагу дереву, природному каменю, сліні та навіть пластиліну.

Скульптури цього періоду мали деякі, подібні з живописом імпресіонізму, **характерні риси**: прагнення до передачі миттєвого руху, розвитку скульптури наче зняті за допомогою прихованої камери; навмисна пластичність, живе вільне моделювання м'яких форм, що наче стікали. Все це створювало складну гру світла на поверхні матеріалу і відчуття незавершеності. У той же час зростає увага до дрібної пластики, до «кабінетної» скульптури, яка повинна була не просто пренести інтер'єр, але й стати органічною частиною єдиного ансамблю в рамках найважливішої для модерну ідеї синтезу мистецтва.

Найбільш яскраво імпресіонізм у скульптурі проявився в роботах М. Россо в Італії, О. Родена в К. Дега у Франції.

? *Ви вже знайомі з творами скульптора Огюста Родена. Які характерні риси його творчості ви пам'ятаєте?*

Риса Фронтис Огюст Роден (1840—1917 рр.) — французький скульптор. Один із засновників імпресіонізму у скульптурі. О. Роден, дійсно, є одним із стовпів імпресіонізму, якщо розуміти імпресіонізм як величезне духовне явище, а не тільки як творчий метод.

Випадково *розбіжностей і подібностей* О. Родена з імпресіоністами.

Розбіжність з імпресіоністами:

Ствердивши свої художню форму, О. Роден ніколи не ґрунтувався на чисті доріжках правилих, півдольних ефектах. Його творчість підпорядковувалася умовам певного освітлення. Скульптури О. Родена здатні витримувати різні освітлення, тому що їхня об'ємність цілком затверджена, а побудова виконана за суворим «науковим планом».

О. Роден прагнув завдяки арозумити людську сутність, так як: тодішня для художника мала величезне значення. У скульптурних портретах художник не намагався доскопально передати індивідуальні риси особистості, застигли в мнті. Його портрети — це відображення біографії через психологічний підхід.

С. Роден

О Роден «Бальзак»

О Роден «Рука Бога»

На відміну від імпресіоністів, О. Роден захоплювався античністю. Скульптор працював із різним матеріалом. Він був подібною музичною, створював класичні привабливі тіла і прекрасні, повільні різьбовані пооди. На відміну від імпресіоністів, не відвертався від широкої публіки, хоча міг сірко парикати на те, що «публіки нічого не розуміє, у скульптурі».

Пластична творчість О. Родена різноманітна. У багатьох роботах вони схожі на імпресіоністську: форми «розчиняються» у просторі, зливаються у повітряному середовищі, ніби взаємодіючи з ним за принципом «взаєморозчинення». Поверхня цих скульптур тремтливо світло і тінь.

Спільне з імпресіоністами:

Стиль праці О. Родена частинний і рухливий. Він завжди намагався створити свої скульптури близькими до життя, поняття «живописний реалізм» набуває не тільки до імпресіоністських початків, а й до ранньої скульптури О. Родена.

Під поняттям «рух» скульптор-митець розуміє «не що інше, як перехід від одної пози до іншої». Ось чому рух в його творчості не буває повільним, а схвильованим в момент висловлення енергійно. Тут О. Роден — однодумець імпресіоністів, у першу чергу, Е. Дега, хоча, на відміну від нього, художник дбає про витонченість і зовнішню красу моделі, і красу твору.

Ново відкритий талант помітно відгукнувся на багатому цехові скульпторів. Відкриття О. Роденом способів посилення форми і акцентування їх характеристик робить його мистецтво набагато ширшим від раннього імпресіонізму. Це відкриття таїло в собі необмежені можливості подальшого зростання і розвитку скульптури постімпресіонізму.

? Що визначало особливості творчості О. Родена? Уважно прочитайте текст у підручнику і за допомогою ілюстрацій визначте характерні риси реалізму й імпресіонізму у творах скульптора.

Медардо Россо (1858–1928 рр.) – італійський митець, один із засновників імпресіонізму в скульптурі. Народився в Турині. Працював у Мілані і Венеції, а з 1886 р. – головним чином у Парижі, де познайомився з роботами імпресіоністів. М. Россо писав пейзажі й інтер'єри церков. Цим захопився скульптурою. Він створив свій індивідуальний стиль ліплення. М. Россо помічав, що головне – «змусити себе забути матерію», так як «ніщо не матеріальне в просторі». Скульптор прагнув зробити пластику настільки ж динамічною, як саме життя, вважав свої твори «враженнями».

До кінця життя майстер захоплювався створенням портретів-тилів. Він прагнув перенести в скульптуру саму сутність імпресіоністичного сприйняття природи: митець зобразив у воску, теракоті або в глині не так самі предмети, як враження від них; не тіла, а світло і повітря, що їх охоплює. М. Россо вважав, що головне у творчості скульптора – це передати емоції, показати рухливість внутрішнього світу моделі. Майстер радикально відмовився від використання статичних площин і об'ємів, від традиційної гри світлотіні.

М. Россо

М. Россо. «Фоссе Пуер»

М. Россо. «Верстarka і плідниця»

Аморфна маса матеріалу і тіні в заглибленнях його скульптур при уважному розгляді створюють чарівне, дивовижне зображення, засноване на взаємодіях скульптури з оточуючими її простором і світлом. Скульптор любив демонструвати свої твори при яскравому сонячному світлі або полум'ї свічки. Він вважав, що рефлекси світла завжди підкреслюють форму, виявляють головну точку зору.

Скульптури М. Россо не мають кругового обходу. Позбавлені чіткого контуру, фіксованих меж, його скульптури виглядають лише з одного боку. Він вважав, що «...навколо статуї не слід крутитися, так само і як навколо картини, тому що не треба крутитися навколо форми, щоб скласти враження про неї».

Висока професійна майстерність скульптора, його обдарування, бунтарський дух дозволили М. Россо мати значний вплив на скульпторів наступного покоління, порівняний лише з впливом О. Родена. Серед його шанувальників були італійські футуристи, які вважали його одним зі своїх провісників.

М. Россо. «Материнство»

М. Россо. «Сарне Альтруї»

М. Россо. «Стара»

У 1880 р. художник і скульптор **Е. Дега** починає працювати над скульптурами. Окрім того він займається різьбленням та пише вірші. Скульптор Е. Дега звертається до тих же тем, які цікавили Е. Дега як живописця. Героїні його творів — витончені балерини, танцівниці, а також коні, застигли в граціозних па. Митець ліпив їх з воску і глини, щоб потім використовувати у своїй роботі живописця. Художник втратив зір і використовував ці зліпки як «етюди». «Я колорист за допомогою ліпні», — говорив він. Покладаючись на чуття, Е. Дега домагався виразної передачі миттєвого руху, гостроти і несподіванки пози, зберігаючи при цьому пластичну цілісність і конструктивність фігури.

Е. Дега. «Еалерини»

Е. Дега. «Іотирнадцятирічна танцівниця»

Факти з біографії митця

Кераміка Поля Гогена

Кераміка передає відчуття вогню, і тому виліплена фігура немов корчиться в пекельному вогні. Я думаю, що завдяки цьому фігура стає більш експресивною.

П. Гоген

Ежен Анрі Поль Гоген був не тільки художником, він ще захоплювався керамікою. Як скульптор, П. Гоген вважається найбільшим представником постімпресіонізму. Митець був не самотній у своїй керамічній творчості. У кінці XIX ст. відбулося помітне перемішування класичного мистецтва з елементами ремесла.

Його життя і творчість на Тaiti залишили нам не тільки чудові, яскраві картини, але й не менш цікаві твори із зображенням аборигенів і їх культових богів.

Керамічні твори П. Гогена були виліплені руками и мали скульптурно-примітивний вид. Гоген-кераміст, як і Гоген-живописець, поклав початок «примітивізму» у скульптурі.

Бунтарський дух П. Гогена найбільше відбився в його роботі «Овіра», де зображувалася таїтянська кровожерна і жорстока богиня смерті. Культурологи вважають, що скульптор асоціює себе з цією богинею. На її дикість і жорстокість творець проєктує свою жадливість і руйнівність.

Створюючи потворний вигляд, скручений силует, гіпертрофовано-велику голову богині, митець ніби протиставляє її європейському мистецтву, його гармонії і «благодаті», вважаючи скульптуру матеріальною реалізацією протесту проти європейського способу життя, релігії, культури. П. Гоген просив на його могилі встановити скульптуру Овіри. У 1979 р. це було зроблено.

Скульптура «Овіри» на могилі П. Гогена

П Гоген «Єва»

П Гоген Ваза «Мадам
Шуффенекер»П Гоген Тавакера
«Автопортрет»

Таким чином, на зламі XIX—XX ст. в образотворчому мистецтві сформувалися два напрями: імпресіонізм і постімпресіонізм.

Імпресіонізм мав дві основи: швидшу живописну техніку і нове для того часу бачення світу. Мить — ось що таке імпресіонізм у живописі. Художники намагалися зафіксувати на своїх картинках світ, що стрімко змінюється: природу, яка сповнена найрізноманітнішими унікальними явищами, здухленими вразами уяви; висловити бачення доцуттів і передати свої швидкоплинні враження; зловити гармонію між очима глядача і самою картиною. Велике значення вони надавали кольору і його чуттєвій вібрації.

Постімпресіонізм виник у 80-х рр. XIX ст. Митці цього напрямку не дотримувалися тільки зривних вражень, а прагнули вільно і умовільно передати матеріальність світу, вдаватися до декоративної стилізації.

Зазвичай під термінами «імпресіонізм» і «постімпресіонізм» мається на увазі напрями в живописі чи скульптурі, хоча їх ідеї також знайшли своє відображення в музиці.

? *Визначте особливості мистецтва скульптури імпресіонізму.*

Робота у групі

Підготуйте коротку доповідь: «Внесок українських скульпторів-імпресіоністів в історію світової скульптури».

Музичне мистецтво імпресіонізму та постімпресіонізму

Не потрібно слухати нічого поради, тільки пораду вітру, який наспівує історію світу.
К. Дебюссі, французький композитор, диригент і музичний критик

Велич мистецтва ясніше за все проявляється в музиці.
Й. В. Гете, німецький поет, прозаїк, драматург, мислитель

Дж. Тиссо «Тихо»

Е. Дега «Уроки танців»

Поміркуємо разом.

Чому може навчити музика? Чим музика відрізняється від образотворчого мистецтва? У чому сила впливу музики на людину? Яке значення музика відіграє у вашому житті?

Музика вчить відчувати і співчувати, розрізняти красиве і потворне, розвиває, власне людські духовні якості. Музичний твір специфічно відображає світ, він стає засобом пізнання. Якщо сприйняття живопису пов'язано із зором, то загальні музичні мистецтва базуються на слуху і можуть бути пов'язані один з одним тільки за допомогою особливих, тонких асоціативних паралелей, які існують лише у свідомості. Саме композитор, опановуючи дійсність, втілює її в специфічних формах музики. Слухаючи музику, кожна людина отримує можливість поглянути на світ з нової, композиторської точки зору, збагатити своє сприйняття новими думками і поглядами на вже знайоме.

Композитор, що знав на собі вплив різних стилів та напрямів мистецтва, художників або їх поетів, допомагає слухачам через свій твір провести прямі аналізи між конкретними творами живопису і музики. Все це збагачується наприкінці образу своєрідністю і створює індивідуальний стиль композитора. Таким чином, музика відіграє важливу роль у суперечливому й багатогранному житті людини і суспільства.

? Чому музика так впливає на внутрішній стан людини?

Саме на це питання і спробували відповісти композитори, які увійшли в територію музики як імпресіоністи. «Художник повинен писати тільки те, що він бачить, і так, як він бачить» – таким було одне з гасел нової мистецтва.

Музичний імпресіонізм — музичний напрямок, аналогічний імпресіонізму в живописі, що склався у Франції в останню чверть XIX ст. — початку XX ст., перш за все у творчості Еріка Саті, Клода Дебюссі і Моріса Равеля. Потім імпресіонізм поширився і в інших країнах. Як напрямок, імпресіонізм надав неоціненний вплив на майбутні стилі та музичні течії.

Характерними рисами цього стилю в музиці є:

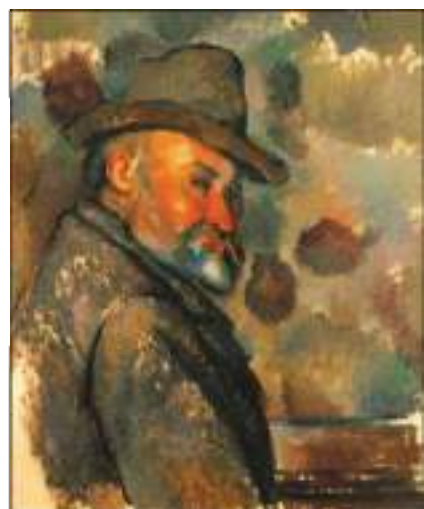
- відтворення шпигрових ліній наєрають значення символів, різноманіття і складності міського побуту, свіжості і безпосередності сприйняття світу.

- фіксація ледь вловлених психологічних стацій, виявлених спогляданням зовнішнього світу, зображення випадкових ситуацій, сміливість композиційних рішень;

- тяжіння до поетичної лейзвичної програмності;

- виготовлена поетизація старовини, екзотика, інтерес до тембрових і гармонічних барвистості тону.

Музика імпресіонізму зближує з імпресіонізмом у живописі перш за все принаєкня передавати скороплинні, безпосередньо враження від явища, п'ятовки, нап'ятні барвистості та кольорової гамми, бундзвєсть до атмосфери. Це омилу ти увозько художників і композиторів цього напрямку еолоритні жанрові замальовки і музично портрети.

П. Сезанн «Автопортрет у фетровому капелюсі»

П. Сезанн «Берег Марни»

Із французьким імпресіонізмом у живописі музичний імпресіонізм має не тільки спільні корені, а й *причиною-наслідковою зв'язки*. Композитори шукали та знаходили не тільки апатичні, а й виразивали засоби у творчості художників К. Моне, П. Сезанна, Е. Дега та інших художників-імпресіоністів.

Нерідко у композиторів-імпресіоністів поєднувалися новизна художніх засобів із перетворенням вшуканих фантастичних образів стародавнього мистецтва. Вони продонесли традиції романтизму, відмовившись при цьому від

гострих драматичних колориті і гострієльких тем. Майстри музики розширили *музичний ласоби* музичної виразності (в області гармонії, інструменталі). Імпресіоністи помітно розширили *сучасну тональну систему*, відкривши шлях багатьом гармонійним нововведенням. Стали культивуватися *симфонічні ескізи замальовки*, що поєднували акварельну м'якість звукопису з символістською загадковістю настрою.

Особливу свіжість муанш імпресіоністів надало *постійне звертання до пісн* новітньоївоєльних жанрів, тонке *вигадання ладових, ритмічних елемента*, запозичених у фольклорі країн Сходу. Тіпами, ранніх формах нетривалого джазу.

Е. Дегас «У репетиційній залі»

Е. Дегас. «Балерини у зеленому»

П. Гоген «Бретанські дівчатка танцюють»

О. Фенуар. «Дівчина з мандоліною»

В *опері* імпресіонізм *притіп* до створення музичних драм *напіллієвандарного змісту*, *зміцнених* чарівною делікатністю звукової атмосфери, *світлості і широкістю* вокальної декламації, *поглибленням психологічної виразності*.

Е. Дегас «Балет і оркестр»

(«Сильвія», «Ангелі» і «Три сарабанди»). Через п'ять років отримати резонанс у професійному середовищі перші твори в повному стилі Клода Дебюссі (твори для воєн, «Післялюдський відпочинок фантас», «Міра» для оркестру, «Острів радості» для фортепіано). Ветерану лідерства під К. Дебюссі прийняли Моріс Равель («Гра ведн», «Виділення» для фортепіано).

Е. Саті

своїми незалежними естетичними судженнями. Фортепіанні п'єси Е. Саті за формою незвичайні, з екстремальними цюльми, витиснули на берегах кохання модерні (збірники фортепіанних п'єс: «Три п'єси у формі груші», «Ужасний шкурі», «Двадцятичоти описи», «Сучасні ембріони»).

Слухання музики

Е. Саті, фортепіанні п'єси: «Три п'єси у формі груші», «Ужасний шкурі», «Автоматичні описи», «Сучасні ембріони».

У оркестрових композиціях імпресіоністів переважали чисті фарби, прихильні відбілюванню; часто зустрічались сольні доріжки духових, пасажі арфи, мелодії фіула струнних, ефекти гон воєдино. Ритміка часом хистка і непевна. Для мелодій характерні незарушені побудови, а короти вислову. Фрази-символи, напіврозумні мотиви. При цьому у музиці імпресіоністів надзвичайно посилилися значення кожного звуку, тембру, акорду, розширилася безмежно можливість *жвавлення заді*.

Трохию поділку «імпресіонізму» в музиці можна сказати 1886—1887 рр., коли в Парижі були опубліковані перші імпресіоністичні твори Еріка Саті

Ерік Саті (1866—1925 рр.) — ексцентричний французький композитор і піаніст, один із реформаторів сюрреалістичної музики початку ХХ ст., один із родоначальників таких музичних течій, як *камерістилізм*, *примітивізм*, *контратрадиційнізм* і *деміталізм*. Саме Е. Саті придумав жанр «мобілізованої музики», яку не треба довше слухати. Ця концепція музики стала звучати у магазині або на виставці.

Е. Саті вважається одним із центральних музичного імпресіонізму. Мистець постійно акцентував увагу на тому, як багато у своїй творчості він любив французький художництво. Він привернув до себе К. Дебюссі принциповістю свого мислення, незалежним, грубуватим характером та ідеєю довершеності й тим, що не визнавав рішуче інших авторитетів. Композитор жив несомнішим бутарським духом, який зважився до повалення традицій. Е. Саті захолював молодь сміливим висловом обвинувачення своєму смаку, своїми незалежними естетичними судженнями.

Фортепіанні п'єси Е. Саті за формою незвичайні, з екстремальними цюльми, витиснули на берегах кохання модерні (збірники фортепіанних п'єс: «Три п'єси у формі груші», «Ужасний шкурі», «Двадцятичоти описи», «Сучасні ембріони»).

Найбільш раніше музичний імпресіонізм знайшов своє втілення у творчості композитора, піаніста, диригента, музичного критика **Клода Ашля Дебюссі** (1862–1918 рр.) і композитора, диригента, одного з реформаторів музики ХХ ст. **Моріса Равеля** (1875–1937 рр.). Творчі шляхи цих двох французьких композиторів йшли паралельно, багато в чому переплітаючись, доповнюючи один одного.

Так само, як у живописній імпресіоністці, пошуки К. Дебюссі і М. Равеля були спрямовані на *розширення меж виразних засобів*, необхідних для втілення нових образів і, в першу чергу, на максимальне збагачення барвисто-кolorистичної музики. Композитори створили нову імпресіоністську музичну мову (*мелодія, гармонія, колорит, ритм, метроритми, фіжурра, інструментуваний*).

М. Равель за фортепіано

К. Дебюссі

? Як ви вважаєте, що об'єднує цих музикантів?

У творах К. Дебюссі і М. Равеля значення мелодії різнилося в гарній мірі. У них немає яскравих, широких мелодій, лише вигадливі короткі мелодичні фрази. Дуже надзвичайно зростає роль **гармонії**: характерні складні, нестійкі гармонії, у яких збільшено тривучість, зменшено сенсоворяд, використовують паралельний рух акордів. Наприклад, у пісні К. Дебюссі «Затонулий собор». На першій плані композитори висувають **колорит**, його барвисте значення — нові незвичні акорди терцової і пентервової структури.

Не менш глибоке чуття до народно-національного початку відзначилося у творчості М. Равеля. Композитор широко використовував народні танці у своїх музичних творах. Темою Ієнниї

О. Бенуа, іспанський танець болеро

у творчості композитора увійшла до «Хаданерн» і була продовжена потім в «Іспанській рапсодії», «Іспанській сонаті», рапсодії «Ціганша», «Трьох танцях Дана Біхота». Яскравим прикладом іспанської теми є «Альборада» з циклу «Відображення». Тут аустриєць має лад народної музики стилю фламенко, а також і мажорні — міжор іспанського походження. Один із традиційних творів М. Равеля «Болеро» повністю узагальнений іспанський характер. М. Равель пише різноманітні лади, змінює ритмічні розміри (народні варіанти та мелодія не вкладає до єдиного суворого періодичного ритмізму).

Видатний майстер К. Дебюссі завжди шукав нове звучання, нову виразність. Композитор підкріп у фортепіанному звучанні величезним м'яккістю, світлою гармонією зміни до фортепіанного мистецтва, ставши *заповітним канонічним фортепіанним родом XX ст.*

Для допитливих

Планів К. Дебюссі — це планів тонкого прозорого звучання, дзюркотливих пагажів, панування колориту. Його сучасники відзначали, що гра музиканта вражала в першу чергу, дивним характером звучання: надзвичайною м'якістю, легкістю, артикуляцією, яка «милує», відсутністю «ударних» ефектів. Композитор на новій основі вніс принципи старовинної клавирної гри: в «Прелюді», «Менуеті», «Пастіях» влізаються риси клавесинної музики XVIII ст. А поруч із ними вперше виникає імпресіоністичний нічний пейзаж — «Місячне сяйво» (4 частина), найпопулярніша піеса цього циклу. Переважна більшість фортепіанних піес К. Дебюссі — це програмні мініатюри або цикли мініатур, що творить про вплив естетики імпресіонізму. У багатьох піесах композитор спирається на жанри танцю, маршу, пісні на різні форми народної музики. Однак трактування жанрових елементів незмінно знаходить імпресіоністичний характер: це не пряме втілення, а скоріше кимерне відлуння танцю, маршу, народної пісні. Яскравий приклад — «Вечір у Гренаді» з циклу «Естада». К. Дебюссі написав понад 80 фортепіанних творів, більшість яких визнані шедеврами світової фортепіанної літератури.

У фортепіанній музиці М. Равеля риси імпресіонізму з найбільшою виразністю проявилися в піесах циклу «Відображення». Майже всі фортепіанні піеси композитора існують в оркестровому варіанті — «Античний менует», «Павана», «Альборада» з циклу «Відображення», «Гробниця Куперена», «Благородні і сентиментальні вальси», «Вальс» та інші. Фортепіанна музика М. Равеля дає яскраве уявлення про стиль композитора, про його естетичні образи, барви гармонік, фортепіанні прийоми як стримали подальший розвиток у музиці XX ст. Пальма першості в оновленні фортепіанної техніки в дусі імпресіонізму, безперечно, належить серії піес «мальовничості і віртуозності» («звучивими фірмками») — «Гра води».

Розглянемо більш конкретно кілька типових тем у творчості композиторів імпресіоністів М. Равеля і К. Дебюссі

1 У багатьох музичних творах композиторів проступає гедоністичне ставлення до життя, що ріднить їхню музику з живописом імпресіоністів.

Гедонізм (древньо грецькою — «насолода», «задоволення») — етичне вчення, згідно з яким задоволення є вищим благом і метою життя

2. Однією з провідних тем М. Равеля і К. Дебюссі стає «пейзаж»: картини природи, тижіни до її естетичного одухотворення. В образах природи майстрів приваблюють саме явища природи: шум дощу, подих вітру, біг хвиль, мерехтіння світла, шелест листя тощо. Наприклад, такі п'єси, як «Гра води», «Прелюдія ночі», «Видображення» для фортепіано М. Равеля; «Море» для оркестру, «Вітер на рівнині», «Сади під дощем», «Острів радості» для фортепіано К. Дебюссі. Вміння слухати і чути природу, багатство її звуків і «побачити» всю палітру її фарб викликали до життя *нові звуки, прийоми*, вільні від академічних умовностей. Для М. Равеля і К. Дебюссі було важливо передати певний настрій, відчуття, своє ставлення до даного естетичного образу, особливий довірливий, інтимний тон висловлювання, передати певне емоційне забарвлення: то спокійне, мрійливе споглядання, то величний роздум. Про таку музику К. Дебюссі композитор І. Шестов сказав: «Чарівні звукові пейзажі Дебюссі: виртени моря, дію, дощу, вічних хмар — завжди пройняті символікою настрою, «таємницею невимовного», в них відчувається то любовна знемога, то нотки сумної відчуженості, то сяюча радість буття».

Ван Гог. «Тераска під дощем»

СЛУХАННЯ МУЗИКИ

На вибір учителю:

«Гра води», «Прелюдія ночі», «Видображення» для фортепіано **М. Равеля**.

«Море» для оркестру, «Вітер на рівнині», «Сади під дощем», «Острів радості» для фортепіано **К. Дебюссі**.

? Які, на вашу думку, емоції хотіли викликати майстри своїми творами? Чи сподобалися вам ці твори? Чому?

Уважно розгляньте ілюстрації. Доберіть репродукцію картини до назв музичних творів М. Равеля і К. Дебюссі про природу. Поясніть свій вибір.

Художник Метт Муглоу

Художник Клод Моне

Художник Едуард Мане

Художник Клод Моне

Для допитливих

Музичний портрет разом із портретними жанрами інших мистецтв реалізує одну з важливих творчих потреб — дослідження людини, її особистості. Тільки в музиці індивідуальність людини, яку малюють, передається всіма засобами музичної мови. З моменту виникнення музичного портрету абсолютна більшість його зразків належить до жанру фортепіанної мініатюри. Аж до початку XX ст. більшість музичних п'єс-портретів нескладні за формою, контрасти всередині мініатюр рідкісні. Частина п'єс втілює тільки суттєві риси оригіналу, відтворені декількома точними музичними прийомами (виразними мелодійними, ритмічними або гармонійними оборотами, характерним фактурним рішенням). Поява складних форм і значних контрастів між розділами в музичному портреті пов'язана зі зверненням авторів до багатогоронніх суперечливих образів, відтворених у розвитку (К. Дебюссі, М. Равель). Музичний портрет зосереджений не на відтворенні зовнішнього вигляду персонажа, а на характеристичній його індивідуальності, внутрішнього світу. Через стиль і жанр дається національна, історична і соціальна характеристика персонажу. Крім духовного світу героя, музичний портрет відтворює деякі особливості зовнішності — ті ж прикмети, які відповідають тимчасовій інтенсивній природі музичного мистецтва: манера рухатися і швидкість руху, характерні жести, особливості мови.

Музичний портрет — це музично-художній образ конкретної особистості, як реально існуючої (що існувала), так і вигаданої, яка стала центральною темою твору або його великої самостійної частини.

3. Ще одним з *жанрів* мист у творчості композиторів-імпресіоністів М. Равеля і К. Дебюссі є **музичний портрет**.

На рубежі XIX—XX ст. традиція портретної музики відроджується у Франції. На відміну від романтиків XIX ст., К. Дебюссі та М. Равель не прагнуть до дослідження характеру портретованого, частіше задоволюючись емоційним враженням (impression). У персонажів портрета їх цікавлять ті помітні властивості натур і риси зовнішності, які дають можливість зробити музичний парнас, без великого поглиблення у внутрішній світ портретованого.

У К. Дебюссі музичних портрети небагато: це композитор-імпресіоніст, він більше тяжіє до предметності не портретного, а пейзажного характеру, створюючи численні партіїна пастрою. Портрети К. Дебюссі повільні за розмірами і повільні за формою. Їх героїми є як реальні люди («Дівчина з волоссям кольору льону», «Генерал Лявіль, ефедритрис»), так і вигадані персонажі і сукупування образів («Дельфійські танцівниці»).

У М. Равеля переважають міфологічні портрети. Найяскравіші — «Ундіна» та «Скарби» — включено до фортепіанного циклу «Нічний Гаспар», що оспівує світ химерних мистих бичень. Інший, світлий казковий світ відображений у фортепіанній сюїті «Матінка гуска». Пієсі «Діалоги Красуні і Чудовиська» надано характер вальсу. У цьому вальсі дія відбувається повільно з Чудовиськом, яке перетворюється на Принца. М. Равель творить чудеса з гармонійною вертикальністю. У шлюкчелісті й узвишій приємній ліній фактурі прихований терщадшмаллора (сезнувучли гармонія). Вірний точному зображенню перипетій сюжету, композитор відтворює лізання закоханої Чудовиська, з'яву її на тему з романтичною темою Красуні і малює перетворення Чудовиська на прекрасного принца, дозволяючи собі в цей момент неприкрити ражінні гармонійних фарб.

Серед портретів К. Дебюссі і М. Равеля зустрічаються композитори («Присяга Рима» К. Дебюссі, «Менует на ім'я ПАУІОН» М. Равеля). Їх портрети відзначені точним почуттям портретованого стилю, відтворенням характерних прийомів їх музики. Ці портрети відкривають шлях чинеливим епітетаціям XX ст.

Слування музики

На вибір учителя:

п'єса М. Равеля «Діалоги Красуні та Чудовиська»,

К. Дебюссі «Дівчина з волоссям кольору льону»

Якби не відраіпаналися індивідуальні стилі цих двох патхемічних композиторів, ніхто не зможе заш-регулювати їх ідейного спорядження, епітетиці їх естетички.

Чим більша дистанція часу віддалас нас від творчих заарієнєнє Клода Дебюссі та Моріса Равеля, Ерика Сата, то більшою предеталляється їх роль у формуванні музики XX ст., їх вплив на весь подальший процес світового музичного розвитку. Рамон Роллан це на початку століття вважав за можливе проголосити їх творчість

«Початком національного Відродження» французької музики. Французький поет-символіст С. Мадларже писав, що композиторів-імпресіоністів тепліше «чуття світла», передавати у звуках рух води, гасливість днів, подих вітру й переливчасті сонячні промені у вечірньому повітрі. Творчість композиторів-імпресіоністів багата в цьому збагачила палітру музично-образних засобів.

Послухайте музику і розгляньте ілюстрації у підручнику. Виявіть специфіку музичного портрету, в порівнянні з портретним жанром в інших видах мистецтва — живописі і скульптурі.

Ж. Ренуар «Портрет Ельзи Грімгрьел»

Е. Мане «Портрет мадам Мане з глечиком»

Різниця у творчих поглядах двох майстрів

Клод Дебюссі	Моріс Равель
Сповідує повну свободу музичного вираження, нехтуючи в більшості творів канонами класичної форми, які майже завжди знайдемо самим композитором і впливає з його задуму	Теж прагне до свободи вираження музичної думки, але при цьому залишається в межах суворої художньої дисципліни. Зберігає до кінця своїх днів міцні зв'язки з класичною традицією
Оркестр — таємничі переливи «співаючої гармонії», пофарбованої в прозорі акварельні тони, поява виразних коротких фраз у різних інструментів	Оркестр — велика темброва визначеність, блиск. Свобода поліфонічного руху окремих голосів, які зберігали самостійне виразне значення. Прагнення до чіткої єдності формальної структури.

Тісніше пов'язаний живописом, хореографією, стихією танцю	Музика менш пов'язана з живописом
Ритміка хистка і невизначена, вона багата нюансами, поетичними капризами відтінків, прагненням подолати владу тактової риси, темпової свободи. Рух його фрази визначався вільним диханням живою пульсацією ритмічних осередків	Ритміка музики значно суворіше підпорядкована дисципліні метра, відрізняється чіткістю, строгістю і «класичністю». За висловом Ігоря Стравінського, «він точний, як швейцарський годинник»
У своїх вишуканих і сміливих модуляціях часом наближався до атональної атмосфери	Частіше звертався до протяжних мелодій, що грають важливу роль у будові форми твору. Впевненіше спирався на тональну основу

? Які ж характерні риси музики імпресіонізму?

Хто з композиторів був основоположником нового стилю?

Отже, таким чином, мистецтво кінця XIX – початку XX ст., незважаючи на різні його види (живопис, скульптура, музика), на всю внутрішню різноманітність течій, напрямів об'єднувало прагнення до передачі емоцій, вражень, кожної миті життя, кожної найнезвичайнішої думки навколишнього світу. Імпресіоністи і постімпресіоністи надали, що стало помітно вже в наступному столітті, величезний вплив на весь наступний розвиток образотворчого та музичного мистецтва, та її художньої культури в цілому. Їх життястверджуюча сила, їх закоханість у людину і природу, їх справжній демократизм, їх нетерпимість до будь-якої людської і суспільної потворності показали шлях до творчості багатьом поколінням творчих особистостей XX – початку XXI століть.

Перевір себе

1. Твори яких скульпторів і художників зображені нижче? Визначте художній стиль, в якому виконані ці роботи. Поясніть, за якими ознаками ви це робите. Охарактеризуйте кожен зі стилів.

Що таке «індивідуальний стиль» мистця?

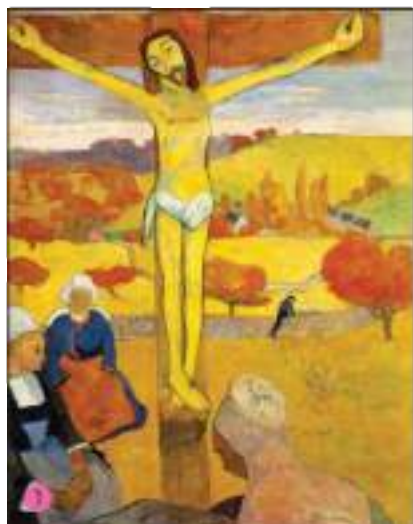

Підказка для неуважних

1. М. Россо «Ессе Рует»	2. Д. Страцці «Діва Марія»
3. К. Моне «Каміль Моне з дитиною в саду»	4. Г. Курбе «Сільські панянки»
5. Е. Мане «Залізна дорога»	6. Д. Веласкес. Портрет інфанти Маргарити
7. Е. Дега «Балетна школа»	8. Лж. Мілле «Прерафаеліти»
9. К. Піссарро «Млин у Кнюке, Бельгія»	10. С. Васильківський «Пейзаж із вігряними млинами і кінним возом»
11. П. Сезанн «Натюрморт із кошиком фруктів»	12. М. Караваджо «Натюрморт із фруктами»
13. В. Ван Гог «Дві селянки копаються в полі зі снігом»	14. М. Пимоненко «Жнива»
15. П. Гоген «Коли вже зміж»	16. Д. Левицький. Портрет Є. Н. Хрущової і княжни Є. М. Хованської
17. О. Ренуар «Танок у Буживалі»	18. П. Гоген «Танець чотирьох бретонки»

2- Визначте жанри картин.

1. П. Гоген. «Жовтий Христус»
2. Е. Мане. «Христос з ангелами».
3. О. Ренуар. «Портрет актриси Жанни Сажар»
4. О. Ренуар. «У Саду»
5. П. Сезанн. «Вид на Арль з присади»
6. К. Монк. «Заспані»
7. В. Ван Гог. «Ваза з червоними жанами»
8. В. Ван Гог. «Вулиця та стога в Овері»

3. Про яких композиторів йдеться нижче?

Саме новаторському генію . . . , Франція зобов'язана тим, що в ХХ ст. французька музика зайняла одне з найважливіших місць у світовій музичній культурі. Після смерті Вагнера, Брамса, Листа та Верді на чолі західноєвропейської музики стали композитори Франції, мистецтво яких розвивається своїми напрямками, багато в чому відмінним від напрямів німецької та італійської шкіл.

Це . . .

Французький композитор, диригент, один з реформаторів музики ХХ ст., автор музичних творів «Петер» для симфонічного оркестру, «Гра води» для фортепіано-клавесна «Велика музика, я переконаний в цьому, завжди йде від серця. Музика, створена тільки шляхом додатка до техніки, не варта паперу, на якому вона написана. Це був мій повсякчасний аргумент проти так званої «модерністської музики», яку створюють молоді композитори «радикального» напрямку. Іх музика — продукт інтелекту, але не душі»

Це — . . .

Французький музичний письменник і критик Еміль Вюйермес пише про серію картин для фортепіано — «Дзвони крізь листя», «І місяць спускається на місце колишнього храму», «Золоті рибки», а також «Місячне світло» з «Вергамської сюїти»: «Ці назви, що пропонують нашій уяві певну тематичну, в дійсності належать до естетів, дуже вивчених технічно, відповідним «імпресіоністським» методам живописців. . . демонструє тут способом майже науковим імпресіоністську манеру письма, особливо в першій картині. . . Те, що музикант прагне тут вловити, — це саме поширення звукових хвиль у повітрі, які зустрічаються і розходяться

відлом, стискаються, заплюютьця, змінюються в адекватній з колаборації величин, випромінюючи певне і мрію. Саме завдяки тому, що ... так воно скорилювало цілодобовою гавкою. Йому вдалося зробити спектральний аналіз звуку — адалолог б, лабораторний експеримент, який тут виступає, однак, від початку і до ганця — двобовязно мати музичні».

Йдеться про музичку ...

Залитання та завдання для самоконтролю та самоперевірки

Дайте відповіді на залитання за матеріалом підручника

1. Назвіть одну правильну підпідді.

1. Художники імпресіонізму — це:

а) П. Дега, К. Пісарро, П. Гоген.

б) К. Моне, В. Матіс, П. Ренуар.

в) П. Сезанн, В. Ван Гог, П. Гоген.

2. Визначте скульптора-імпресіоніста за його творчав:

а) К. Моне;

б) П. Гоген;

в) М. Россо.

3. Яке вірне визначення? Музичний імпресіонізм — це:

а) художньо-стильовий напрям у мистецтві і літературі, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань;

б) напрям в образотворчому мистецтві (головним чином у французькому живопису), починаючи з другої половини 1880-х рр. до початку ХХ ст. Художники цього напрямку не дотримувалися основного стильового прийому імпресіоністів — зображення не самого предмету, а враження від нього. Прикильнишки нового напрямку пращили вільно та загальносно передавати матеріальний світ. Вони не були об'єднані ні загальною програмою, ні загальним методом, кожен із них — яскрава творча індивідуальність, кожен залишив свій слід у мистецтві

II. Дайте стисло відповідь на запитання.

1. Чи подобаються вам художники імпресіоністи?

«Мені подобаються (ні до вподоби), тому що...»

2. Чому Франціско Пикасолюб'яться імпресіонізму і постімпресіонізму?

3. Як вплинули погляди художників та музикантів цього напрямку на творчість наступних поколінь митців?

III. Дайте розгорнуту відповідь на запитання.

1. Чи можна стверджувати, що інтерес до цього напрямку у мистецтві — імпресіонізму — визначився естетичними і соціальними змінами у суспільстві? Обґрунтуйте свою думку.

2. Яку роль грав музикант у житті людини?

3. Як мистецтво впливає на розвиток культури суспільства?

IV. Поміркуйте.

Який із видів мистецтва імпресіоністів і постімпресіоністів вам подобається найбільше? Чому?

V. Творче практичне завдання

1. *Продовжіть речення:* «При вивченні цієї теми для мене найбільш цікавим відкриттям було...».

2. *Групові роботи*

Об'єднайтеся в три групи. Використовуючи матеріал підручника, визначте характерні риси імпресіонізму і постімпресіонізму в живописі, скульптурі і музиці. Зробіть порівняльний аналіз.

3. *Колективна робота*

3.1. Підготуйте нечир на тему: «Імпресіонізм і постімпресіонізм», у ході якого продемонструйте репродукції творів митців, які працювали у цих напрямках. Бажаючи, щоб нечир супроводжувалася музичною композицією-імпресіоністів.

3.2. Підготуйте доповідь на тему: «Мій улюблений художник-імпресіоніст». Доповідь повинна супроводжуватися візуальними матеріалами.

VI. Протягом першого пір'яччя виконуйте мистецький проект.

Ураховуючи власні улюблені й можливі, оберіть для самостійної роботи тему з розділу «*Відома та невідома мистецтва Імпресіонізм, постімпресіонізм*» для індивідуального або групового проекту, який виконуватимете протягом I пір'яччя.

Етапи виконання проекту

1. Постановка проблеми і визначення типу проекту.
2. Планування і організація роботи.
3. Пошук і опрацювання джерел, підготовка обладнання.
4. Здійснення проекту.
5. Оформлення кінцевих результатів.
6. Проведення презентації або захист, творчий звіт.
7. Загальна оцінка проекту.
8. Підбиття підсумків.

Різновиди модернізму

Модерн, модернізм, постмодернізм в архітектурі

«Кожному часу — його мистецтво, кожному мистецтву — своя свобода».
Йозеф Флоріан, австрійський архітектор, представник стилю модерн,
один із засновників Віденського Сецесіону

Подіркуємо разом

Чи вважаєте ви, що кожен новий виток, новий напрям у світовому мистецтві нерозривно пов'язані з високим рівнем соціального розвитку людського суспільства, його прогресивними здобутками? Чому?

Який зміст вкладають мистецтвознавці в поняття «модернізм»?

Насамперед, необхідно розрізнити два поняття «модерн» і «модернізм». У визначеному мистецтвознавстві «модерн» означає художній стиль, попередній «модернізму». У західних мистецтвознавчих джерелах «модерн» вищерахований і вищезгаданий стиль, який має багато імен, форм і форм художнього вираження та її сама назва стилю «модерн» у багатьох країнах різна. У Франції поширена назва стилю «Ар-нуво» (Art Nouveau, букв. «нове мистецтво»). Широко відомі назви стилю «Тіффіні» (за іменем американського художника і дизайнера Л. К. Тіффіні) в США, «Югендстил» (нім. Jugendstil, молодий стиль) в Німеччині, «Сецесіон» (Secessionismus) в Австрії, «Модерн Стайл» (Modern style, сучасний стиль), «Ліберті» в Бразилії та Італії тощо.

Ар-нуво, двері житлового будинку (1901 р.), архітектор Ж. Пасірані, скульптор Jean-Baptiste Larrivé (Париж, Франція)

Модерн (від французького moderne — «сучасний») — стиль (художній напрям) у мистецтві, архітектурі і особливо декоративно-прикладному мистецтві, який досяг піку своєї популярності в останній декаді XIX — початку XX ст. (до початку Першої світової війни).

Характерною особливістю стилю стала ідея синтезу, яка б змогла об'єднати всі види мистецтва і залучити в сферу прекрасного природну красу. Попирення стилю сприяли всебічні виставки, на яких демонструвалися досягнення сучасних технологій і прикладного мистецтва. Найбільшу популярність модерн отримав на всесвітній виставці 1900 р. у Парижі. Після 1910 р. популярність модерну стилю згасла.

Основні ознаки стилю модерн в архітектурі	
Форми конструкції	Характерні плавність і плинність форм. Каркасні раціональні конструкції. Відмова від симетрії, вертикальні, скеровані у вись домінанти, перетікання форм одна в іншу. Фасади відрізнялися округлими, іноді фантастично вигнутими контурами отворів, використанням решіток із кованого металу і глазурованої кераміки стриманого за тоном кольору: зеленого, лілового, рожевого, сірого. Прагнення до створення одночасно і естетично красивих, і функціональних будівель
Фасади будинків	Подібні до живих організмів. Динамічні. Вони є результатом вільної творчості художників. Площинні орнаментальні декоративні композиції
Лінії стилю	Вигадливі. Грайливі. Примхливі. Абстраговані криві. Відмова від прямих ліній, плавність, плинність ліній, наслідування природних форм рослин. Часто відмова від симетрії. Характерні силуети і орнаменти, які легко згинаються, а також форми рослин і водяних мушль
Характерні елементи	Підкреслена асиметрія. Обтічні форми. Прикраси на стінах і вікнах. Листви химерних форм. Візерункові рами металевих перил, балконних огорож, вигинів покрівлі, маршових сходів. Примхливі орнаменти у вигляді жіночих голів
Переважаючі модні кольори	Приглушені кольори. Природні відтінки. Пастельні, колір зів'ялої троянди, тютюнові кольори, перлинно-сірі, сіро-блакитні, пильно-бузкові тони
Матеріали	Широко застосовувався новий будівельний матеріал залізобетон, як конструктивно-декоративний елемент, а не як новий підсобний засіб у будівництві. У металокопструкціях активно використовувалося скло, бронза, мідь, цегла, камінь, дерево
Вікна	Нетиповий ритм розбивки віконних прорізів. Прямокутні, видовжені вгору, часто з багатим рослинним декором, іноді арочні, «магазинні вікна» — широкі, на зразок вітрин. Характерні силуети й орнаменти, що згинають лінії в формі рослин і водяних мушль, специфічний малюнок палітурок, заповнений вітражами
Двері	Прямокутні. Декоровані. Зміщені в бік від центру. З мозаїчним орнаментом. Часто арочні і пласкої форми
Дахи	Прямокутні, часто арочні. Найчастіше пласкої форми, з мозаїчним орнаментом, декоровані, прикрашені незліченними вежами і шпильми
Характерні елементи інтер'єру	Поєднання площин, гнуті меблі. Мозаїка, емаль, золотий фон, викарбувані мідь і латунь. Величезне значення надається виразності кованого чавунного заліза, віконних і дверних вітражів. Вітражі модерну вже не абстрактні, як готичні, а несуть у собі біонічні природні форми. Вони, підсвічені зсередини, надавали будівлям неповторну привабливість, а інтер'єрам — виразність. Знамениті вітражі Тіффані різної величини

Історична довідка

Одним із перших архітекторів, які працювали в стилі модерн, був бельгієць **Віктор Орта**, який побудував чотири брссельських будинки, включених до Списку світової культурної і природної спадщини ЮНЕСКО: будинки професора Тассель, який вважається першою в світі спорудою в стилі модьєрн, будинки ван Етвельде. Сполучив і свій власний, де нині розміщена експозиція Музею В. Орта. У своїх проєктах він активно використовував нові матеріали — метал і скло та інші. Несучим конструкціям, виконаним із заліза, він надавав незвичайні форми, що нагадують якесь фантастичне рослинне. Поручні сходів, світільники, що зникають зі стелі, навіть дверні ручки — все ретельно проєктувалося в єдиному стилі.

Готель Тассель.

Готель ван Етвельде. Арх. В. Орта. Брюссель, Бельгія.

? Які характерні особливості притаманні різновидам модерну в архітектурі різних країн?

Різновиди архітектурного модерну

Ар-нуво відноситься до стилю модерн, точніше + його частиною. Однак модерн і ар-нуво зовсім не одне і теж. Ар-нуво означає декоративно-орнаментальний стиль. Цей стиль передбачає цілісність і органічність усього житлового простору, його неможливо нічим обмежити, можна тільки додати поєднувати. Це завжди величезний простір для творчого самовираження, адже пото дівля: «Жоден будинок не повинен бути схожим на інші!». Для стилю характерні хвиляподібні, асиметрично закруглені лінії, також він виражається використанням натуральних форм і введенням у твори мистецтва прикладного декоративного оздоблення; геометричних, абстрактних або лінійних форм.

Житловий будинок, 1901 р.
Арх. Ж. Павіротт, Париж, Франція

Сецесіон — «стиль практичної вишуканості», стиль у мистецтві Австрії (кінець XIX — початок XX ст.). Назва виникла через те, що в той період мистецтво Відня, як і інший центр мистецтва — Мюнхен, втілювало в найвигаданішій формі найпередовіші художні ідеї Південно-Східної Європи. Стиль був розроблений Отто Вагнером з його учнями і сполучив прості геометричні форми з мінімумом декору.

Історична довідка

Будівництво споруди за проектом Й. Ольбріха було завершено в 1906 р. Спочатку вона задумувалася як **павільйон модерну** для Будівельної Виставки в Відні. Але потім стала однією з найважливіших будівель для австрійського модерну — Сецесіона. Кресли на будівництво храму Сецесіона зобразили самі художники. Однак на тій умові, що оренда їм буде надана безкоштовно. Історія оповідає, що про це домовилися під час особистого сплкування Йозеф Енгельгарт — австрійський художник і скульптор і мер Відня — Карл Пісгер. Будівля, що виросла, насправді виявилася якоюсь культурною спорудою — біла, вагична, з золотим куполом, який вдало римувався з золотим куполом сусідньої церкви Святого Карла. Будівлю Сецесіона можна розглядати як унікальний приклад архітектурного маніфесту модернізму.

Виставковий павільйон Віденського сецесіона — Будинок сецесіона, арх. Й. Ольбріх, Відень, Австрія

«Гуцульська сецесія» — архітектурний стиль, характерний для деяких споруд, побудованих у Львові в кінці XIX — початку XX ст. «Гуцульська сецесія» — спроба пошуку польського і українського стилів в архітектурі, що проходила в рамках

Будівля Львівського національного лісотехнічного університету. Арх. І. Левинський

національно-романтичного осмислення Віденського сецесіона. Головним джерелом, що надихнув на створення нового національного стилю, стало непрофесійне мистецтво гори Карпат.

У найбільш яскравій формі ідеї «Гуцульської сецесії» відзначилися в роботах архітектурної фірми Івана Левинського, Олександра Лушпиківського, Льва Левинського та інших. Для стилю характерні експресивні обсяги, виражені пластична конфігурація дверних прорізів, вікон, навісів, складні обриси дахів з великими схи-

ламан, які іноді прикрашалися легкою, схожою на дріт вишце рудцалельвї черквнї. В оформленнї будинков металом з керамікою приставкується культурнїстична гамма парадного мнїстїцтва.

Лїбертї — одна з назв стилю модерн у Західнїй Європї кїнця ХІХ — початку ХХ ст.

Історична довідка

Англїський комерсант **Артур Лїбертї**, представник торговї фирми на Сходї, в 1875 р. відкрив в Лондонї магазин, який торгував предметами мнїстїцтва Кїтаю та Японї. Твори сїдного мнїстїцтва — фарфоровї паки, тканини, японські гравюри — привертали увагу естетїв. Пізнїше в магазинї «Лїбертї» продавалися вироби мєлодик англїйських художникїв, близькї сїднїсму мнїстїцтву Фїрма «Лїбертї» мала настїльки значний вплив, що в Англї деякї час творї мнїстїцтва модерну мєнували «стилем Лїбертї». Особливо поширеню ця назва була в Італї, через активну дїяльнїсть мїланського вїддїлення торгового дому «Лїбертї». Пїсля мїжнародної виставкї в Турїнї в 1902 р. основнї споруди якої були зведенї в новому стилї за проєктом архїтектора Рамонд Д'Арсенко стиль Лїбертї отримав загальне визнання.

Житловий будинок у стилї лїбертї, Італїя

Югендстїль — прийшло в нїмцїцькому мнїстїцтвознавствї та художнїй критикї з аагто-австрїйськїм зашпїтїм до нїмцїцького та австрїйського мнїстїцтва — одне з найменувань стилю модерн. Походить від назви мїнхенського журналу Jugend, заснованого в 1896 р. Нїсї в першохвїльнїх мєдїах модернїзму, нїмцїцькї архїтектори, художникї та декоратори на члїнне мїсце ставили прагнї з гармонїю елементї інтер'єру. Найважчїм прїстрїм було лїдїгнїя витонченими предметами, зрєблїти дєкопальнїсть, доступнїми для багатїх лїудей нєвабати для них зрєблїти свїт багатїм країнцїм.

Рїга — столиця югендстїля Латвія

Історична довідка

Столицєю югендстиля вважається Рига, введена ЮНЕСКО перлиною європейського югендстиля. Найбільше унікальних будівель, створених у цьому стилі, розташовані в так званому районі посольств і вулиць Альберта, Стрелнієку, Єлизабетес. Однак і в центрі патвійської столиці можна зустріти справжні шедеври цього стилю. На вулиці Альберта розташований музей Югендстилю, а Ризька Дума створила спеціальний центр Югендстилю, який займається збереженням і популяризацією цієї унікальної спадщини. Одна з причин, по якій ризький модерн вилився в те, що нині називається югендстилем, є заборона на типову забудову в кінці XIX — початку XX ст. З 1807 до 1913 рр. населення міста зросло на 88%, що стимулювало житлова будівництво. Марсом міста на той час був англійський Армігід, який явив заборону на типову забудову. Все це в цьому дозволило архітекторам реалізувати свої найсміливіші фантазії і плани.

Для допитливих

Король заліза, король архітектури, король модерну — бельгійський архітектор **Антоніо Гауді** створив архітектурний вигляд одного з найрасповіших міст світу — Барселону. До числа шедеврів сучасної архітектури зараховують **Будинок Бальо** — плід химерної фантазії, що має глибоке літературне походження. У ньому розроблений сюжет — Св. Георгій убиває дракона. Перші два поверхи нагадують кістки та скелет дракона, фактура стін — його шкіру, а покривля складного малюнка — його хребет. На даху встановлені башточка і кілька груп димових труб різноманітних складних форм, які облицьовані керамікою.

Будинок Бальо. Фасад Бикна

Не менш популярною є споруда митця — **Будинок Міла**, одна з найвідоміших споруд модерну, що отримала назву «Ла Педрера» (каменоломня), через дивину цілу споруду. Це розташований на кутовій ділянці шестиповерховий прибутковий будинок, із двома внутрішніми дворами і шістьма світловими колодазами. Будівля, як і квартири, має складний криволінійний план, що контрастує з хвилястою поверхнею фасаду. У будинку застосовані нові конструктивні рішення, відсутні внутрішні несучі стіни, все міжповерхове перекриття підтримується колонами і зовнішніми стінами, в яких балкони відіграють конструктивну роль. Будинок Міла був оголошений ЮНЕСКО Всесвітньою спадщиною і сьогодні на останньому поверсі розміщується музей, присвячений самому Антоніо Гауді.

Митець створив і парк Гуель, в якому спробував втіпити ідеї, які є в природі, але ніколи не реалізовувалися в архітектурі. Будівлі, здається, вирости з-під землі, всі разом складають єдине ціле, дуже органічне, незважаючи на різноманіття форм і розмірів.

Будинок Міла. Сіasad, Внутрішній двір

Собор Саграда Фамілія (Храм Святого Сімейства) — це загальновідомий таємничий символ Барселони. Його величчя вежі чинять, справді, незабутні враження, сама будівля повна таємниць і зачарованих послань А. Гауді.

Будівля собору розрахована на хор із 1500 співаків, дитячий хор із 700 чоловік і 5 органів. Храм повинен був перетворитися на центр католицької релігії. За планом А. Гауді, храм Святого Сімейства повинен був стати будинком-символом, грандіозною алегорією Різдва Христового, представленого трьома фасадами. Східний — присвячений Різдву; західний — Страстям Христовим, південним — намісничий, повинен стати фасадом Воскресіння. Різдвяний фасад має 3 портали: центральним — Портал Любові, зліва — Портал Надії, а правий — Портал Віри. Будівництво храму триває і сьогодні. Остаточно його планують закінчити до 2030 року.

Своїм унікальним і в той же час суперечливим і до цього дня, творінням — храмом Святого Сімейства — Антоніо Гауді приєднався до плеяди своїх видатних земляків — Пабло Пікассо, Сальвadora Далі та Хуану Міро, які своїми ідеями перевернули сучасне мистецтво.

Собор Саграда Фамілія. Фасад. Фрагмент декору

? *Уважно розгляньте ілюстрації у підручнику. Який з напрямів архітектури періоду модерна вам сподобався найбільше? Чому?*

Архітектурний модернізм (французькою *modérnisme*, від французького *moderne* — «новітній, сучасний») — напрям у європейській архітектурі XX ст. (період з початку 1900-х рр. і по 70-80-ті рр. XX ст.), вживається (лиди як синонім поняття «сучасна архітектура».

Різновиди архітектурного модернізму

Архітектурний модернізм включає наступні архітектурні напрями, які послідовно історично зникли один одного, ставши ланками одного еволюційного ланцюга, що виникав внаслідок науково-технічними відкриттями і технологічними проривами суспільства: європейський *функціоналізм* 1920—1930-х рр.; *конструктивізм* і *раціоналізм* в 1920-х рр.; архітектурний *ар-де-ко-стиль*; *інтернаціональний стиль*, *бруталізм* 1950—1970-х рр.; *органічна архітектура* тощо.

Розглянемо деякі з них. Новий етап у розвитку модернізму як стилю в архітектурі, який отримав назву «**функціоналізм**», почався після Другої світової війни. Зруйновані європейські міста мали потребу в економічному відновленні. Раціональна основа функціоналізму і його орієнтація на економічні індустриальні методи домобудівництва сприяли швидкому відновленню житлового фонду, з мінімальними витратами. Біля витоків виникнення *функціоналізму* стояла вища школа будівництва з художнього конструювання в Німеччині — «Баухауз». Одним із засновників раннього функціоналізму був архітектор *Вальтер Гратіус*, який вважав, що в нову епоху архітектура повинна бути суворо функціональною, економічною і орієнтованою на технологію масового виробництва. Знакомим і авторитетним словом цього періоду став французький архітектор *Ле Корбюзьє*, котрий зміг суттєво розширити практичні архітектурні прийоми і налігати функціоналізму і думки виробити власну теоретичну платформу, яка отримала назву «*П'ять великих принципів архітектури*». І потім уважали на озброєння всі архітектори світу, які прагнули створювати сучасну архітектуру:

1. **Стовпи-опори.** Будинок може бути піднятий над землею на залізобетонних стовпах-опорах, при цьому звільнене місце під житловими приміщеннями використовується для саду або стоянки автомобіля.

2. **Площі дах-тераси.** Замість традиційного похилого даху з горішком під ним, пропонується встановлювати плоский дах-терасу, на якому можна було б посадити невеликий сад або створити місце для відпочинку.

3. **Вільне планування.** Стіни більше не є несучими елементами в зв'язку із застосуванням заміцнюючого каркаса, тому внутрішній простір від них звільняється. В результаті, внутрішнє планування будинку можна організувати вільно, з надзвичайно більшою ефективністю.

4. **Стрічкові вікна.** Завдяки каркасній конструкції будівля та відсутності зв'язку з несучими стінами, вікно можна робити будь-якого розміру і конфігурації, в тому числі вільно протягнути їх стрічкою від кута до кута подовж певного фасаду.

5. **Вільний фасад.** Опори встановлюються поза площинкою фасаду, всередині будинку. Зовнішні стіни можуть бути при цьому з будь-якого матеріалу — цегло, каменю, крихкого або прозорого і приймати будь-які форми.

«Житлова одиниця» — багатоквартирний дім у Марселі.
Франція. Арх. П'є Корбюз'є

Адміністративна будівля в Чандігархі. Індія.
Арх. П'є Корбюз'є

Арт-деко (французькою *art déco*, дослівно «декоративне мистецтво», від назви Міжнародної виставки сучасних декоративних і промислових мистецтв 1925 року у Парижі) — впливовий напрям в архітектурі, образотворчому і декоративному мистецтві у Франції, а перші половини XX ст. У 1930 — 1940-і рр. став популярним в міжнародному масштабі. Перестав бути актуальним у період після Другої світової війни. Архітектори активно застосовували зигзагоподібні і ступінчасті форми, широкі та енергійні криві лінії (на відміну від м'яких текучих кривих модерну). Арт-деко непомітно зник після підйому масового виробництва, коли до нього почали ставитися, як до крижучого, позбавленого смаку і підроблено-розкішного.

Хмарочос компанії «Крайслер»
Арх. Вільям ван Ален
Нью-Йорк, США

Канзас-Сіті Пауер енд
Лайт Білдінг — найвищий
будинок штату Міссурі.
США

Ратуша Буфало.
Нью-Йорк, США

Бруталізм (від французького *béton brut* — «необроблений бетон») — напрям в архітектурі періоду 1950-х — 1970-х років, в архітектурі Великобританії. За сповільниками напрямку вважаються англійські архітектори *Елсон* і *Лінч* *Смагсон*. Бруталізм мав поширення практично у всіх країнах Європи і світу, в тому числі в США, Канаді, Японії, Бразилії, країнах Скандинавії та інших. *Харак-*

жорні риси: інтерес до локального кольору, пластично помітні модерністські форми, гострі-виразні фактури; підкреслена масивність форм і конструкцій, сміливі великомасштабні композиційні рішення; поверхні будівельних матеріалів не декорують, експонують їх природному вигляді; переважають будівельні матеріали — залізобетон, армований бетон. Архітектори-бруталісти прикрасили пластичність бетону, його «скульптурні» можливості. Наприклад, одна з популярних тем у бруталістів, яка часто використовується в примістах адміністративних і громадських будівель, — це сходинами трапеда, перевернута підставою вгору і піднесена над землею на пілопах.

Національний королівський театр у Лондоні
Арх. Д. Ласдан

Бібліотека Геїзел Лайбрері Каліфорніського університету в Сан-Дієго, США (1970 р.)
Арх. Вільям Перейра Терейса

? Уважно розгляньте ілюстрації у підручнику. Прочитайте таблицю. Знайдіть ознаки стилю в конструкції будинків на фотографіях.

Загальні ознаки модернізму в архітектурі, які були притаманні всім напрямом

Форми конструкції	Відмова від стилів минулого, виявлення як конструктивних і планувальних ідей, які закладаються до проєкту, такі зовнішніх форм. Грунтування на новітніх досягненнях науково-технічного і промислового прогресу. З'явився образний вигляд — сприми з бетону і склас. Раціональний підхід до вирішення конструкції і внутрішніх просторів, відсутність тенденції прикрашання, «інтернаціональний» характер при забудові споруд. Використання найсучасніших будівельних матеріалів і конструкцій. Відсутність тенденцій прикрашання, принципова відмова від історичних ремінісценції у вигляді споруд
Фасади будинків	Рити каркасів, криві оболонки, виступи і заглиблення окремих частин будівлі породили багатство світлотіні, яке не може бути створено на плоских навісних стінах. Вони довго слугували невід'ємною приналежністю нової архітектури
Характерні елементи інтер'єру	Раціональний підхід до вирішення внутрішніх просторів (функціональний підхід)

? Уважно розгляньте ілюстрації у підручнику. Який із напрямів архітектури періоду модернізму вам сподобався найбільше? Чому?

Різновиди архітектурного постмодернізму

Архітектура повинна висловлювати всі людські почуття, особливо гумор та іронію
Американський архітектор Чарльз Мур

Архітектурний постмодернізм — це сукупність течій, які виникли в 1960-х рр. і прийшли на зміну пануючому модернізму. Розквіт стилю почався з 1980-х рр. і триває досі

Загальні ознаки постмодернізму в архітектурі

Переважаючі і модні кольори	Бежева гама, сріблястий, «металік», перламутровий, флуоресцентний
Линії стилю	Динамічні, вільні
Форма	Раціональні і вільні, симетричні і асиметричні, трансформи
Характерні елементи інтер'єру	Великі, просторі зали; легкі, оригінальні конструкції; контрастні текстурні і фактурні сполучення. Застосування штучної шкіри, нікельованих і хромованих матеріалів
Конструкції стилю	Уніфіковані збірні і розбірні, логічні і доцільні, легкі алюмінієві і традиційні залізобетонні, арочні, балкові і гвинтові
Вікна	Просторі, іноді на всю стіну, розсувні, відкидні, розстібні і поворотні
Двері	Телескопічні, розсувні, складчасті, хитні, балансові, обертові та ін.

Єдиною незаперечною цінністю стала блазнівська пірмія не обмежена свобода самовираження архітектора-художника, заснована на принципі «все дозволено». Видатні архітектори постмодернізму Роберт Venturi, Мірле Кіло, Леон Кріс, Алдо Росо сформулювали такі наступні постулати:

- «імітація» історичних пам'яток і «варіація»;
- «поєднання» на місці-побуд. пам'яток архітектури в загальній композиції або в деталях;
- «робота в «стилях» (історично-архітектурних);
- «звернення архітектура» — зближення нових об'єктів зі старою будівельною технікою;
- «поблигоденність, реалізму і вічності», яка створюється шляхом відомого «примикання» або «приниження» застосованих історичних форм.

Таким чином, постмодерністичне мистецтво характеризується не одним стилем, а сукупністю різноманітних образів, стилів і стилів. Наприклад, адміністративні будівля, побудована в постмодерністичному стилі. Можна згадати сабою предивні модерністичні скляні сталі з середняковими ризиками подостичних труб у вигляді циліндричних фігур і бароковими завитками.

Кривий будинок. Сопот, Польща

Будинок, що танцює. Прага, Чехія

Консоль ІМ. Норман Фостера
Нью-Йорк, СШАБудинок-кактус.
Роттердам, ГоландіяБудинок Хааса.
Відень, Австрія

Хай-тек (англійською hi-tech, від high technology — *висока технологія*) — напрям в архітектурі і дизайні, що зародився в надрах шанованого постмодернізму в 1970-х рр. і знайшов широке застосування в 1980-х рр. Головні теоретики і практики хай-теку в основному англійці — Норман Фостер, Річард Роджерс, Ніколас Грімшоу. Вважається, що сучасний хай-тек формує імідж найбільших комерційних фірм.

Характерні риси:

• складна простота, скульптурна форма, технологічність, структура і конструкція як ермитаж, антистаронність, монументальність, твори дуже функціональні, зручні;

- використання високих технологій у проектуванні, будівництві споруд;
- використання прямих ліній і простих фігур;
- широке застосування скла, пластику, металу;
- трубасти конструкції з металу і скли, виведені назовні будівлі;
- широке використання сріблясто-металевого кольору;
- часте звернення до елементів конструктивізму і кубізму.

До основних рис можна віднести також розчлененість освітлення, наприклад, бра з чіткою лінією, практично повне виключення в інтер'єру дрібних деталей, ви-

користання новітніх технологій і уяві світлової сфери, що досягаються за допомогою дзеркал та інших поверхонь, що відбивають світло. Все це створює ефект просторого, добре освітленого приміщення.

Центр Помпіду Арх. Роджерс і П'яно
Париж Франція

Будівля компанії Ллойдс,
Лондон Англія

Починаючи з 1990-х рр., хай-тек все частіше намагається злитися з природою, не сперечатися з нею, але знайти діалог. Таким чином, поступово хай-тек переростає в біо-тек і еко-тек. Існують різновиди хай-тека:

- *індустріальний хай-тек*: індустріальні елементи, перекриття тощо,
- *асиметричний хай-тек*: пошук нових несучих конструкцій будівель, протиння до однієї точки опори будівлі, свинтові конструкції, трюми, мембрани, м'які об'єктиви,
- *біомімічний хай-тек*: наукові основи, закони і форми живої природи, створення мікроклімату;
- *стак-тек*: скляний (переважно скляний) б'юрок фасадових поверхонь.

Біонічний хай-тек

Стак-тек

«Біо-тек» і «Еко-тек» — нові напрями в архітектурі — архітектура майбутнього

На початку XXI ст. світ зіткнувся з новими викликами і проблемами: за надто швидким прискоренням науково-технічного прогресу, невпинною інду-

Чжуннань-Центр має бути завершено в 2020 році (Сучжоу, Китай)

стріалізацією, гонкою промислового виробництва, ринковою конкуренцією, стрімким зростанням міст (темпами урбанізації) і зростанням чисельності населення. Наслідком цього стало нестримне швидке поглинання природних ресурсів, потужний антропогенний тиск на біосферу Землі, знищення цілих екосистем, забруднення природи промисловими викидами і відходами своєї діяльності, соціальна напруга тощо. В архітектурі з'явився такий важливі екологічний тренд «зеленого будівництва», який суттєво трансформував *хай-тек*, з'явилися його нові різновиди — *біо-тек* і *еко-тек*.

Об'єднавши принципи біології, новітні інженерно-технологічні розробки і традиційну архітектуру, архітектори, які працюють у цих напрямках, прагнуть створити новий тип

біомімічних будівель, якіні є продовженням живої природи. Вони часто запозичують природні форми елканів, дерев, павутини, бджолиних стільників — все, що зустрічається в живій природі. Можна зустріти будівлі, схожі на мушлі моллюсків, гнізда птахів, квіти рослин, китяки риб і, навіть, крила метелика. *Біо-біо-тек* втілює концепцію, сене якої створити новий простір для життя людини на арадек творчій природи.

Храм Лотоса,
Нью-Делі, Індія

«Три башти» — архітектурний проєкт,
Дубай, Об'єднані Арабські Емірати

Проект Шань-шуй-сі. Пеки. Китай

? Уважно розгляньте ілюстрації у підручнику. Чи сподобалася вам архітектура постмодернізму? Чому?

Кожен новий виток, новий напрям у світовій архітектурі нерозривно пов'язані з віхами в сфері соціального розвитку людського суспільства. Його прогресивними здобутками. Стиль модернізм (модернізм, постмодернізм), виник на тлі підйому промислової індустрії, став уособленням своєї епохи. Напрямки стилів прийняли і втіляли в архітектурі по всьому світу, називаючи по-своєму в кожній країні у різних аспектах: нубо, іонідеваль, функціоналізм, бруталізм тощо). Головною особливістю модерністського мистецтва стала відмова від традицій і пошук нових форм і концепцій. І сьогодні в мистецтві архітектури відбувається бурхливий розвиток різних напрямів, пошук нових художніх засобів, експериментаторства. І цей процес нескінченний, як немає кінця творчості.

Робота у групах

Чи любите ви фантазувати? Давайте разом створимо архітектурний проект будинку в стилі постмодернізму. Уважно прочитайте наші рекомендації, по можливості, використовуйте їх.

Архітектурний проект

У нарисувати будинок пропорційуйте планш ліній, що перетинають один в одну, такі лінії, що подібні до ліній, які спостерігаються в довідці. Уникайте гострих кутів, великих завитків і вигинів. Не залежно від об'єкта будівлі, вони повинні мати візуальну легкість.

Матеріали для будівництва можуть бути будь-якими — цегла, дерево, метал. Гарним рішенням стане поєднання різних фактур: дерев'яного фасаду, декоративного будівельного каменю або червоної цегли. Також, в декорі фасаду можуть переважати скляні, металеві та чікувинні елементи. Актуальні мозаїчні округлі елементи, лінійні, статуї тощо.

Кольори — натуральні, стримані, можливо, а яскравими переплесками, але без натяку на помпезність.

Висота — об'єкти часто великі, можуть розташовуватися не симетрично, — це створює ефір і глибокого входу.

Балкони і еркери — зміцнені від контрастних кол. оформлені каліграфіч. малюнком, у вигляді спіралей. Наявність «закручених» елементів характерна для проекту будівель у стилі модерн — спіральні *сходи*, особливо розташовані при вході, впереду.

Навколишній ландшафт повинен підкреслювати єдність стилю. На дилатці балкона, той був фронтон, подібний, різноманітні ажурні арки, атлантис з підтримкою. Планування вільноє плану ліній, переплески натуральний камінь, дерево і ковані елементи. В саду має бути багато простору і кілька поодиноких акцентів — великі дерева або групи посадок.

Модерн, модернізм у живописі

Єдиний спосіб кудись прийти — це спершу розібратися, куди йдеш.
(цитата з твору «Кролик біжить»)

Джон Хомер Алдайн, американський письменник

Поміркуємо разом

Ознайомившись із характерними рисами модернізму і постмодернізму в архітектурі, якими ви бачите ці стилі в творах живопису?

«Можливо, естетична цінність сучасного мистецтва справді невелика, але той, хто бачить в ньому лише примху, може бути зявленим, що нічого не розуміє в мистецтві, ні в новому, ні в старому. Нинішній стан живопису і мистецтва в цілому — плід непохитної і немикучої еволюції» — так написав у 1924 р. іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет про новий стиль — модернізм. Цей стиль принципово відірвався від усіх попередніх художніх стилів і опинився радикальним переворотом у мистецтві.

У мистецтві немає законів, що визначають його розвиток, перехід від одного художнього стилю до іншого. Художній стиль *модернізм* склався наприкінці XIX ст. і проіснував приблизно до середини XX ст. Він є реакцією естетичної свідомості на корінний перелом у культурі західноєвропейського і американського суспільства, пов'язаний, насамперед, з науково-технічним прогресом, стабілізацією капіталізму і виходом на історичну арену широких мас. Гостро відчуваючи глобальність розпочатого перелому в культурі, модернізм прийняв на себе задачу борня, протика і творця нового в мистецтві.

З самого початку він складається з великої кількості напрямів, шкіл і течій, які вели між собою гостру полеміку. *Характерними рисами* для більшості з них були:

- революційно-руйнівний пафос по відношенню до традиційного мистецтва і традиційних цінностей культури;
- експериментальність;
- різкий протест, а іноді просто бунт проти всього, що уявлялося консервативним, обивательським, буржуазним, академічним тощо;
- демонстративна відмова від реалістично-натуралістичного зображення дійсності;

- програмна спрямованість до створення принципово нового, і, перш за все, формально нового, у всіх галузях мистецтва;
- тенденція до стирання кордонів між видами мистецтва;
- спрямованість до синтезу різних мистецтв або, у будь-якому разі, до стимулювання їх впливу одне на одне.

При цьому різні напрями модернізму розуміли по-різному *жовту* з *задачею* мистецтва. Сдніть бути тільки в одному — в усвідомленні необхідності створення абсолютно нового мистецтва, здатного ваяти активну участь у перетворенні суспільства. До найбільш важливих напрямів модернізму, що вплинули на хід і розвиток сучасного мистецтва, відносяться: *імпресіонізм*, *символізм*, *абстрактні стилі*, *футуризм*, *кубізм*, *дадаїзм*, *сюрреалізм*.

Незважаючи на свою внутрішню суперечливість, модернізм дав найбільші фігури мистецтва минулого століття, які вже увійшли до історії світового мистецтва. Серед них Пабло Пікассо, Анрі Матісс, Василь Кандинський, Казимір Малевич, Сальвадор Далі і багато інших.

Для допитливих

Поряд із терміном «модернізм» нерідко використовується також термін «авангардизм» (або просто «авангард»). Часто ці поняття ризикують бути як синоніми. Але іноді стверджується, що авангард передував модернізму.

Зокрема, імпресіонізм, який був першим щаблем становлення модернізму, явно не належить до авангарду, до якого не належать також символізм і модерні у них немає ніякого радикалізму і прагнення борвати з традиціями.

Наприклад, ранній П. Пікассо «блакитного» і «рожевого» періодів його творчості, без сумніву, належить до художників-модерністів, але ніяк не до авангардистів. Але вже П. Пікассо-кубіст — явний авангардист, хоча в *кубічний період* він іноді писав твори, що не виходять за рамки помірної модернізму.

Галерея художніх напрямів мистецтва модернізму

Модернізм, що принципово відрізнявся від усіх попередніх художніх стилів, став радикальним переворотом в мистецтві. Розглянемо кілька напрямів модернізму в живописі через творчість художників, які працювали в цьому стилі (тобто їх *індивідуальний стиль*).

Для допитливих

Стиль епохи знаходить свій конкретний прояв в *індивідуальному стилі* митця. Слово «стиль» уже в стародавньому світі означало індивідуальну манеру. В свою чергу, поняття «індивідуальний стиль» вживається для позначення сукупності художніх особливостей, властивих творчості митців (наприклад, *стиль Казимира Малевича*), або навіть окремого періоду їхньої творчості (наприклад, *стиль раннього Пабло Пікассо*).

Щоб дослідити індивідуальний стиль митця, треба проаналізувати стиль епохи, в якій він жив та працював; умови, що сформували його особистість; його погляди на життя, мистецтво; виражальні засоби його творів як спосіб спілкування митця і слухача чи глядача; особливі риси творчості його (функції у творі); дослідити творчу лабораторію майстра: виокремити у творах митця риси стилів, напрямів і течій; з'ясувати відносини авторського стилю до тогочасних мистецьких традицій тощо.

А. Муха

Особливе визнання сучасників здобула творчість чеського живописця, графіка, декоратора, засновника і майстра театральної і рекламної афіші та майстра декоративно-прикладного мистецтва *Альфонса Мухи* (1860—1939 рр.), який працював в стилі модерн, зокрема, в стилі ар-нуво (Art Nouveau). Його твори відрізнялися вишуканим малюнком і екзотичним орнаментом. Ніхто інший, як А. Муха, не зміг образно передати романтичну жіночність стилю модерн. Плакати, листівки, графічні карти з зображенням розкішних і чутливих «жінок Мухи» моментально продавалися тисячами тиражами. Кабінети світських ретивів, зали кращих ресторанів, дамські будуари прикрашали шовкові панно, календарі та естампи майстра.

Популярність прийшла до художника ще за створенням ним афіш для спектаклів театру «Ренессанс» Сержі Бернара, де А. Муха виступав як *дизайнер постановок*. За його ескізами створювалися сукні та сисельні ювелірні прикраси.

У стилі ар-нуво майстер створив барвисті *графічні серії* «Пори року», «Квіти», «Дерева» тощо. У вигляді арт-постерів вони дійшли до нашого часу. Саме завдяки популярності плакатів, А. Муха став одним із лідерів вітеного модерну.

А. Муха. Графічні серії «Пори року»

А. Матісс

Анрі Еміль Бенжа Матісс (1869—1954 рр.) — французький художник і скульптор, лідер напрямку **Фовізм**. Відомий своїми дослідженнями щодо *переходу емоцій через колір і форму*.

Від живописця представили цього жанру визнали такі ж гармонії, що була у природі. А. Матісс писав: «Я хочу мистецтва рівноваги і простоти, яке не турбує, не бентежить і хочу, щоб цінність, утворювана, відірвана, отримана й перед моєю зацікавленістю заповнювала відпочинок... Ні в чому не напружує розум ділові люди й інтелектуали, змогли б стримати там відпочинок і заспокоєння, як у зручному кріслі, яке дає відпочинок після французької напружки... Мож

мрія — мистецтво гармонійне, чисте і спокійне, без усілякої проблематики, без жодного сюжету, що хвилює... Вибір моїх фарб не покоїться ні на жодній науковій теорії: він заснований на спостереженні, на відчутті, на досвіді моєї чутливості... я просто прагну покласти кольори, які передають мої відчуття...».

А. Матісс. Композиція «Квіти, фрукти, панно «Танець»»

А. Матісс. Панно «Танець»

Фовізм (французькою *fauvisme*, від французького *fauve* — «дикий») — напрям у французькому живописі кінця XIX — початку XX ст. Назва закріпилася за групою художників, чиї полотна були представлені на осінньому салоні 1905 р. Картини залишали у глядача відчуття енергії і пристрасті, і французький критик Луї Восель назвав цих живописців дикими звірами (французькою *Les fauves*). Це було реакцією сучасників на «дику» виразність фарб. Так випадкове висловлювання закріпилося як назва всього напрямку. Самі ж художники ніколи не визнавали над собою даного епітета.

Характерні риси фовістів — динамічність мазка, стихійність, прагнення до емоційної сили. Силу художнього вираження створював яскравий колорит, чистота і різкість, контрастність кольорів, інтенсивна відкритість локальним кольорам, зіставлення контрастних хроматичних площин. Доповнювала образ гострота ритму. Для фовізму характерне різке узагальнення простору, обсягу і всього малюнка, зведення форми до простих контурів, при відмові від світлотіньового моделювання і лінійної перспективи.

Для допитливих

Композиція «Квіти, фрукти, панно «Танець»» була створена художником у 1909 р. У композиції А. Матісса немає живописця, але його присутність, його дух матеріалізовані всім строєм перетвореного майстром світу. А. Матісс вводить глядача до своєї майстерні, приковуючи його увагу до великого панно «Танець», установленому на мольберті. Панно «Танець» — найважливіший елемент композиції. У ньому зосереджений один з енергетичних центрів картини і йому відповідає міць довгих стебел квітів. Чітко окреслені площина столу, панно, підрамника, які взаємодіють між собою не тільки переключенням вертикалей, діагоналей, горизонталей, а й колірними плямами, вносячи в побудову картини логіку і ясність, що вельми цінує А. Матісс.

У **панно «Танець»** знайшов віддзеркалення ідеал художника, його філософські уявлення про місце і призначення людини в загальній системі Всесвіту (вважається, що танець, який виконується людьми із сполученими руками, означає союз Землі і Піднебесся).

До початку ХХ ст. перед художниками постало запитання: як мистецтво залишатиметься в світі живим і актуальним, як образотворчі образи створити доступніше і легше для сприйняття? Іспанський художник Пабло Пікассо, який шукав пошуку мову мистецтва, вважав, що в результаті живопису втілює його власні специфічні засоби — площину полотна, ліній, колір, світло, і їх комбінації не боятися ставити на службу природі. На його думку, загартований світ лише дає поштовх для вираження індивідуальності творця. Відмова від правдоподібної імітації предметного світу підкріплює перед художниками переможню пірогу можливості. З'являлися деталізація нових напрямів. Одним з них був кубізм.

Кубізм (французькою *cubisme*, від *cube* - «куби») — модерністичний напрям в образотворчому мистецтві, насамперед, у живописі, що зародився на початку ХХ ст. у Франції і характеризується використанням підкреслено геометризованих умовних форм, прагненням «розділити» реальні об'єкти на стереометричні примітиви.

Для допитливих

Початок нового напрямку в мистецтві — кубізму — ознаменувала картина Іспанського художника, скульптора, графіка, театрального художника, кераміста і дизайнера **Пабло Пікассо** (1881—1973 рр.) «Авіньонські дівиці». За задумом митця,

П. Пікассо

картина мала розбудити совість сучасників, а тому сприймалася як пристрасний голос художника на захист вродливості приміжної та безправної жінки.

Творчість художника П. Пікассо поділяється на кілька періодів. Кожен із них має свої підходи, стиль, кольорову палітру: «блакитний» період, «рожевий» період, кубізм, неокласицизм, сюрреалізм тощо.

Розглянемо *кубістичний* період митця, у якому виділяють кілька етапів. Кожен етап має *характерні риси*. «Світліє світлий» *лінійний* кубізм характеризується охристими, зеленими, коричнево-жовтими тонами, але більш розсіяними, і використанням простих геометричних форм, з яких будується зображення

(наприклад, «Жінки з віялом»).

П. Пікассо. «Авіньонські дівиці»

П. Пікассо. «Завод у Хорта де Сан-Хуан»

П. Пікассо. «Хліб і блюдо з фруктами на столі»

«*Аналітичний*» кубізм: предмети дробяться на частини, які часто відшарбунокуються одна від одної, предметна форма немов роздлівається як полотно (наприклад, «Жінка з вілдом», «Завод в Хорта де Сан-Хуан»).

«*Синтетичний*» кубізм роботи П. Пікассо приймають декоративний і контрастний характер. На них зображено ідеалізовані натюрморти з різними предметами: музичними інструментами, нотами, пляшками вина, курільними трубками, столовими приборами, цигарками (наприклад, «Хліб і білого з фруктами на столі»).

У 1984 р. був створений Музей Пабло Пікассо в Парижі, що нараховував більше 200 картин, більше 150 скульптур і кілька тисяч малюнкв, колажів, естампів, документів. Творчість митця кардинально вплинула на хід розвитку мистецтва та культури цього ХХ ст.

«Що мене дуже надихало і що стало головним напрямом **кубізму** — це матеріалізація того ширшого простору, який я відчуваю», — зазначав французький художник, графік, естампист, скульптор і декоратор **Жорж Брак** (1882—1963 рр.). Він разом зі Пабло Пікассо заклали основи кубізму у сучасному мистецтві.

Ранні роботи Ж. Брака були імпресіоністськими, але після перегляду шістьмаки робіт фовістів у 1904 р. він перейняв їх стиль. Фовісти використовували яскраві кольори і спрощені форми, щоб домогтися максимально сильної емоційної реакції.

У 1907 р. індивідуальний стиль Ж. Брака шестуєшце шматуваліцинувати під впливом творчості *Поля Сезанна* і *Пабло Пікассо*. Митець різко змінив художню манеру, прагнучи до лаконізму мальовничих засобів і геометризації предметів і стиріодним ілюмінативним вишій темі — *кубізму*. Американський мистецтвознавець Дж. Голдінг писав, що кубізм «напівпівніччя і найрадикальніша художня революція з часів Ренесансу». Якщо живопис імпресіоністів робив акцент на кольорі, то кубізм, розкладавши форму на окремі геометричні фігури, виразити умовний характер простору.

Ж. Брак

Ж. Брак-фовеіст. «Порт в Ла-Сьотат»

Ж. Брак-кубіст. «Будинки в Л'естаке»

Для допитливих

Існує легенда, що А. Матісс, побачивши картину Ж. Брака «Фудинки в Естаке», сказав: «Що вона нагадує йому зображення кубиків». У тому ж році один французький журнал писав, що живопис Ж. Брака зводиться до зображення кубів. Колір і сюжет у кубізмі виконували другорядну роль, головними були малюнок, статична конструкція і композиція.

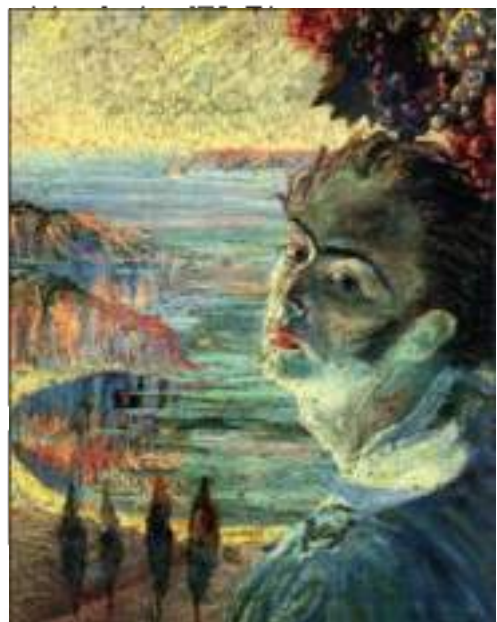
Ж. Брак створив шкіль із восьми великих полотен «Майстерні», що став вершиною його творчості, виконував ряд декоративних замовлень: займався порцеляним втражачем, оформив різні стелі в *Елзрівській залі* Лувра тощо. Провідна тема пізньої творчості художника — «птаха, що розправив крила у пальоті».

Ж. Брак «Дует»

Ж. Брак «Птах» повертається до гнізда»

С. Далі «Ангел-портрет»

Сюрреалізм (від французького *surréalisme*, буквально, «над реалізм») сфракційно виник у 1924 р. Особливе значення в творчості художників цього напрямку мали фантазія, марення, сновидіння. Вони з'єднували фантазію і реальність, мрії і спогади, прагнули по-новому поставити і вирішити головні питання буття людини, переробити світ і змінити життя.

Митці часто відоминювали природні властивості речей: тверде виявлялося рідким, нестійким; м'яке — окам'янілим; предмети мертвої природи несподівано з'являлися у вигляді живої природи. В одних образотворчих об'єктах могли легко вглядватися інші. Представники сюрреалістичного мистецтва: *Макс Ернст*, *Рене Магріт*, *Ів Тане*, *Сальвадор Далі*.

Розглянемо цей напрям на прикладі творчості Сальвадора Далі.

Накрива особистість XX ст. *Сальвадор Далі* (1904—1989 рр.) — унікальний іспанський живописець, графік, скульптор, режисер, письменник, один із найвідоміших представників одного з напрямів мистецтва *модернізму* — сюрреалізму. Його картини відомі навіть тим, хто не цікавився живописом.

Сюрреалізм С. Далі руйнував на своєму шляху будь-яку зетину, прикципи, все, що базується на основі порядку, віри, доброти, логки, гармонії, ідеальної краси. У своїх поезіях художник відтворив події і суєні тьми явища, очевидцем яких він був: католицьку віру та науку, громадянські війни, нацизм, створення атомної бомби, сексуальну революцію. Митець створював знійоми величезних образів — людей, тварин, будинків, пейзажів, але об'єднував їх на простоті в дивні професійні композиції, шокуючи глядача. У деяких картинах С. Далі, як і всі сюрреалісти, часто видозмінював природні властивості речей, тверде виявлялося рідким, текучим; м'яке — сквам'яним. Художник бачив світ, який втратив сенс, лірай безплідними здавалися йому основи моралі. С. Далі вважав: якщо йому довелося жити в такому світі, то єдине, що він міг зробити, — *жити сюрреалістично*.

С. Далі. «Лебеді, як відображаються у снах»

С. Далі. «Бідинник, що розікається»

Для допитливих

Ось кілька висловлювань художника, які допоможуть краще пізнати його: «Мене звать Сальвадором — Спасителем — на знак того, що за часів загрозової техніки і процвітання посередності, я покликаний врятувати мистецтво від порожнечі».

«Я не шукаю, я — знаходжу».

«Сюрреалізм — не партія і не ярлик, а єдиний в своєму роді стан духу, що не скутий ні гаслами, ні мораллю. Сюрреалізм — повна свобода людського ества и її право мріяти. Я не сюрреаліст, я — сюрреалізм».

«Що стосується живопису, то мета у мене одна: як можна точніше відобразити конкретні образи ірраціонального».

«Мій живопис — це життя та віка, плоть і кров. Не шукайте в ній ні розуму, ні почуття».

Одна з найвідоміших картин С. Далі — «Тамна вечеря». Це великий полотно (167х288 см) — істинний шедевр живопису, який зачаровує дією, особливою елітною вишуканістю. У ньому втілено філософсько-релігійне і естетичне кредо художника. Геометричний раціоналізм свідчить про неперервну гру в сократівську смугу числа, досконалості форми, яка для С. Далі уособлювала духовну гармонію, моральну чистоту і велич. Присутні в картині і повна комічність світосприйняття художника. Однак, образна драматургія і змістовий контраст впродовж кожним планом відтворюється і сприймається по-різному.

С. Далі. «Тамна вечеря»

? Як стиль епохи позначається на індивідуальному стилі С. Далі? Уважно розгляньте репродукції його картин. Опишіть ваше враження від творів цього майстра.

Як ви вважаєте, чому більше віддавав перевагу в своїх картинах іспанський художник: емоціям чи змісту?

С. Далі зривав вагомий вплив як у розвитку світового мистецтва живопису. Його несповторні твори з сьогодні змушують глядачів пережити, замислюватися над кожним жестом, простраждання і радості, про красу, любов і віру.

Абстракціонізм (латинською *abstractio* — «відблесня») Цей напрямок у мистецтві виник на початку ХХ ст., насамперед, у живописі. Роботи художників вирізнялися повною відсутністю сюжету і композиції. Абстракціонізм вважається одним із найсвідоміших явищ сучасної культури, теж безпрямим мистецтвом, яке повністю виключає ідейний зміст і образну форму, відходить від ілюзорно-предметного зображення та відмовляється від видимої реальності (абсолютна дія чистого враження та символізація митця засобами геометричних фігур, ліній, кольорових плям, звуків). У наш час абстракціонізм зазвичай характеризується як мистецтво, що не відображає предмети реального світу, але використовує тип та кольори для падіння настрою. Теоретик абстрактного мистецтва *Мішель Стейфарт* так визначає цей напрямок: «Я називаю абстрактним уявлення мистецтва, яке не містить ніякого нагадування, ніякого уявлення про реальність».

Засновники абстракціонізму — художники *Василь Кандинський* і *Казімир Малевич*, голландець *Піт Мондріан*, француз *Робер Делоні* і чех *Франтішек Бенка*. В основі їхнього методу малювання лежить прагнення до «гармонізації» створення певних кольорових поєднань і геометричних форм, щоб викликати у глядача різноманітні асоціації.

Василь Кандинський (1866—1944 рр.) — живописець, графік і теоретик образотворчого мистецтва, один із засновників абстракціонізму. У своєму абстрактному мистецтві В. Кандинський використовував не тільки образи реального світу, але передавав їх за допомогою простих геометричних фігур. Його абстрактне мистецтво — це не художня тиша, а багатогранна ідея художника, яка втілювалася в реальність.

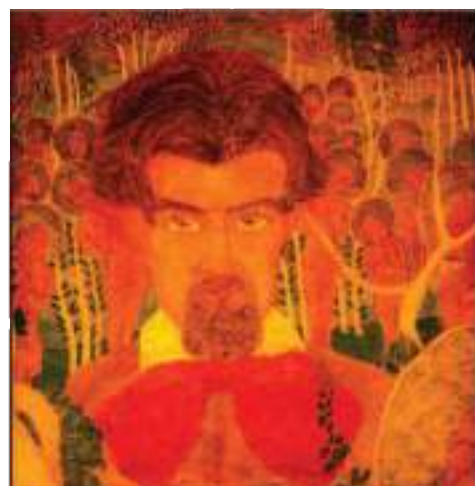
В. Кандинський «Автопортрет»

В. Кандинський «Жовта-червона-синя»

Казімир Малевич (1878—1935 рр.) — художник авангардист українсько-польського походження, один із засновників нового напрямку в абстрактному мистецтві — **супрематизму** та **кубофутуризму**, педагог, теоретик мистецтва. К. Малевич вважав, що сутність прекрасного у сучасному мистецтві виявляється через зв'язок художника зі світом, через його відсуття і через інтуїцію, які він висловлює на політві, використовуючи художні засоби, через нову форму і стиль. На його думку, сучасне мистецтво вже давно відійшло від потреби простого відображення природи та концепцій її природних форм, воно повинно рухатися по новим шляхам не класичного, а сучасного мистецтва. Природа не є відображенням застиглої краси, вона зміняє форми і створює з кожним часом нові і нові. У своїй абсолютній

концепції митця, аналізу нову мову створює абстрактного живопису, яка складається з геометричних форм. Предмет розкладається на окремі елементи, і в єдності цих елементів (різних ліній, кольорів, об'ємів, фактур, що створюють нове «стилю»), створюючи цілісну форму відображення, як цілісність художньої емпліри, тобто перехід до безпределної творчості.

К. Малевич «Автопортрет»

К. Малевич «Авіатор»

К. Малевич «Удосконалений портрет будівельника»

Живопис постмодернізму

На зміну модернізму і авангардним течіям останньої чверті ХХ ст. приїшов новий стиль — **постмодернізм**. Він відображає картину світу, в якій хаос і порядок виступають не як протилежні поняття, а як невід'ємні одна від одної величини.

Художники, які працюють у цьому стилі, завдяки глибокому історичному дослідженню, переконалися у марності спроб поліпшити світ, втратили ідеологічні ілюзії, вважаючи, що людина позбавлена змоги не лише змінити світ, а й досягнути, єсте мотивувати його. Прогрес визнається ними лише *смаком*. Реальним вважається варювання та співіснування усіх форм буття.

Деякі характерні риси постмодернізму: культ незалежної особистості; потяг до міфу, прагнення поєднати істини (часом полярно протилежні) багатьох людей, націй, культур, релігій, філософій, які взаємодоповнюються; іронічність та пародійність; невизначеність тощо. Художники бачили повсякденне реальне життя як театр абсурду, аполітичний карнавал; суміш багатьох традиційних жанрових рівноваг. Але в них залишалася віра в розум, науку, безмежність людських можливостей. Цікавість людини вважалася вже самим фактом її існування.

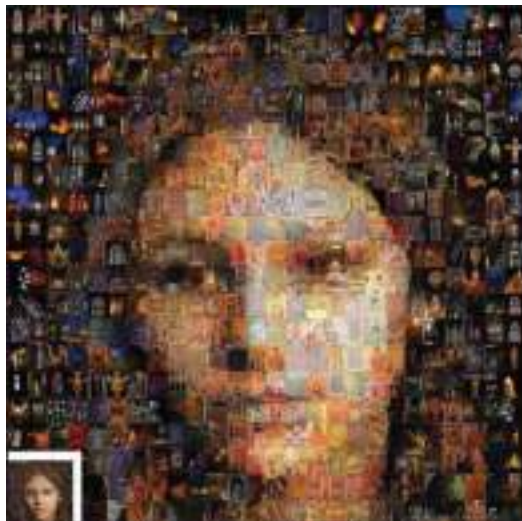
Постмодернізм представлений практично у всіх видах мистецтва. Він вплинув на розвиток архітектури, скульптури, живопису, книжкової ілюстрації, реклами, кінематографа, комп'ютерної графіки та дизайну. Найвідоміші представники постмодернізму в живописі: Маріо Мерд, Мікмо Паладіно, Ернст Фуке, Дуглас Х'юблер, Роберт Берр, Лоуренс Вейкер та інші.

Основою форми постмодерністського самовираження у живописі — це колаж. Звичною стала гра з масштабами і кольором під час коливання популярних об-

раств – Джексона, Мерілін Монро або Альберта Ейнгштейна. На портретах зображуються байдужі обличчя, позбавлені внутрішнього життя. Прізвища стали стриптизним і з'явилися на кадрі з мультфільмів.

Синтезуючи розривані образи і несумісні речі, постмодерністська мистецтво виробляє повні сенс, який не може бути ні одностайним, ні стабільним; за самим своїм стилем воно позначене бути наповним і неодноразовим.

Галерея художників напрямів постмодернізму

М. Костер. Із серії прогерогі-колажів «День за днем»

Е. Уорхолл «Мерілін»

А. Савадов «Футбол»

С. Мінбаєва із серії
«Соціалістичний живання»

Життя ХХ ст. продемонстрував величезну різноманітність напрямів і стилів, щоденні пошуки митців нових, відповідних часам, зображальних засобів.

Спробуємо протиставити естетику модернізму та естетику постмодернізму за кількома основними позиціями:

- уявлення про художника;
- розуміння творця мистецтва;
- розуміння аудиторії і розуміння самого мистецтва;
- відношення до мистецтва.

Модернізм	Постмодернізм
Художник-модерніст у всьому шукав єдність, однолінійність, одноваріантність розвитку світу	Художник-постмодерніст виступає за культурне різноманіття, всіляко підтримує багатоваріантність розвитку світу
Прагнення до великої мети — єдності художника і його твору, пошук власного бачення істини, сприйняття місії художника дуже серйозне, і тому наполягання на суворій автономії мистецтва	Неприйняття мистецтва всерйоз, гра з ним, непрагнення до істини. Піддавання сумніву старої концепції авторства, творчого генія, неповторності таланту тощо. Прагнення зробити свою аудиторію повноправним співавтором того, що «творить» художник
Припущення наявності внутрішньої єдності і цілісності твору мистецтва і приділення великої уваги тому, як його частини поєднуються одна з одною, утворюючи єдине ціле	Заперечення єдності і підкреслення стилістичного і тематичного різноманіття. Іноді постмодерністські художники створюють картини, навмисно позбавлені єдності. Характеризується не єдиним стилем, а сумішшю різноманітних стилів. Це можуть бути картини, написані в несумісних стилях, інсталяції, в яких одні предмети є явно несумісними з іншими
Аудиторія є пасивним спостерігачем твору мистецтва. Активною стороною були художники, які не тільки створювали картини, а й давали ключ до їх тлумачення	Переміщення в постмодернізмі акценту з художника на аудиторію неминуче змінило значення аудиторії. Вона стала активною складовою не тільки процесу сприйняття того, що представлено її увазі художником, а й нерідко активним учасником самого акту створення твору мистецтва

Робота у групах

Об'єднайтеся у три групи. Модерністи (1-ша група), постмодерністи (2-га група) і судді (3-тя група). Використовуючи ілюстративний, текстовий матеріал і таблицю з підручника, доведіть (за допомогою прикладів) кожен характерну рису стилю. Аналізуючи відповіді груп, «судді» визначать переможців.

Скульптура модернізму і постмодернізму

Безперечно, живопис модернізму був різноманітнішим, ніж скульптура. Проте, цей вид мистецтва теж розвивався інтенсивно і мав як загальні характерні риси з живописом модернізму, так і власні. Об'єднувало художників і скульпторів модернізму прагнення до змін, пошук нових зображальних засобів, створення

абсолютно нового мистецтва, здатного взяти активну участь у перетворенні суспільства. Як і в живописі, в скульптурі стали переважати епічні риси. Дійсно, масштабність стала визначальною ознакою руху, яка розширила діапазон, а по суті, і саме поняття скульптури, в абсолютно новому напрямку.

До найбільш важливих напрямів модернізму, що вплинули на хід і розвиток сучасного мистецтва скульптури, як і живопису, належать: *імпресіонізм, конструктивізм, абстракціонізм, футуризм, кубізм, сюрреалізм* тощо.

Загальна тенденція в скульптурі ХХ ст. — її активна взаємодія з простором навколо — тобто повернення до «природних» ліній, плинність і динамізм форм, внутрішня енергія. Скульптура модернізму декоративна, вона покликана прикрашати простір, підпорядковувати його єдиному ритму, гармоніювати з індустріальним суспільством, одночасно з цим, змушувати людину занурюватися в роздуми, будити фантазію. «Первинна структура» — ось найточніша з назв, що пропонувалися для скульптурних творів цього стилю, тобто вона відображала дві її головні особливості: *надзвичайну спрощеність форм і спорідненість з навколишнім світом.*

Сюрреалізм у скульптурах Сальвадора Далі

«Далініанська танцівниця»

«Космічний носоріг»

«Бачення ангела»

Сальвадор Далі не перестає вражати уяву глядачів парадоксальністю образного світосприйняття, своєю неперевершеністю. Йому тісно в площині полотна. Сюрреалістичне світосприйняття митця пірнає у світ трьох вимірів. При створенні витончених і оригінальних скульптур художник використовував ті ж образи, що фігурують на його мальовничих полотнах.

У своїх творіннях майстер втілює невичерпну фантазію, екстравагантність натури, що здається абсурдністю. Протягом декількох років, з 1969 по 1972 рр., С. Далі створив цілу галерею сюрреалістичних образів, втілених у воску. Деякі зі скульптур були згодом відлиті в збільшеному розмірі.

Про появу нових напрямів у мистецтві С. Далі писав, що «...таке мистецтво примножитья всім, що є цінним, і всіма, навіть найбожевільнішими, дослідями цієї грандіозної трагедії, названою Сучасним мистецтвом».

«Профіль часу», Андорра-ла-Велья, Андорра

«Персей, який переміг Медузу Горгону», Лорк-Аламеда, Марбесья-Італія

Розглянемо твердотілі ще декількох скульпторів-постмодерністів.

Олександр Архипенко (1887—1964 рр.) — видатний український та американський скульптор і художник, однією з основоположників кубізму в скульптурі писав: «Традиційно вважають, що скульптура починається тоді, коли матеріал стикається з простором, тобто простір сприймається як щось за межами рамки навколо маси. Я вважаю, що скульптура починається тоді, коли простір оточується матеріалом».

С. Архипенко
«Гондольєр»,
Метрополітен-музей
Нью-Йорк, США

«Жінка, яка зачісує волосся»,
Музей Ізраїлю, Єрусалим, Ізраїль

«Цар Сорокис», Корпус
університету Пенсільванії,
Філадельфія, США

За думкою британського художника і скульптора **Геррі Спенсера Мура** (1908—1986 рр.), «...блок каменю може мати наскрізний отвір і нічого не втрачати при цьому, якщо розмір, форма і напрям отвору продумані ... отвір пов'язує одну сторону з іншою, відразу ж змінюючи форму блоку тривимірною».

Для допитливих

Твори Г. Мура найчастіше порівнюють зі скелями, відполірованими морськими хвилями і вітром. Один із найзагадковіших і незбагнених скульпторів XX ст. намагався передати в своїх символічних, а іноді і абстрактних композиціях не тільки ритміку, а й динаміку життя. Саме тому митця називають одним з основоположників «vitalізму» (від латинського vitalis — «життєвий»).

Індивідуальний стиль Г. Мура заснований на матеріальних природних «органічних формах». Митець прагнув, щоб його скульптури здавалися творіннями самої природи, природними вічними, немов вони стояли тут століттями, змінюючись і шліфуючись під силою стихій. Г. Мур одним із перших у мистецтві XX ст. змусив подивитися на скульптуру не як на анатомічну подібність людини, а побачити її частиною природного ландшафту.

Його роботи зберігаються в найбільших музеях світу, а монументальні скульптури прикрашають площі перед головними суспільними спорудами Європи — будівлями Парламенту в Лондоні і ЮНЕСКО в Парижі.

Г. Мур. Креслівські баталічні сади Кая — комплекс садів і оранжерей, Лондон Англія

Г. Мур Скульптура «Віщі»

Г. Мур «Арка»

Сюрреалізм породив на початку 1930-х років важливу тему – так звану «**мобільну скульптуру**» американського скульптора **Олександра Колдера** (1898–1976 рр.). Його твори представляють собою витончено врівноважені конструкції з дроту, шарнірно скріплені одна з одною і підвішені таким чином, що вони починають рухатися від найменшого руху повітря.

О. Колдер. «Осика»

О Колдера. «Фламінго» або «Топілан, що в'яче». Чикаго, США

Американський художник, скульптор і архітектор, теоретик мистецтва, один з лідерів світового художнього напрямку **Наум Габо** (1890–1977 рр.) належав до **конструктивізму**. Він став одним із творців **кінетичного мистецтва**.

Кінетичне мистецтво, кінетизм (грецькою kinetikos — «діл, що приводить до руху») — напрям у сучасному мистецтві, що обіграє ефекти реального руху всього твору або окремих його складових. Кінетизм ґрунтується на уявленні про те, що за допомогою світла і руху можна створити твір мистецтва. Об'єкти представляють собою рухомі установки, що виробляють при переміщенні цікаві поєднання світла і тіні, іноді звучать. Ці ретельно сконструйовані пристрої з металу, скла або інших матеріалів, з'єднані з миготливими світловими пристроями, отримали назву «мобілів».

Своїми скульптурами майстер прагнув створити зовсім нову реальність. Він стверджував, що **буде образ скульптури в початку**, що образ париджується до середини і простір є також важливою його частиною. Н. Габо вважав, що твір могла б створити природа, але не створила. Природа робить це через скульптора.

Н Габо. «Голубка»

Н Габо. Пінінна конструкція в просторі № 4.

Н Габо. «Фонтан Торсіон, що обертається». Сельс-плажа: Абелья

За славу творчості Наум Габо був удостоєний почесного звання лицаря Ї Величності королеви Вільгельмівни, члена Королівської академії мистецтв Швейцарії і Американської академії мистецтва і літератури.

Галерея скульптур постмодернізму

А. Капур. «Хмарні верста». Чикаго, США

К. Огденбург. Композиція «Ложка-міст і вишня». Міннеаполіс, США

Музей сучасного мистецтва Соломона Гуггенхайма. Білбао, Іспанія
Проект американсько-канадського архітектора Френка Гей, архітектор Френк Ллойд Райт

Дивною є ця незвичайна явище в мистецтві ХХ ст., тому ми *модернізм* і *постмодернізм*, через таку коротку інформацію, ніколи не вичерпавши, неможливо. Різноманітність напрямів у цих стиліх величезна. Вона була на початку ХХ ст., і продовжує поширюватися сьогодні. Людина — особистість і індивідуальність, творець. І поки вона буде мислити, різноманітність в мистецтві буде жити.

Дж. Кунс. Скульптура «Щеня» (13 м, прикрашено квітами) перед входом до музею. Змінює своє забарвлення залежно від часу цвітіння певних сортів.

Скульптура «Молекула»

Р. Уамі. Скульптура із серії «Життя» з дроту

Г. Бредл. «Розширення»

Робота у групах

Вам сподобалися твори скульпторів-модерністів і постмодерністів? Чому?

Більше дізнатися про їхню творчість вам допоможе Інтернет. Підготуйте невелику повідомлення про художників цих стилів, які вам сподобалися. Ваші вислути повинні обов'язково супроводжуватися ілюстративним матеріалом.

Кожний твір мистецтва можна охарактеризувати за допомогою наступного плану:

1. Назвіть автора та назву твору.
2. В якому стилі та напрямку він створений?
3. Охарактеризуйте особливості його художньо-образної мови.
4. Яке ваше особисте враження від даного твору?
5. Як це творіння цитує мистецькам відомі? Наведіть приклади. Проаналізуйте їх.

Музичне мистецтво ХХ століття

Академічний симфонічний оркестр львівської обласної філармонії (АСО КОФ)

Кожна ера мистецтва отримує своєрідну «палітру цінностей» на певному етапі свого розвитку. Наприклад, епоху Відродження називають «золотим століттям» живопису, ХІХ ст. пав'ялою та найкращим розквітом літератури, ХХ ст. пва-жають століттям музики. Ці визначення свідчать про те, якмітьби виразно той чи інший вид мистецької діяльності здатен відобразити світосприйняття епохи, ду-хобит прагнення людства, його падіння та його шляхи.

Музичне мистецтво ХХ ст., як центрова частина духовної культури суспіль-ства, характеризується інтенсивними пошуками нових засобів виразності, ек-периментів, великою кількістю стилевих течій. Однією з характерних рис для світової історії став процес взаємодії культур різних ерми світу, що до цього мо-менту розвивалися відокремлено. Саме тому європейська музика завдяє значно-го впливу музичних культур народів світу і відзначається крайнім різноманіттям стилістичних напрямів і течій, в яких найвідоміші пероманізм (Густав Малер, Сергій Рахманінов), неокласицизм (Пауль Хіндеміт, Ферручіо Бузоні, Бенджамін Бріттен), «нова фольклорка хвіля» (Белла Барток), неоімпресіонізм (Олів'є Мас-сан), експресіонізм (Арнольд Шенберґ, Актон Веберн, Альбан Берґ) тощо. Також композитори приділяють значну увагу дослідженням *жизни народного фольклору та його інтеграції в композиторську творчість.*

Велике значення для розвитку музики мала поява та розвиток нових звуко-ланшеу і різн. Перші *сучасні музичні напрямки* відкривають новий горизонт на шляху її можливості звуку. В 1920-х рр. футуристи здійснюють спроби залучення до му-зичного мистецтва *шумових апаратів.* У США та країнах Європи масово музично-культури стос акає.

У другій половині ХХ ст. виникають перші електронні експериментальні стилі, з'являються нові напрями в музиці: *рок н рол*, *поп музика*, *Венеційан* стилю адоувакати, музичні гурти, такі як The Beatles, The Rolling Stones, Led Zepplin, Queen, Deep Purple, AC/DC, ABBA та багато інших.

Сучасну музичну культуру можна розділити на музику елітарного характеру (традиційна класика разом із новими *інтеграціями* класики) і напрямками другої половини ХХ ст., переважна більшість напрямів *джазу* та музику, яка стала часткою так званої *масової культури* (*поп музика*, *традиційна естрада* і *живий хол*). Особливе місце відведено *рок-музиці*, яка має різноманітні течії, що сформувалися як у першій, так і в другій сферах.

Остання чверть ХХ ст. — це розквіт музики *постмодернізму*, яка стає *відомцем*, *продуктом масової споживання*. Характерні риси — поєднання різних музичних стилів та жанрів, полістилістика, «тиражується кордон між «високим мистецтвом» та кітчем».

? *Як ви вважаєте, чому саме музику визначено пріоритетним видом мистецтва ХХ століття?*

Для допитливих

Слухання творів академічного жанру, будь-то сонати чи симфонії, джазові імпровізації чи фортепіанні мініатюри, напаштовує тих, хто сприймає цю музику, на хзанурення у себе. Момент справжньої насолоди від музики настає тоді, коли слухач знаходить у глибинах свого «я» відгук на емоційний стан, який він відчуває у творі.

Музичні якості виразності рок-композиції або естрадного пісні за своєю складністю інколи не поступаються навіть симфонії, але у музики такого роду загалом інша аудиторія — люди енергійні, активні, які живуть переважно миттєвими імпульсами. Від музики вони чекають *сильних відчужень* і, якщо їх отримать, щедро віддають музикантам свої душевні сили. Рок-концерт або естрадне шоу стають могутнім засобом спілкування, тому зрозумілим є потяг до венієнських концертних практик — місських майданів, стадіонів тощо.

Ді речі: нині концерти академічної музики на відкритому повітрі стають дедалі популярнішими та збирають іноді аудиторії, які за кількістю слухачів перевищують зібрання рок-фіналі. Яскравим підтвердженням є, наприклад, **фестивалі хорової музики** які щірічно проводяться в німецькому місті Галле: на честь німецького композитора Георга Генделя, де беруть участь тисячі шанувальників хорового співу.

? Які напрями музичного мистецтва виникли у XX столітті?

У царині розважальної музики XX ст. подарувало світові джаз, рок і поп-музику тощо.

Джаз як стильовий напрям народився на початку XX ст. в Новому Орлеані (США). Його джерела — імпровізаційні форми афроамериканського фольклору: *спрінгел*, *блзз*, *рептайм* з *панцижальними* *вибривами* *вдачки* *білих* *переселенців*, тобто він представляє собою сплав елементів двох музичних традицій африканської та європейської. *Валза «бі-боп»* культури відчувається в мелодії та гармонії. *Від афроамериканської музики* джаз успадкував складну ритмічну структуру, «хитку» висоту звуку, характерний тембр звучання, манеру виконання, якій притаманне швидкоплине занурення в музику.

Слухання музики

На вибір учителя:

Louis Armstrong — Hello Dolly;

Duke Ellington — Caravan;

Gerry Mulligan — Song For Strayhorn.

Луї Армстронг

Бенні Гудмен

? Чи можна називати джаз розважальною музикою? Як ви розумієте вислів про те, що «джаз не виконують, а створюють»? Чому джазову музику важко точно відтворити з нотного запису?

Джаз		
<p>Класичний, традиційний (ново орлеанський стиль) виник на основі музики духових оркестрів. Найвідоміші виконавці — Кінг Олівер, Луї Армстронг, Бенні Гудмен</p>	<p>Зрілий період (без свінга) У свінгу відбувається постійне відхилення ритму від опорних часток, що викликає відчуття хвилюватої енергії музики. Музичний стандарт або мелодія залежить від емоційного настрою і віртуозності музикантів (оркестр Дюка Еллінгтона)</p>	<p>Сучасний джаз (стилі бі-боп і куп-джаз). Характерні експерименти і пошуки нових виражальних засобів, ускладнення мелодики, гармонічної мови, ритміки, розширення інтонаційної та ладової сфери. (Джеррі Малліган, Джон Льюїс та інші)</p>

Основа джазу — *джаз-ревівандія*. Джазова композиція, викладена нотами, дуже віддалено передає амбіт цієї музики: також іноле покоління джазових музикантів опанувало цей стиль завдяки записам.

? Чи подобається вам слухати джаз? З творчістю яких джазових музикантів ви знайомі?

Виха в історію джазу — запис першої грамплатівки 26 лютого 1917 р., яку артисти оркестру «Original Dixieland Jazz Band». Платівка перебільшила мільйонний тираж — цифра нестримована для тих часів. Нова музика стала швидко розповсюджуватися в Америці, а потім і по всьому світові.

Величезним є вплив джазу на розвиток усієї музичної культури. На його основі виникли ритм-енд-блюз та цілий ряд напрямів рок і поп-музики, інтанації й тріп-бонс джазу висловлювалися в своїх творах чимало композиторів в усьому світі, джаз відродив найважливіше пріказателство музичного мистецтва — об'єднувати людей.

Слухання музики

На вибір учителя.

B.B. King — The Thrill Is Gone.

Elvis Presley — Jailhouse Rock.

Рок-музика є одним із найвизначніших явищ культури людської цивілізації другої половини XX ст.

Поняття «рок-музика» сформувалося приблизно в другій половині 60-х рр. XX ст. До цього часу у його складників не було загальної назви, вони вважалися окремими течіями так званої «молодіжної музики».

Термін «рок» — це скорочена назва «рок-н-ролу» — першої шаблони на хронологічних східцях розвитку цього напрямку. Іноді про всю рок-музику говорять як про музику *рок-н-ролу*, що не зовсім відповідає дійсності.

Рок-музика		
Ритм-енд-блюз, рок-н-рол, біт-біт	Фолк-рок, кантрі-рок	Психоделічний рок, хард-рок, арт-рок

Найважливішими напрямками рок-музики були: *ритм-енд-блюз, рок-н-рол, біт-біт, фолк-рок з кантрі-роком, психоделічний рок, хард-рок, арт-рок та інші*. Деякою мірою саме на цьому завершився перший, найплідніший період розвитку рок-музики. Подальші напрями або диспапулювали творчі наробки вже існуючих стилів, або наближувалися до так званої поп-музики.

Ритм-енд-блюз — музика афроамериканського населення США, яка поєднувала танцювальний біт («beat» — «удар») та урбаністичний (міський) блюз.

Поет Ленгстон Х'юс писав: «Блюзи на мене завжди справляли враження божественно сумно музичні... Це тому, що в блюзах гіркота не пом'якшена слезами, а, навпаки, розлючена сміхом — абсурдним, суперечливим сміхом

горя». Важко переоцінити музикантів XX століття, які б не «сторигули» ритм-енд-блюзу у своїй творчості. Важливу роль ця музика відіграла у 60-ті роки XX ст., коли він став фундаментом «британського року», який на той час завоював провідні позиції у світі.

Джеймс Браун (виконавець ритм-енд-блюзу)

Рок-н-рол

Рок-н-рол (з англійської — «схвильована ти шаленостю») виник на основі ритм-енд-блюзу. Термін «рок-н-рол», який впровадив американський дует-каблєй А тап Фрід, був запозичений із жаргону афроамериканців. А те саме пасмо дало можливість долучити до неї «білих» музикантів, для приналежності власній музичній традиції. У 50-ті роки XX ст. рок-н-рол сформувався як самостійний музичний напрям. Це був одночасно і новий музичний стиль, і новий танець. «Королем рок-н-ролу» вважали американського співака *Елвіса Пресли*.

Кантрі-рок і фолк-рок — багато в чому споріднені напрямки рок-музики.

Кантрі-рок (з англійської — «селянський рок») — це виконання музики в стилі «кантрі» у супроводі традиційних для року електроінструментів. Народження стилю «фолк-рок» пов'язують із виступом відомого рок-музиканта Боба Ділана на фолк-фестивалі у Ньюпорті (1965 р.) під акомпанемент електричного гітара. По суті, мелодійно ліній фолк-року наближається до традиційного шкелю, відокреною від нього електричною звучністю.

Психоделічний рок був музичним відтворенням руху хіпі — «флувер-пауер» (з англійської — «впливове влада») і справедливо пов'язують із царством хіпі.

Боб Ділан

Слухання музики

На вибір учителя:

James Brown — I Feel Good;

Bob Dylan — Knockin' On Heaven's Door

«Жиртка» форма психоделічності року з'явилася внаслідок епідемічного їх розповсюдження в 1960-х рр. Їх представники — «The Doors», «The Iron Butterfly», Джиммі Хендрікс. Типовим психоделічним гуртом на ранньому етапі своєї творчості був англійський гурт «Pink Floyd».

Джиммі Хендрікс

Гурт «Led Zeppelin»

Джим Андерсон
Гурт «Zeke»Фредді Меркьюрі
Гурт «Queen»

Хард-рок — «жорсткий» або «жореткий» рок.

Виникнення хард-року — це справжня революція в музичному світі; у ньому реалізувалися прагнення рок-музикантів, але довгий час зазнавалися на рівні підвідомості. Перед гурпами підземного звучання для придання додаткової агресивності й жорсткості «Валет артилерія» хард-року — гурти «Led Zeppelin», «Deep Purple», «Uttah Turn» тощо. Нова популярна хвиля хард-року отримала назву «холо-метал», його «сучасні» представники — гурт «Metallica» та інші.

Арт-рок (в англійській — «художній рок») має також декілька інших назв: симфонічний рок, класичний рок.

Виконавці арт-року при створенні великих композицій часто зверталися до класичної свадчини: використовували оркестрові обробки, елементи симфонічної і камерної музики. Виконавці майстерно арт-року можна назвати такі гурти, як «Yes», «King Crimson», «Genesis», «Jethro Tull» та інші. Цей стиль — безмежно поле для експериментів. Від рок-музикантів ми вимагаємо високого рівня майстерності, врахуйте, це не шість композицій, які вони виконують.

Глем-рок (в англійській — «ефектний рок») — жанр рок-музики, який виник у Великобританії на початку 1970-х рр. і став одним із домінуючих напрямів того часу.

Для виконавців глем-року були характерними яскравий образ, шпранняний через театральну ефектність екзотичних костюмів, багатий малюнок тощо. В музичному відношенні глем-рок був неоднорідним. Він поєднував у собі рок-н-рол, хард-рок, арт-рок та естраду. Елементи стилю глем-року значно витиснули на диск, наші і нову хвилю, на такі гурти, як «Queen», «Kiss» тощо. Глем-рок також відомий під терміном «гландер-рок».

Слухання музики

На вибір учителя:

Led Zepoelin — *Stairway to Heaven*.

Jimi Hendrix — *Hey Joe*.

Yes — *Like it Is: Yes at the Bristol Hippodrome*.

Queen — *We are the Champions*.

? У вільний час дослідіть напрями рок-музики. Які з них вам подобаються найбільше? Поясніть, чому.

Диско (з англійської — «дискоотека») — жанр танцювальної музики, який виник на початку 1970-х рр. Спочаткове диско тісно пов'язане з традиційною естрадою та загальними тенденціями поп-музики. Композиції в стилі диско виконуються в темпі, який дорівнює приблизно 120 ударам за хвилину.

Електронна музика — термін, що означає музику, створену за допомогою електронного обладнання. Одним із найвідоміших представників цього жанру вважають Жана Мішеля Жарра.

Жан Мішель Жарр

? Чи подобається вам музика у стилі диско? Поясніть, чому.

Популярна музика

Музика будь-якого розважального жанру. До цієї групи входять також джаз і рок-музика	Музика породжена так званою «масовою культурою», має суто комерційним характер	Музика будь-якого жанру — камерна, симфонічна, народна, яка має широке розповсюдження
--	--	---

Масова культура (або: **маскультура**, **поп-культура**, **популярна культура**) — культура, популярна серед широких верств населення в даному суспільстві та переважно комерційно улюблена. Елементи якої знаходяться повсюди: в купюрах, одязі, споживанні, засобах масової інформації, в розвагах (наприклад, у спорті і музиці) — контрастуючи з «елітарною культурою».

Елітарна культура — це культура привілейованих груп суспільства, що характеризується принциповою закритістю, духовним аристократизмом і ціннісно-смісловною самодостатністю. Вид культури, що характеризується виробництвом культурних цінностей, зразків, які в силу своєї винятковості розраховані і доступні в основному вузькому колу людей (еліти). Її основний ідеал — формування свідомості, готової до активної перетворювальної діяльності теорично і відповідно до об'єктивних законів дійсності.

Назва «**поп-музика**» походить від скороченого словосполучення «**популярна музика**». Вона вживається в різних значеннях залежно від контексту:

- у широкому значенні — це загальна музика розважального жанру;
- у вузькому значенні — як музика, що породжена так званою масовою культурою, доступна широкій публіці та реалізується на комерційній основі, популяризується засобами масової інформації;
- у значенні, що найближче пов'язане з поняттям «розважальна музика»: тоді до поп-музики належать **найвідоміші твори різноманітних жанрів**: еміґрантська, намірно-інструментальна, оперного стилю.

Майкл Джексон

Роббі Вільямс

Мадонна

Шакіра

Слухання музики

На вибір учителя.

Michael Jackson — *Billie Jean*,

Robbie Williams — *Feel*,

Madonna — *Hung Up*.

? З творчістю яких із цих виконавців ви знайомі? Охарактеризуйте їхню манеру виконання.

Українське музичне мистецтво ХХ— початку ХХІ століть

У музичній культурі України провідними композиторами першої половини ХХ ст. були внутрішники **Миколи Лисенки** — *Микола Леонтович, Кирило Степанко, Яків Степанов, Олександр Кошич, Євдокія Лядова*, які сформулювали українську композиторську школу. Приступать до творчої праці *Лево Ревуцький, Борис Лятошинський* — «**батько українського музичного модернізму**», *Михайло Вериківський, Борис Яворський*. Відбувалося становлення **сучасного музикознавства** як складової музичної культури й у творчості **Миколи Грінченка, Павлики Козницької, Михайла Дзібильського, Фларета Колесси**. Велика заслуга **Б. Лятошинського, Л. Ревуцького та С. Людкевича** полягала також у створенні **лощинської композиторської школи**. Вони були професорами консерваторій, де виховували молоде покоління творців музики.

Видатні українські композитори: В. Бялен, В. Сильвестров, Л. Грабовський і М. Скорик

Важливу роль відіграло також покоління українських музикантів 60-х рр. ХХ ст. — *Давид Сильвестров, Леонід Грабовський, Михайло Скорик, Теса Дачко, Микола Колесса* та інші. Відбувається стилістичне оновлення, зміцнюється нефольклорний течія, застосовується інноваційна техніка, додекафони, серійна і серіальна музика, алеаторика, колаж, полістилістика «інструментального театру» (тріо для скрипки, контрабаса і фортепіано Л. Грабовського, «Драма в трьох частинях» для скрипки, фортепіано і вокалісти В. Сильвестрова). Дехто з цих молодих українських музикантів створили групу з вивчення новітніх досягнень світової музики та її поширення в Україні.

Слухання музики

На вибір учителя: музикальні твори українських композиторів.

Визначними майстрами української сучасної академічної музики вважаються *Богдан Станкович, Василь Сильвестров, Михайло Скорик*.

Окремою цариною в українській музиці залишається пісенна творчість. Її кращими представниками у ХХ ст. є композитори *Платон Майборода, Олександр Балиш, Ігор Шимко, Аркадій Феліценко, Тарас Петриненко*. Розвивається мистецьки вартісна україномовна естрадна музика *Володимира Івасюка*, діяльність «Червоної руги». Смислово експериментує композиторська методка, перед якою — *Сергій Важицько, Алла Загайкевич* (авторка електронної музики до фільму «Мамай»), *Корнеліо Цецько-Чижко, Вікторія Цольова, Сергій Пилипків, Володимир Рунчак* і багато інших. Національним художнім свербом є також творчість видатних співачок, таких як *Ангеліна Солов'яненко, Ніла Матвиєнко, Софія Ротару, Олександр Пономарьов* та інших.

А. Солов'єнко

Н. Матвієнко

С. Ротару

О. Пonomар'єв

Слухання музики

На вибір учителя: музикальні твори українських виконавців.

? Яких ще українських співаків ви знаєте? У якому жанрі вони виступають? Які пісні з їхнього репертуару вам подобаються? Чому?

Для допитливих

Сторінки історії українського музичного мистецтва XX століття

З середини 20-х років XX ст. активно розвиваються нові жанри симфонії (Л. Ревуцький, Б. Лятошинський), опери, кантати (К. Стеценко, С. Людкевич, Л. Ревуцький), камерно-інструментальні та фортепіанні твори, які осмислювалися в контексті загальноєвропейських і національних стильових традицій.

Блискучий знавець національної хорової культури, композитор **Микола Леонтович** особливо яскраво проявився у галузі обробки пісенного фольклору. Обробку народних пісень він підняв на рівень світових музичних зразків. Його знамениту хорову обробку колядки «Щедрик» співає весь світ. Особливої уваги він надавав співу а капела (спів без супроводу).

Залишив численні обробки народних пісень і видатний майстер хорової музики — **Кирило Стеценко**. Він продовжив громадську справу М. Лисенка: організовував концерти, літературні вечори, творчі гуртки та опікувався музичною освітою. Серед творів К. Стеценка вирізняються дитяча опера «Лисичка, Котик і Півник» та оперета «Сватання на Гончарівці».

Насичені інтонаціями народної музики твори **Якова Степового**. Він приніс в українську музику засади професійного мистецтва. Композитор переважно працював у галузі малих форм — пісня, романс, фортепіанна мініатюра. Його музика перейнята ліричними, навіть інтимними настроями.

Найпомітнішим явищем у галузі опери та симфоній стала творчість композитора та педагога **Бориса Лятошинського**. Він захоплювався всім незвичним, передавав пульс нової епохи, навіть якщо це нове — жорстке й агресивне. Спокій і розраду він знаходив лише у вічному світі природи, у внутрішній зосередженості. Його опера «Золотий обруч» (написана за романом І. Франка «Захар Беркут») — одна з кращих у вітчизняній музиці XX ст., її постановки на сценах Київського і Львівського оперних театрів викликали значний інтерес. Опера і симфонії Б. Лятошинського відкривали

шлях українській музиці у світовий музичний простір. Симфонічні і хорові твори композитора увійшли в скарбницю музики ХХ ст.

Левко Ревуцький — автор творів великих музичних форм: соната для фортепіано, дві симфонії, два концерти для фортепіано. У творах менших форм (фортепіанні прелюдії, твори для скрипки й віолончелі з фортепіано) композитор використовує дуже оригінальну музичну мову й технічні прийоми. Майстер збагатив українську музику індивідуальними стилістичними знахідками. Творам Л. Ревуцького притаманна життєствердна настроєність, ліризм, стриманість, широта і багатство емоцій, розмірена, виразна мелодика поєднується з напруженою складною гармонікою. Значний внесок Л. Ревуцький зробив і в розвиток жанру обробки народних пісень. У його творчій спадщині близько 120 оригінальних обробок.

Продовжував розвивати західноукраїнську композиторську школу **Станіслав Людкевич**. Після об'єднання в 1939 р. східних та західних земель України ця школа увійшла як органічна частина української музичної культури. Вона мала свої характерні особливості, пов'язані з фольклором Карпатського регіону.

Відомий на весь світ композитор **Валентин Сильвестров** — народний артист України, лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка. Він належить до когорти композиторів, які постійно пам'ятали про свою національну напечність та вплив місцевих історико-культурних традицій.

Творча спадщина іншого видатного українського композитора **Михайла Вериківського** дає нам унікальний приклад боротьби за збереження історичної пам'яті народу. Композитор охопив майже усі найважливіші жанри. Серед створеного ним — хори і хорова поезія «Гайдамаки», пісні, романси, дуети, опери («Справи небесні», «Сотник», «Наймичка»), музична комедія «Вій», перший український балет «Пан Каньовський», перша українська ораторія «Дума про дівку-бранку Марусю Богуславку», кантати, вокально-симфонічні цикли тощо. Творчість В. Сильвестрова — один з найбільш глибоких зразків сучасної, пост-авангардної мелодійної мови.

Слухання музики

На вибір учителя: музичні твори українських композиторів.

гурт «Океан Ельзи»

гурт «BB»

Та здобуттям інвалідності в Україні з'явилися нові можливості розвивати творчі таланти. Українська музика кінця ХХ – початку ХХІ ст. представлена у всіх напрямках та жанрах — від ліричних пісень, проминатих фолк-елементами до масово-комерційної естради, від декадансних импровізацій до безлічі напрямків та жанрів рок-музики. Наприклад, гурти *«Брати Карамізови»*, *«ВВ»*, *«Океан Ельзи»*, *«Плч Єврей»*, та інші. Українська виконавча та гурти популярні у багатьох країнах світу. Цьому сприяють численні міжнародні музичні конкурси та фестивалі, які відбуваються в Україні. Серед найбільш важливих та наймасштабніших заходів, що популяризують музичні напрями, зокрема декад-рок та поп-музику, слід виділити такі, як: *«Guitar»*, *«MTV Europe Music Awards»*, *«Євробачення»*, *«Дов'яницький базар»*, *«Нові хвилі»* та інші. В Україні величезну кількість глядачів збирають такі конкурси та фестивалі, як: *«Червона рута»*, *«Таврійські ігри»*, етнічні фестивалі *«Крайна жри»*, *«Шешора»* та інші.

Слухання музики

На вибір учителя

«Брати Карамізови», *«ВВ»*, *«Океан Ельзи»*, *«Плч Єврей»*

Виступ Руслани на Євробаченні 2017 р. у Києві

Перевір себе

1. Визначте основні ознаки стилю модерн в архітектурі (український модерн, ар-нуво, югендстиль, ліберті тощо). За допомогою ілюстрацій, прокоментуйте особливості стилю модерн у різних країнах.

1. Державна академія дизайну та мистецтва, Харків, Україна
2. Міська поліція № 1, Львів, Україна
3. Житловий будинок, Амстердам, Нідерланди
4. Житловий будинок, Суботіца, Сербія
5. Виставковий павільйон, Відень, Австрія
6. Житлові будинки, Рига, Латвія

2. Назвіть архітектурний стиль, в якому виконаві ці будівлі?

1. Торговий комплекс «Хаус Хаус», Відень, Австрія
2. Будинок-рояль зі скришкою, Хабаровськ, Камчатка
3. Хмарочос Grand Lisboa, Макао, Китай
4. Центр Гейдара Алієва, Баку, Азербайджан

3. Твори яких художників зображені нижче? Визначте художній стиль, в якому виконані ці твори. Охарактеризуйте кожен зі стилів.

Визначте жанр картин.

1. Ж. Брейк, «Склянка на селі»
2. В. Худа, «Питирларок з кернєм»
3. А. Міннес, «Жінка в парасолі»
4. Д. Лепіденій, «Портрет Анни Давид Бернцци»
5. П. Піквето, «Жінка в блакитній сукні, яка сидить»
6. І. Редін, «Портрет таністери Свфії Меллер»
7. В. Кандіанський, «Імпровізація 81 (Морський бік)»
8. І. Айвазовський, «Чеснотський бік»
9. С. Делі, «Двадцять обличчя і таз з фруктами на березі моря»

4. Поговоримо про музику. Прокomentуйте вислови видатних митців.

«Музика — джерело радості мудрих людей, вона одягає ілюзії в народі хороши думки, вона глибоко проникає в його свідомість і легко зміряє зоричи» (знаменитий письменник конфуціанської традиції, Сюнь-Цзи).

«Музика падає в серце, падає в душу крилами, сприяє, почасти змиряє музика падає життя і вселяє в усьому існуючому ... Її можна назвати втіленням всього прекрасного і всього щадячого» (давньогрецький писемник Платон).

«Музика своєю мелодією доводить нас до самого краю вічності і дос нам можливість пританом сльозок хвиля освітлює її велич» (британський письменник, публіцист, історик і філософ Томас Карлейль).

«Музика — єдина всесвітня мова, її не треба перекладати, на ній душа говорить з душею» (німецький письменник Бертольд Дюрбах).

? Яку музику ви любите слухати? Чому?

Яке місце займає музика у вашому житті?

Яка музика вам подобається більше — вокальна чи інструментальна?

Які напрями сучасної музики ви знаєте?

Чи вважаєте ви, що сучасна людина повинна розбиратися в стилях і жанрах музичного мистецтва? Чому?

5. Охарактеризуйте напрями в музиці XX — початку XXI ст.
За фотографіями в підручнику розкажіть про виконавців і музикантів.

Елвіс Преслі

Фредді Меркьюрі

Майкл Джексон

Мадонна

Уїтні Х'юстон

Брітні Спірс

Луї Армстронг

Гурт «Бітлз»

Джастін Тімберлейк

Чи знаєте ви сучасних українських музикантів і співаків?
Розкажіть про своїх улюблених українських музикантів і співаків.

Гурт «Друга рина»

Тіна Кароль

Менатік

Гурт «Тік»

Гурт «Бумбокс»

Алєксєєв

Заяитання та завдання для самоконтролю та самоперевірки

Дайте відповіді на запитання за матеріалом лібрарника

1. Назвіть одну правильну відповідь.

1. Визначте стиль:

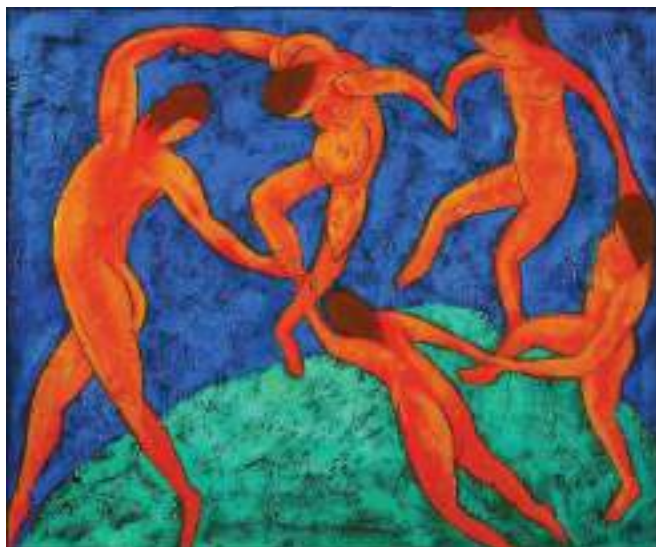
а) імпресіонізм.

б) модернізм.

в) постмодернізм.

2. Хто художник цього твору?

а) С. Далі;

б) П. Гоген;

в) А. Матіс.

3. До якого поняття належить визначення:

«... культура, популярна серед широких верств населення в даному суспільстві та переважно комерційно успішна, елементи якої знаходяться повсюди в кулінарії, одязі, споживаних засобах масової інформації, в розвагах (наприклад, у спорті і музиці) — контрастуючи з «елітарною культурою».

- а) елітарна культура;
- б) масова культура;
- в) народна культура.

II. Дайте стисло відповідь на запитання.

1. Чи подобаються вам художники постмодернізму?

«Мені подобаються (не до вподоби)... тому що...»

2. Визначте характерні риси модернізму в скульптурі

3. Як вплинули погляди художників та музикантів цього напрямку на творчість наступних поколінь митців?

III. Дайте розгорнуту відповідь на запитання.

1. Чому, на вашу думку, виникло таке явище як «модернізм»? Обґрунтуйте вашу думку.

2. Які нові напрями з'явилися у музичному мистецтві в період постмодернізму?

3. Чи подобаються вам картини модерністів, чому?

IV. Поміркуйте...

Що сприяє виникненню нових стилів у мистецтві?

V. Творче практичне завдання

1. *Продовжіть речення:* «При вивченні цієї теми для мене найбільш цікавим відкриттям було...».

2. Групова робота

Об'єднайтеся в три групи. Використовуючи матеріал підручника, визначте характерні риси модернізму і постмодернізму в живописі, скульптурі та музиці. Зробіть порівняльний аналіз.

3. Колективна робота

3.1. Підготуйте вечір на тему «Модернізм і постмодернізм», в ході якого продемонструйте репродукції творів митців, які працювали у цих напрямках. Бажано, щоб вечір супроводжувався музикою композиторів-імпресіоністів.

3.2. Підготуйте доповідь на тему «Мій улюблений художник-модерніст». Доповідь повинна супроводжуватися ілюстративним матеріалом.

VI. Протягом першого півріччя виконуйте мистецький проект

Ураховуючи власні уподобання й можливості, оберіть для самостійної роботи тему з розділу «*Стилі та напрями мистецтва. Модернізм і постмодернізм*» для індивідуального або групового проекту, який має виконати протягом I півріччя.

Екранні мистецтва

Благу, що дарує нам мистецтва, не в тому, чого ми від нього очікуємо,
а в тому, якими ми людьми йому стаємо.
Оскар Уайльд, англійський письменник і драматург

Подіркуємо разом.

Яке місце у вашому житті займають телебачення, комп'ютер, кінофільми? Чому?

Екранні мистецтва — сфера кудишньо-суспільної діяльності, позначена різними мані-
ними способами відтворення рухомого зображення через різні засоби його проєкції
на екран. Ключові різні види екранного мистецтва: **кінематограф, телебачення, ві-
део, комп'ютерні технології**. Вони є тією формою, за допомогою якої вибудовується
обличчя сучасної культури і водночас наповнюється відповідним сенсом.

Однією з характерних рис культури XXI ст. є розширення сфер впливу на людину через засоби *массової комунікації*. Насамперед такі, як кінематограф, телебачення, Інтернет, які є продуктами науково-технічної революції. Потужний вплив екранних мистецтв на розвиток культури, їхнє значення в акцентуації обміну художньою інформацією важко переоцінити. Екранні мистецтва є шляхом до спільноти та емоційної сфери глядача.

Кінематограф

? Як і коли з'явився кінематограф?

Першим технологічним екранним мистецтвом став кінематограф, який виник наприкінці XIX ст. Закономірність появи кінематографі підтверджується тим, що його було винайдено майже одночасно в різних країнах.

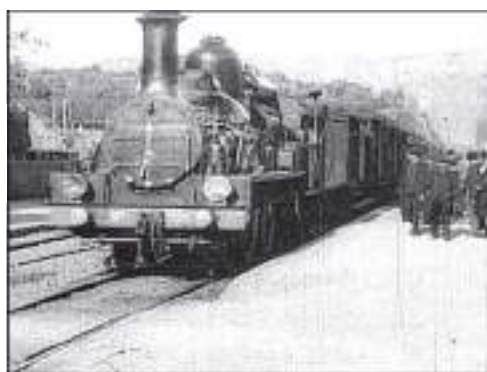

Історична довідка

У 1895 році французькими винахідниками братами Луї та Огюстом Люм'єр (був запатентований новий технічний апарат, який здобув назву «кінематограф», що в перекладі з грецької означає «швидке рух») важливе значення роботи братів Люм'єр полягало в тому, що їхня технологія дозволяла здійснювати зйомку не в спеціальних приміщеннях, а в будь-якому місці (в тому числі на вулиці), швидко готувати фільм до перегляду і показувати його цілому залу глядачів. Серед перших десяти фільмів братів Люм'єр, які вони представили публіці на прем'єрі 28 грудня 1895 р. в Парижі, яка і є датою заснування кінематографа, ігровим був тільки один — «Політний пилівальник». Фільми складалися зі сцен, що були зняті «на турі»: «Вихід робітників із заводу Люм'єр», «Прибуття потяга на вокзал Ла-Сьотан», «Руйнування стіни» тощо. За два роки винахід було представлено майже у всіх країнах світу. Сьогодні у Франції існує премія імені братів Люм'єр, якою нагороджують кращих операторів документального кіно.

Кадр із фільму
«Вихід робітників із заводу Люм'єр»

Кадр із фільму
«Прибуття потяга на вокзал Ла-Сьотан»

Україна теж мала свого винахідника апаратури, що давала можливість проєктувати рухоме зображення на екран. Ним був Йосиф Тимченко, який продемонстрував свій винахід у кінці 1894 року. 30 вересня 1896 р. харківським професійним фотографом Альфредом Федецьким були зроблені перші аматорські кінозйомки (перший фільм в Україні). Тоді фотограф відтворив на плівці момент перенесення чудотворної ікони Божої Матері з Курязького монастиря до харківського Покровського монастиря, а 2 грудня того ж року цей хронікальний сюжет публічно продемонстрували в Харківському оперному театрі. А Федецький зняв ще кілька хронікальних сюжетів, наприклад, приїзд кавалів першого Орлябузького полку, від харківського вокзалу в момент відходу поїзда тощо.

Вважається, що саме стає догматизованою формою мистецтва, оскільки кінокартини апелюють до різноманітних почуттів. Людська сутність прагне пригоди, захопливих подій, гумору, ритму та емоційних амплітуд. Постійно оповідаючи художніх злослів'я кіно відповідає цим бажанням. Людям через кіно має змогу спілкуватися зі світом. Крім того, кінематограф здійснює помітний вплив на культуру і мистецтво, політичне та економічне життя країни.

Кіномистецтво — вид мистецтва, твори якого створюються за допомогою кінознімання реальних, спеціально інсценованих або відтворених засобами анімації подій.

? У чому полягає секрет популярності кінематографу?

Кінематограф як вид мистецтва вирізняється з-поміж інших видів своєю *базою творчавого естетичності*. В ньому поєднують естетичні властивості *літератури, театру, образотворчого мистецтва, фотографії, музики, фонограмної техніки, акторства, хімії, фізики, кави і тирної техніки*. Секрет його зростає кінематографу полягає у властивому тільки йому *ритмічності вираження засобів*. Проте окремим структурним елементом є *кадр*. Художній образ утворює заданим руху від кадру до кадру. Під час *монтажу* кадрів створюється своєрідний ритм, що формує художню атмосферу фільму.

Для допитливих

Перші короткометражні фільми (довжина кінострічок 15—20 м, тривалість демонстрації приблизно 1,5 хв.) з'явилися у Франції і були документальними. Невелика довжина кінострічок була обумовлена технічною недосконалістю кіноапаратури. Однак вже у 1900 р. їхня тривалість збільшилася до 200—300 м, а тривалість демонстрації становила 15—20 хвилин. Удосконалення знімальної та проєкційної техніки сприяло подальшому збільшенню довжини кінострічок, підвищенню якості та кількості художніх прийомів зйомки, акторської гри та режисури. А поширення та популярність кінематографа забезпечили йому економічну вигідність, що, однак, не могло не позначитися на художній цінності кінокартин. Разом із тим почали формуватися жанри кінематографа, виникли їх художня своєрідність та специфічність для кожного жанру набір образотворчих прийомів. Найвищою розквіту «німецького кіно» досягнуто у 20-х роках ХХ ст., коли вже цілком оформилося як самостійний вид мистецтва та були вироблені притаманні лише йому художні засоби.

Спочатку спеціально були *чорно-білими та німими*. Щоб створити виразні образи, акторам того часу доводилося передавати свої думки, настрій та почуття через жесты та міміку. Видатним актором, геніальним мим Чарльз Чаплін розповідав мовою тілого типу не тільки смішні історії, а й історії про сумну участь людини, яка була змушена жити у світі, де панували несправедливість і зло.

Кінофільм *супроводжується живою музикою*. Музиканти, які грали на фортепіано виступи під час сеансу, називали *танкерами*. Музика кінофільмів того часу — це не простий супровід до того, що відбувається на екрані, а створення настрою у глядача, ілюстрація змісту подій, відображення емоцій, пристрастей акторів.

Кадр із фільму «Вогні великого міста»

? Які нові горизонти відкривав звук у ігровому кінематографі?

Перший колір у кінематографі з'явився в 1925 р. у декількох епізодах фільму «Притягнення опери». Але лише 1935 рік плавною появи кольорового кіно — це фільм *американського режисера Р. Маршала «Блакато Шарп»*. У 1926 р. з'явився звуковий кинофільм — «Дів Жуан». У цьому ключовий записаний на плів-

ку музичний супровід. Успіх стрічки був приголомшливим. Тому 6 жовтня 1927 р. вважається днем народження звукового кіно. У фільмі «Співак джазу», окрім музики та співу, вже були невеликі розмовні епізоди. Поступово кіностудії галузі переходили до випуску звукових кінофільмів.

Афіша фільму «Беккі Шарп»

Кадр із фільму «Співак джазу»

Перший звуковий фільм в Україні з'явився у 1930 р. — документальна стрічка режисера Дзиги Вертова «Ентузіазм (Симфонія Донбасу)». А вже у 1931 р. країна не тільки побачила, а й почула українських акторів у художньому фільмі режисера Олександра Соловйова «Фронт».

Афіша і кадр із фільму «Ентузіазм (Симфонія Донбасу)»

Завдяки своєчасно нових видів кінематографіа (панорамного, стереоскопічного, поліекранного та інших) значно підвищилась якість показу фільмів, виник термін «ефект присутності» глядача. Враження посилювалося стереофонічним відтворенням звуку, що створювало «просторову звукову перспективу». У наш час існують досконалі системи звукового супроводу кіно. Зрозуміло, що вони повністю підідалили ступінь впливу звуку на атмосферу фільму, що переглядається.

Історична довідка**Видатні кінорежисери світу**

Одним із перших видатних кінорежисерів вважається американський режисер Д. Гриффіт. Сучасники називали його «Шекспіром екрану» та «батьком технік кінозйомки». Він використовував крупні і дуже дальні плани для підсилення виразності образу, змінив камеру в русі, розробив принципи кіномонтажу тощо. При створенні декорацій режисер **використовував тверді театральні декорації**, а не намальовані на пілоні. Д. Гриффіт виводив багато видатних киноакторів, від яких вимагав не театральної міміки та жестикуляції, а реалістичної гри. Його фільми «Народження нації» (1915 р.) та «Четвертимість» (1916 р.) вважалися найкращими кінострічками того часу.

Девід Гриффіт

Кадр із фільму «Народження нації»

Федеріко Фелліні — видатний італійський кінорежисер, володар п'яти премій «Оскар». Вродило творчості кінорежисера став фільм 1960 року «Солодке життя». Його плід розглядають як філософську притчу про італійське суспільство, що переживало «екзистенційне диво» після кількох років убогості. Вважають, що Ф. Фелліні, герш за все, хотів показати, яким горючим є життя, в якому панують самотність, відчуження, роз'єднання людей. Картина отримала «Золоту пальмову гілку» на фестивалі в Каннах і мала значний вплив на кінематографіст в усього світу. У цьому фільмі чудову акторську гру показав Марчелло Мاستроянні.

Італійський кінорежисер
Федеріко Фелліні

Кадр із фільму «Солодке життя»

10 вересня — день народження видатного українського кінорежисера і кінодраматурга **Олександра Довженка** — святкується в Україні як **День кіно**.

Перший серйозний успіх до **О. Довженка** як режисера, пришов у 1923 році після виходу на екрани фільму «Звенигора». Багатовікова поетична фреска, що охоплює дві тисячі років буття, може бути зрозумілою тільки тим, хто знає історію України. Два надзвичайно пісеньці є в стрічці відтворення і епоси скіфів-тварнів, запорозьких козаків, учасників і романційної війни, Тетієво-вців, білешовиків та білосвардів тощо.

«Звенигора» в моєму свідомості одклалася як одна з найцікавіших робіт, це «принципал» моєї творчих можливостей, я зробив і одним духом — за сто днів, не зробив, а проспівав, як так. Мій хатілюг розсунути рамки екрана — заглянути моєму великому узагальненню, — писав режисер.

Кадр з фільму «Звенигора»

О. Довженко на знімках фільму

Фільм «Земля» — це перший значний за сюжетом поєднання дій, змісту і поетичної форми твору. У кіно нікому раніше не вдавалося таке рішення великої соціальної теми. **О. Довженко** першим у світовому кіно вразив світосгляд, якісно відмінний від досі зображуваного. Це світосгляд наци хліборобської, в якій степи і гність зумовлена і способом життя. У 1958 р. на Всесвітній виставці в Брюсселі (Бельгія) 117 видатних критиків і кінознавців із 26 країн світу визначили фільм «Земля» одним із 12 найкращих картин усіх часів.

Кадр із фільму «Земля»

? *Навіть кінодиторії, які вам подобаються найбільше. Які кінострічки за участі цих акторів вам самоталася? Чому?*

Види екранних мистецтв

Кінемистецтво прийнято поділяти на такі основні види:

- **художній (ігровий) кінематограф**, у якому засобами виконавської творчості втілюється художній задум;
- **документальний кінематограф**, що є особливим засобом образної публіцистики;
- **мультимедіація (анімація)** — «оживлення» графічних чи литьових персонажів;
- **науково-популярний кінематограф**, який використовує засоби всіх трьох жанрів для популяризації знань.

• **відеокліп** — не тривала за часом художньо складена послідовність кадрів. Це різновидність відеофільму, який характеризується швидким монтажем, насиченістю електронними спец ефектами, лаконічністю тощо.

? Який вид екранних мистецтв вам найбільше подобається? Чому? Наведіть приклади.

Кадр із науково-популярного фільму «Оселни» Режисери: Артур Бінковський, Чад Коен

Кадр із художнього кінофільму «Аврора» (2006 р.)
Режисер О. Блайрак

Документальне кіно

Документальне кіно — вид кіномистецтва, заснований на зйомках реальних людей у реальному оточенні реального світу, або справжніх життєвих фактів та явищ. Дослідник історії документального кінематографа Х'ю Бодлі висловив, що *основною завданням* цього виду кіно — це «розповісти нам про світ, в якому ми живемо». Темою для документальних фільмів найчастіше стають історичні події, культури та соціальні явища, наукові факти та гіпотези, а також відомі особи і співтовариства. Структура документальних фільмів різноманітна. Використовуються як постановочні, так і репортажні зйомки, натурні та інтер'єрні зйомки, архівні відео- та фотоматеріали.

Кадр із документального фільму «Посол» (2012 р.). Режисер М. Брюггер

Цей вид екраністетства можна поділити на різні підвиди: *історична* (тривале спостереження за подією, репортаж тощо); *квіткова* (фіксуює факти спостереження, виступає події історії та культури); *критична* для спеціальних цілей (науковий спостереження, фактив, оперативна збірка чи інше); *кінтодослідження* (географічне, етнологічне, історичне, етнографічне тощо); *привагаудієвське* (прошарює науки, творчу, технологію, реальні тощо); *освітній* (навчальні фільми), *науковий* та інші.

Значний внесок у розвиток українського документального кінематографу зробив кінорежисер **Дзига Вертов**. Перше кіно режисер виконав «фікцією чи неправдою». Його найкращий художньо-документальний фільм «Людина з кіномікрофоном» (1929 р.) на XIII Міжнародному кінофестивалі у 1964 р. в Монреалі (Швейцарія) було визнано серед 12 найкращих документальних фільмів усіх часів. Більшого стрічка Дзиги Вертова ввійшла до «Золотого фонду світового кіно». Сьогодні, створивши документальне кіно, режисери використовують новітні технічні засоби — зйомки з космосу, комп'ютерні технології, спец ефекти і багато іншого.

Сьогодні, створивши документальне кіно, режисери використовують новітні технічні засоби — зйомки з космосу, комп'ютерні технології, спец ефекти і багато іншого.

Мультиплікація

? *У чому відмінність анімації від ігрового кіно? Які горизонти для творчості аніматорів має цей вид екранного мистецтва?*

Мультиплікація (від латинського *mutiplicatio* — «розмноження», збільшення, зростаючий) або **анімація** (від латинського *anima* — «душа» і похідного французького *animation* — «оживлення») — вид кінномистецтва, твори якого створюються шляхом зйомки послідовних фаз руху намальованих (статична мультиплікація), або об'єктів (об'єктна мультиплікація) об'єктів. Ці твори називають **анімаційними**, чи **мультиплікаційними фільмами** (мультифільмами).

Анімація — метод створення серії змінних, малюнків, кольорових плям, ляльок або силуетів в окремих фазах руху. За допомогою цього під час показу їх на екрані з більшою швидкістю глядачам здається, що персонажі починають рухатися.

Принцип анімації аналізвали задовго до винаходу братів Лум'єр кінематографу. Бельгійський фізик **Жозеф Плато**, австрійський професор-геометр **Сімон фон Штамплер** та інші вчені і винахідники використовували для відтворення на екрані зображень, що рухалися унаслідок обертання диска чи стрічки з малюнками.

Майбутньому бурхливому розвитку анімації посприяли не лише фільми, що були зроблені в минулому, а й певний технічний поступ. Найважливішим досягненням у цій сфері став винахід **Роберта Барра** — перфорований целулоїд, що дозволив зафіксувати диск із малюнком за допомогою штифтів.

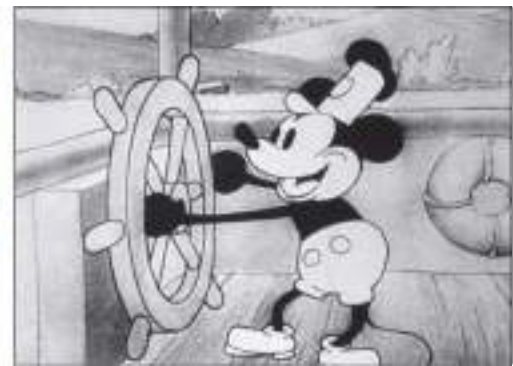
28 жовтня 1892 року французький інженер та художник **Еміль Рейно** вперше продемонстрував свою виставку «світлових пантомим» глядачам паризького Музею Гравен. Але більшість істориків так само вважають, що першим мальованим анімаційним фільмом став профічний фільм «Фантазматорія» режисера **Еміля Коля**, який побачив світ у 1908 р.

Кадр із мультфільму «Фантазматорія» (1908 р.). Режисер Е. Коль

Кадр із мультфільму «Помста кінооператора» (1912 р.). Режисер В. Старевич

Кадр із мультфільму «Пароплавець Віллі» (1928 р.). Режисер У. Діснеї

Перші мальовані мультиплікаційні фільми «**Прекрасна Лючілла, або війна вусяків а рибачками**» (1910 р.) та «**Помста кінооператора**» (1912 р.) створив художник, оператор та режисер **Владислав Старевич**. Героями його стрічок ставали жовті, які рухалися настільки природно, що публіка брала за живих — автор відчував справжніх комах.

Найвідоміша постать в історії світової мультиплікації — **Молт Діснеї**. Вік був і режисером, і художником мальованих фільмів. У. Діснеї створив цілу «імперію» анімації, розробив технологію виробництва мультфільмів, яка з сьогоднішнього дня вважається *диснейською*, або *класичною*. Видатний аніматор створив перший звуковий мультфільм — «**Пароплавець Віллі**» (1928 р.) про мишеня Міккі, перший музичний — «**Танок скелетів**» (1929 р.) та перший повнометражний мультфільм —

Кадр із мультфільму
«Білосніжка та сім гномів» (1937 р.)

«Наїтокани...»), Давида Черкаського («Пригоди капітана Врунгеля»), Леоніда Зарубіна («Світлячок-бичок») привадили українських animatorів у певному сенсі, а у 2002 р. мультфільм українського режисера Степана Коваля «Лісовий трамвай № 9» (2002 р.) отримав на Берлінському фестивалі кінонагороду — «Срібного ведмедя».

Кадр із мультфільму «Лісовий трамвай № 9»
(2002 р.). Режисер С. Коваль

Кадр із мультфільму «Пластилінова ворона»
(1980 р.). Режисер О. Татарський

Спробами революції у виробництві мультфільмів відбулася з *комп'ютери*. Сучасні технології дають мультиплікатору можливість створювати трьохвимірний простір замість плоского, використовувати в будь-якому стилі та техніці, використовувати найкращі кольори.

На початку XXI ст. стався денударизм програм, що дозволяють без надмірних зусиль створювати прості класичні мультфільми. Це знову стало поштовхом до створення анімаційних фільмів широким масам народу.

Види анімації:

- *традиційна* (малювальна) анімація — класичний вид анімації, де об'єкти малюють вручну (сьогодні часто перенімають мовцю на комп'ютері);
- *об'ємна* (матеріальна) анімація — об'єкти є перемінними елементами матеріального світу (стакан, пластилін, ватичинка, сіль, зелен тощо);

• *комп'ютерна анімація* — вид анімації, в якому об'єкти створюють за допомогою комп'ютерних засобів;

• 3-D анімація;

• 2-D анімація (flash-анімація).

Для допитливих

Аніме — японська мультиплікація. Головна відмінність від мультиплікації інших країн полягає в тому, що аніме, в основному, створюють з розрахунку на підліткову та дорослу аудиторію.

Аніме часто (але не завжди) відрізняється характерною манерою зображення персонажів та фону. Випускається в формі телевізійних серіалів, а також фільмів, що розповсюджуються на відеоносіях або пристосовані для кінопоказу. Для аніме характерне надзвичайне жанрове різноманіття, окрім загальних жанрів (бойовик, детектив тощо) є і специфічні притаманні лише аніме. Саме різноманітність та орієнтація на глядача різного віку є головними перевагами аніме. Більша частина аніме-серіалів — це екранізація японських коміксів — *манги*, втім існують екранізації книжок, а також повністю самостійні роботи. Аніме — це анімація, створена тільки в Японії, тому твори в аніме-стилістиці, але виконані в інших країнах, не є аніме. Наприклад, американський анімаційний телесеріал «Аватар — Легенда про Аанга» (2005—2008 рр.).

Таким чином, анімація — це спосіб створення необмеженої кількості реальностей, це вид художньої творчості. Відмінною рисою анімації від інших видів скрапного мистецтва є так «пожвавлення», наділення «душою» образу, створеного штучно, за допомогою різноманітних технік і засобів виразності. Анімація стала випробувальним полігоном фантазії, уяви, потоків свідомості. Всі ідеї, які неможливо втілювати в реальному житті, з успіхом реалізуються в анімаційній віртуальній реальності.

Комп'ютерна анімація не витіснила класичну анімацію. Вона стала черговим етапом еволюції анімаційних технологій, дозволивши вдосконалити анімаційний процес, прискоривши і здешевити його, відкривши для авторів нові способи впливу на глядача і нові способи вирішення класичних анімаційних завдань.

? *Уважно розгляньте кадри з мультфільмів. Назвіть їх. До яких видів мультиплікації вони належать?*

Науково-популярний кінематограф

Кадр із культового науково-популярного фільму «Космос. Персональна подорож із Карлом Саганом» (1986 р.)

Науково-популярний кінематограф створює науковий підхід до життя. *Застосування* науково-популярних фільмів є подання наукових відомостей, фактів, результатів досліджень епрощеною популярною мовою для широкого населення, а не лише окремої сфери науковців. Дуже популярними є телевізійні проекти на межі документального та розважального жанрів — «Моя правда», «Неймовірні історії воханиць», «Зіркове життя». Популярними є стрічки про приватне життя відомих людей.

Українське документальне та науково-популярне кіно

Історія українського документального кінематографу пов'язана з ім'ям харківського фотографа Альфреда Федецького, який зняв кілька короткометражних документальних сюжетів у вересні 1906 року.

Успіх документального та науково-популярного фільму залежить як від професійної майстерності режисерів, так і від соціально отримуваних тем, проблем, що є актуальними.

Сьогодні українське документальне кіно — різноманірне мистецьке явище, одним із напрямів якого є дослідження історії України засобами *науково-популярного кіно*. Це роботи режисера Ростислава Плахота-Мадестола «Ще як ми були славаком» (період Гетьманщини) й режисера Сергія Букочинського «Дізнай Український рахунок» (період Другої світової), фільм «Пейзаж після морю» режисера Юрія Терещенка, фільм «Бабий яр: правда про ортаведів» режисерів Володимира Георгієвця та Олександра Швабця та багато інших. Не менш цікавий в цьому виді кіномистецтва є проєкт каналу «Інтер» «Велика Україна» — 2008 р. (заято 90 біографічних сюжетів та 10 документальних фільмів).

68 режисерів, 50 операторів, сотні працівників цього документального кіно підготували масштабний проєкт — 108 короткометражних фільмів «Історія України». Мета проєкту — знайомство з історією України від прадавніх часів до здобуття незалежності. Наприклад, 12 фільмів «Золоте стремечко» — історія

української армії. 12 фільмів «Лікарська справа в Україні» — історія медицини, 8 фільмів «Як судились воєниці в Україні» — епізоди з історії армії. Сучасні пріоритети українського документального кіно є формування національної ідентичності, невирішених соціальних проблем, духовних аспектів буття українців.

Кадри із фільму «Невідома Україна»

Фільм 98 «Великий згач»

Фільми 94—95 «Штаманя»

Відеокліпи

Відеокліп, відеоролик чи просто **кліп** — нетривала за часом художньо складена послідовність кадрів.

Відеокліпи (мистецтво специфічної зйомки і монтажу) вважаються окремим короткометражним видом кіномистецтва. У кліпах, у порівнянні з короткометражним кіно, використовується швидка і ефектна, безпосередньо не пов'язана з поточним сюжетом.

Відеокліпи як вид мистецтва вийшли з повнометражного кіно 1970-х років, яке шукало нові форми мюзиклів і несправу подачу музичного матеріалу. Кіново побудова в кіно була притаманна творам авторського, елітарного кінематографу. Поступово кліпи завойовують телебачення. Естрадні музичні номери вже не виконувалися, як проста фексація співача на сцені. Простір екрана заповнюється примхливими поєднаннями картин візуального ряду, де реальне існує поряд з фантастичним. Особливе місце кліпи посідають в системі відео, де стають звитиним явищем.

Відеокліпи також застосовуються для різних товарів і послуг і для візуального супроводу аудіокомпозицій на телебаченні.

Види відеокліпів: концертне відео, художній відеокліп, постановочний відеокліп, студійне відео, анімований відеокліп тощо.

? Які з відеокліпів вам до вподоби? Чому? Обґрунтуйте свою відповідь.

Ігрове кіно

Ігрове кіно — вид кіномистецтва, що засобами виконавської майстерності втіляє твори кінодраматургів. Цей вид кіномистецтва побудований на грі акторів. До ігрового кіно належать практично всі твори кінематографу, за винятком документального кіно. Твори цього виду мають назву *художніх фільмів*, що створюються при взаємодії автора сценарію, композитора та оператора-постановника.

Жанри художнього кіномистецтва

Кадр із пригодницького фільму-фентезі
«Варкрафт» (2016 р.).

У 20—40-х рр. ХХ ст. остаточно сформувались головні **жанри художнього кіно**. Велику роль у цьому зіграв попит споживачів кінопродукції, тому що кінематограф залюбки від того, наскільки прибутковими були кінострічки. Загальноприйнятої класифікації жанрів у ігровому кіно не існує і сьогодні. Але основні жанри протягом багатьох десятиліть і донині не втратили своєї популярності. Серед найпоширеніших жанрів кінематографу: **детектив, комедія, мелодрама, фантастика, фільми жахів, трилер** тощо.

Розглянемо деякі з них.

Інтриги, розслідування, запаморочливий сюжет — все це поєднує в собі такий унікальний жанр кіно, як **детектив**. Цей жанр здобув величезну популярність. Його головною особливістю є сюжет, в основі якого є **таємниця, що пов'язана зі злочинком, постійні інтриги і загрози, розслідування, вбивства, крадіжки і багато інших подій**. У сюжеті головна роль відведена **геніальному та професійному сищику або приватному детективу**, іноді кільком людям. У кінематографі існують кілька видів детектива. Наприклад, **історичний детектив, фантастичний детектив, шпигунський детектив**.

Бойовик або екшен-фільм, в якому головний герой бореться зі злом у різних його проявах і завжди перемігав. До цього жанру належать також **вестерни, гангстерський фільм, фільм із бойовими мистецтвами** та деякі **трилери** — фільми, при перегляді яких у глядача виникає відчуття сильного хвилювання, напруження від передчуттів якихось жахливих подій.

Девіз бойовика: «Добро повинно мати кулаки». Фільми цього жанру переважно не мають складного сюжету. Головний герой зазвичай стикається зі злом: злочини, корупція, тероризм, вбивства. Не знаходячи можливості мирного вирішення ситуації, він вдається до насильства, в результаті чого знищуються десятки, а іноді й сотні людей. Кращими бойовиками вважаються: «Скажений Макс», «Термінатор», «Бетмен», «Леон», «Подвійний удар», «Рембо», «Міцний горшок» тощо. Більшість бойовиків не рекомендовано до перегляду відлітками молодше 16 років.

Вестерн — це жанр і форма американського кінематографу. Дії фільмів відбуваються на Дикому Заході Америки в XIX ст. В основі сюжетів — конфлікт між бандою злощасливців, представниками влади та мисливцями за нагородою. Суперечка вирішується шляхом насильства, що неодмінно супроводжується стразами.

Відомістю жанру демонструють такі фільми: «Чудова гітара», «Дуель», «Хороший, поганий, алый», «Диліжанс», «Накинутий», «Легенда про Г'ю Гласа», «Моральна пастка», «Джонні бере ружницю» та інші.

У протиставленні персонажів *карате-фільми* ставлять робитися не на адекватності вишавської зброї, а на руслованні сутичці із використанням прийомів східних единоборств. Найпопулярнішими акторами в кінотеатрах були титуловані професіонали, такі як Брюс Лі, Роберт Валл, Ван Ін-Сун і Чак Норріс та інші. Яскравими прикладами жанру є фільми: «Вихід Дракона», «Кривавий спорт», «Подвійний удар», «Кулак люти».

Основа сюжету *західноєвропейського кіно* розкриття ключових, «вирішувальних» між гангстерськими угрупованнями тощо. Дії фільмів відбуваються переважно у США в 30—40-х рр. XX ст. на початку виникнення гангстерських угруповань. Класичні гангстерські історії називають: «Хрещений батько», «Обличчя з гримом», «Одного разу в Америці» тощо.

Кадр із фільму «Вихід Дракона» (1973 р.)

Кадр із фільму «Хрещений батько» (1974 р.)

Трилер поцільний викликати у глядача ритмічній приплив емоцій, почуття тривоги, збудження. Жанр не має чітких кордонів, співачки трилера присутні в детективах і шпигунських фільмах, фільмах жахів, пригодницьких і гангстерських фільмах. Відомим майстром трилера вважається американський режисер Альфред Хічкок. Такі його фільми, як «Запаморочення», «На пішім через північний захід», «Психо», «Мерси».

Кадр із фільму «Психо» (1960 р.)

Пригодницький фільм

Пригодницький фільм — жанр кінно, схожий на пригодницький роман у літературі. На відміну від бойовика, у пригодницьких фільмах зовсім змашений

Кадр з фільму «Пирати Карибського моря: На дивних берегах» (2011 р.)

з грубою повільністю по компліменту персонажів, умівши пережити, обдурити злодія. У пригодницьких фільмах героїм належить оригінально вийти зі складних ситуацій. «Хеллі-ска» також дуже ймовірний. Часто пригодницьке шоу перетинається з історичним, утворивши специфічні піджанри — фільм проща і шпана (якщо дія відбувається в Європі) і вестерн (якщо дія відбувається на Дикому Заході). Наприклад, фільми «Індіана Джонс», «Корольні цари Солдана», «Маєка Зорра», «Пирати Карибського моря», «Пригоди Робін Гуда», «Роман з каменем» тощо.

Фантастичний фільм

Батьком жанру кінофантастики вважають режисера Жюльєна Мельєса, який вже з 1896 року почав знімати казкові, містичні і фантастичні історії. Більшість популярних сюжетів епопеї фантастики запозичені з легенд і міфів. Однак, кінематограф має свої переваги перед книжками: він здатен втягнути будь-які задуми у візуальній формі. Кінофантастика поділяється на наукову фантастику, фантазію та фільми жахів.

Кадр з фільму-фантази «Дарт Мол: Учень» (2016 р.)

Комедія

Комедії — фільми, головна мета яких розвеселити глядача, покритикувати виступи. Але комедія і сміх — не одне й те саме, не вся смішина є комедією. Комедійність — це здатність глядача подивитися на себе з іншого боку, побачити власні

вади, а також приєднати подібності до світу. Головні герої фільмів цього жанру завжди потрапляють в курйозні ситуації.

Не менш популярними є у фільми-пародії, які часто пародіюють інші фільми. До кращих комедій, які увійшли до плеяди українського кінематографу, належать стрічки «За двома зайцями» (1961 р.) режисера Віктора Іванова, «Кирило та Іоанніки» (1962 р.) Олександра Митуріна та Миколи Лютца, «Бумбарі» (1971 р.) Миколи Рашиова та Абрама Народицького та інші.

Кадр із фільму-комедії
«За двома зайцями» (1961 р.)

Мелодрама і музичні фільми

Духовний та емоційний світ героїв краще всього розкривають мелодрами. Гарні костюми та декорації, лірична музика — усе це перенесе на кіноекран з театральних підмостків. Яскравим прикладом цього жанру є фільм «Віднесі вітром» (1939 р.) режисера Віктора Флемінга. Тільки премії «Оскар» Американської академії кінематографічних мистецтв та наук ця стрічка отримала десять, і сьогодні вважається найкращим фільмом у світі.

Кадр із фільму «Віднесі вітром» (1939 р.)

Кадр із фільму «Привид опери» (2004 р.)

Музичний фільм — жанр, чию оперета, що перенесена з театральних підмостків на кіноекран. Атрибутами фільмів цього жанру є велика кількість пісень, танців, яскраві костюми та декорації. У музичному фільмі обов'язково мають бути явні елементи мелодрами. Яскравим прикладом цього жанру є американський фільм «Привид опери» режисера Джоєла Шумпфера.

Кадр із фільму «Баррі Літтон і філософський камінь» (1975) р.

Крім вищезгаданих жанрів художнього кіномистецтва, популяризнаними жанрами світового кіно та їх напрямками були і залишаються також екранізації класичних та сучасних літературних творів, історико-біографічні фільми, фільми військової тематики, міська проза, психологічні драми, сімейні фільми тощо.

? До вищенаведених жанрів доберіть приклади відомих вам кінострічок. Які з цих жанрів вам до вподоби? Чому? Обґрунтуйте свою відповідь.

Для допитливих

На початку XX ст. на кіностудіях Києва, Одеси, Харкова почалося виробництво кінохроніки і художніх фільмів. Перевагу були віддані екранізації класичної української літератури, творів історичної тематики і популярних вистав, таких як «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник», «Наймичка» тощо. Перший український фільм — «Запорізька Січ» зняв у 1911 р. режисер Данило Сажненко в Катеринославі (нині Дніпро). З дореволюційним кіно в Україні пов'язана творчість багатьох популярних акторів. Королевою екрану тих часів була Віра Холодна, яка народилася в Полтаві і яка успішно і багато знімалася в Одесі.

Актриса Віра Холодна

Кадр з фільму «М. Разін» (1915) р. В. Холодна і В. Полонський

? Наведіть приклади українських кінострічок, які вам подобаються. Чим вони вас приваблюють (спецефекти, художні засоби, музичне оформлення тощо)?

Міні-диспут

Оберіть будь-який фільм, який подивилися всі учні класу. Проведіть міні-диспут. У ході диспуту можна використовувати наступні запитання:

1. Зміська естетика фільму. Що найбільше запам'ятовує, сподобалося?
2. Про ідею фільму і як вона розкрита? Які проблеми порушують автори?
3. Художні особливості фільму (режисура, художник і музично рішення, майстерність диалогів, пластична акторів тощо).
4. Головні герої фільму. Їх характеристики. Особливості цих акторів. Які образи по вашій думці найбільш яскраві і нові? Як риси характеру героїв фільму вам особливо подобаються?
5. Чи ви знаєте про роботу над фільмом, про його творців (сценариста, режисера, оператора, акторів тощо).

Сучасне українське художнє кіномистецтво

Український кінематограф — це цюта галузь національного мистецтва зі значними ретерією і багатими традиціями. У світовому кіномистецтві вже палавади залишаються імена Олександр Довженко, Сергія Параджанова, Леоніда Биліка, Богдана Ступки. Але з появою незалежності кіномистецтво має можливість дописати свої ім'я на в історію світової кіно.

Сучасне українське кіно анимас кілька державних киностудій, таких як Національна киностудія художніх фільмів ім. О. Довженка, Українська киностудія анімаційних фільмів, Національна кінематека України, Одеська киностудія, Українська студія хронікально-документальних фільмів, тає само Національний центр О. Довженка. Крім цього, в Україні діють 46 приватних студій.

В Україні існує близько трьох десятків міжфестивальних, що походять із різного періодичністю в багатьох містах України. Наприклад, у 2016 р. відбулися з 18 країн світу змагання в п'яти номінаціях: короткометражне прозе глас, довгометражне прозе глас, анімаційний, відеомікродокументальне відео, відеомікродокументальне відео.

Галерея сучасних українських художніх фільмів

Перший повнометражний і великобюджетний художній фільм (12 млн. грн) за рахунок незалежності України знятий на київській Національній киностудії художніх фільмів ім. О. Довженка. Світова прем'єра «Молитва про гетьмана Мазепу» відбулася у липні 2012 р. на Берлінському міжнародному кінофестивалі у позаконкурсній програмі.

В основі сюжету — діалоги «на кожах» історичних антагоністів — Пет-

Кадр із фільму «Молитва про гетьмана Мазепу» (2012 р.). Режисер Юрій Іллєнко

ра І, який руйнує саркофаг гетьмана та Івана Мазепи, який встає з могили, щоб розповісти про своє життя, передусім таке, що пов'язане з боротьбою двох державців. Дійсно, шукати в фільмі історичних фактів — річ невдячна. «Молитва про гетьмана Мазепу» — це своєрідний сон чи навіть страхіття із притаманними йому нелогічністю та ірраціональністю, довільним плином асоціацій, поєднанням непеєднуваного. В одному інтерв'ю, з нагоди закінчення роботи над фільмом, режисер Юрій Ілленко говорить про нього як про кінострічку, виконану в особливому жанрі — фільму-молитви. Але вочевидь не молитва, а саме сон визначає стилістику, звуковий і візуальний ряд Ілленкового твору: розмиті кольори, пелена, через яку постають події, камера, яка у постійному русі, хаотичність.

Богдан Ступка, який грав роль гетьмана Івана Мазепи, так прокоментував враження від цього фільму: «Це складно. Треба знати про цей період дуже багато... Я б сказав — це Сальвадор Далі. Це видатний художник, художник і по костюмах, це приголомшливий живопис, в якому присутні якісь дивовижні люди, любов старої людини до молоді, якісь природні речі... Для мене ці сцени зняті дуже природно і дуже красиво, для мене це Сальвадор Далі».

Кадр із фільму «Пересохла земля» (2004 р.).
Режисер Тарас Томенко

Кадр із фільму «Той, хто пройшов крізь вогонь»
(2012 р.). Режисер Михайло Ілленко

Короткометражна філософська притча «Пересохла земля» була знята за мотивами новели «Дуже старий чоловік із великими крилами», яка написана лауреатом Нобелівської премії Габріелем Гарсія Маркесом. Картина без єдиного слова оповідає історію про те, як чоловік урятував істоту з величезними білими крилами, подібну до ангела. Він приводить янгола додому й закриває його на кухні. Досить швидко людина усвідомлює економічні переваги свого скарбу й починає показувати янгола людям за гроші. Жадібність повністю захопила головного героя, його мало турбують страждання янгола. Під кінець фільму, однак, він знову залишається самотнім. Сюрреалістична логіка наповнює фільм навмисною двозначністю про те, звідки з'явився янгол і куди він іде. Кожен глядач поставить свої питання і знайде відповіді на них. Фільм з неординарним сюжетом підштовхує до роздумів про сенс життя. А якщо це був ангел-хранитель? Фільм посів перше місце на Всеукраїнському молодіжному кінофестивалі «На хвилях зачарованої Десни» (2005 р.).

Фільм «Той, хто пройшов крізь вогонь» заснований на реальних подіях. Простий хлопець Іван Додока — житель Полтавщини. За сюжетом фільму

ван — військовий злочинець, герой війни. Під час Великого Витупання війни був збитий бомбами і потрапив до вирожаго полону, звідси лише ділом зумів утекти. Однак, на батьківщині свого терору вже не чекали. Іван як державного злочинця засудили до десятирічної каторги в ГУЛАГу. Втративши віру в свою країну, Іван робить уже мислять, щоб організувати втечу з табору і, прешти-ранит, йому це вдасться. Колишній герой вітасе до Канади, де несподівано знаходить притулок у маленкій резервації індіанців-кріолів, а з ними у поєзвєтє — індіанська плем'я ставити його своїм вождєм.

«Брати. Остання сповідь» — це трагічна філософська притча про любов і несправити двох братів, які живуть у віддаленому гірському карпатському селі біля озера Синевир. Стриварий написаний за романом шведського письменника Торста Ліндгрета «Бджолиний мед». Два брати-супули протязом життя все ділили: матір, ітравину, праве завважител ітравцим, одну жінку, одного сина. Для ітравцим відбувається в двох часових відривках: перша частина до відбувається в 60-70-х роках ХХ ст., а друга — в сучасний період. Головну роль у ітравцим виконала студентка Вероніка Шестак. На момент зйомки їй було всього сімнадцять.

Світлова прем'єра ітравцим відбулася 28 листопада 2013 р. в рамках голлівудського конкурсу на Нідригеліському міжнародному кінофестивалі в Гіа, а на М'єрвці — 18 березня 2014 р. на Міжнародному фестивалі «Мілодість». Кінокартина вже отримала премію на міжнародних фестиваліх в Шанхай та Інді.

Український історичний драматичний ітравцим «Поводир, або квіти мають очі», в основу сюжету якого покладено мандри Українцєв американського хлопчика та українського сільного музиканта непередодні та під час Голодомору. Початок ітравцим на українське інтелектуалцим. Воєна була майже вся режисерована. Сюжет розгортається в Харкові. Маленький хлопчик на ітравцим Петер залишається один в чужій країні. Його батько — американський інженер — був засуджений в'яздою. Петер починає подорож до Одеси в надії знайти батька вдома, але дорогою зустрічає сільного вождя Івана і стає його поводитрем. Мимоволі Іван стає учасником ітравцим гри, яка згубила батька Петера. Удень із хлопчиком вони переживають важливі події, які ітравцим привадиць їх до розваган засібелі громадяниці США.

Ітравцим «Поводир, або квіти мають очі» знятий дуже реалістично. Режисер Олесь Санин тож вождя. Демі ітравцим ітравцим ітравцим з його власного досвіду, коли він був поводитрем сільного вождя. Особливо сильна сцена завершує ітравцим: реалістич-

Кадр із ітравцим «Брати. Остання сповідь» (2012 р.)
Режисер Вікторія Трофименко

Кадр із ітравцим «Поводир, або квіти мають очі»
(2013 р.) Режисер і сценарист Олесь Санин

ються від вибухів пил і уламки, метафорично представлені квітами, що квітають. Епізод як би ілюструє циклічність буття — фініш обертається стартом. Якісна операторська та режисерська роботи знаходяться на рівні голлівудських ідеалів. Існує спеціальна версія стрічки з тифлокоментуванням для незрячих людей. Головним гаслом фільму є фраза: «Заплющ очі — дивись серцем».

Фільм «Поводир, або квіти мають очі» побив рекорд за популярністю серед фільмів українського виробництва періоду незалежності і дев'ять тижнів перебував у топ-10 національного кінопрокату.

Кадр із фільму «Плем'я» (2014 р.).
Режисер Мирослав Слабошпицький

Український кримінально-драматичний фільм «Плем'я» про глухонімих підлітків і їх важку долю в інтернаті. Фільм розповідає про молодого хлопця Сергія, який прибуває до інтернату для глухих, де вступає в кримінальне угруповання «Плем'я» й закохується в дівчину Аню. Назва стрічки посиляється на однойменне кримінальне угруповання з фільму, навколо якого розгортається сюжет. Режисер порівнює це угруповання з дохристиянським

суспільством (плем'ям), яке знаходиться по той бік добра і зла, і таким чином герої фільму не здійснюють поганих або хороших вчинків, так добро і зло для них еквівалентні. «У них відсутня моральна рефлексія з приводу тих чи інших подій. Тому з приходом у цей світ любові, так чи інакше пов'язаної з переживаннями, дохристиянський світ гине», — казав режисер.

Головні герої фільму — не професійні актори, а звичайні підлітки. Особливістю кінострічки є те, що вона є *першим фільмом у світі, знятим без єдиного слова* — виключно мовою жестів, і при цьому не має субтитрів, інтертитрів чи закадрового голосу.

Стрічка була представлена майже на 100 кінофестивалях світу, де отримала понад 40 нагород, серед яких Європейський кіноприз і три призи Каннського кінофестивалю, через що вважається найтитолованішим українським фільмом. Американське видання Rolling Stone назвало фільм «Плем'я» найпотужнішою за впливом на глядачів стрічкою 2015 р.

Фільм «Чужа молитва» засновано на реальних подіях і розповідає про кримськотатарську дівчинку, яка в окупованому нацистами Бахчисараї врятувала життя 88 єврейським дітям. Дійсно, з приходом німців, татари і українці допомагали євреям. Наприклад, прізвище сім'ї Куртієвих увічнено в меморіальному комплексі Яд ва-Шем в Ізраїлі. Про це говорять і шість мармурових плит, на яких висічені імена українців, які допомагали євреям під час Голокосту. Але, перш за все, це художній фільм, а не історична хроніка. Лише окремі епізоди зняті за реальними подіями в Криму під час Другої світової війни.

Головна героїня фільму — Саїді — вихователька в притулку для татарських дітей-сиріт. До неї звертається за допомогою хлопчина Іцхак, який разом з іншими дітьми-євреями ховається від фашистів. Перед дівчиною постає важка моральна дилема — допомогти дітям або, рятуючи власне життя, відмовити їм? Незважаючи на смертельну загрозу, дівчина бере під свій захист небезпечних вихованців і «перетворює маленьких євреїв в татар» — дає їм нові імена, навчає мови, звичаїв і молитвам.

Зйомки фільму проходили в Україні, Грузії та Ізраїлі. У фільмі «Цуна молитва» анімалізація акторів з різних країн. Це дуже багатогранно: кіно, в якому є безліч паралелей, багато площин для роздумів. А головне, можна сподатися, що автори зацікавлені багатьма, щоб такі історичні речі, події, слова, як *депортація, геноцид, Голодомор, Раджковеті, Гогол-дожер*, залишалися тільки на сторінках підручників історії. На прем'єрі фільму не залишилися байдужих. Зал плакав, а при появі фінансних титрів — стояли аплодував анімалізаційній групі.

Кадр із фільму «Цуна молитва» (2017 р.). Режисер Агем Сатаблєв

? Які українські художні фільми ви подивилися останнім часом? Який саме кіножанр найбільш приваблює вас? Чому?

Напишіть критичну статтю або есе про фільм вітчизняного виробництва, який вам найбільш сподобався (не сподобався). Перегляньте фільми українських режисерів, про які йшлося в підручнику. Обов'язково охарактеризуйте їх на уроках.

Телебачення

? Чи можна назвати телебачення самостійним видом екранного мистецтва?

Телебачення — загальний термін, що охоплює всі аспекти технології та практичної діяльності, пов'язаних із передачею зображень із звуковим супроводом на далекій відстані.

Сучасна культура — культура аудіовізуальна, ком'ютерна, «екранна». Її предки називають *інформаційною*. Це визначення позначає відмінність від культури попередніх історичних періодів. Інформаційна культура формує новий тип світобачення і світо розуміння. Велику роль у цьому процесі відіграє сучасне **телебачення** як засіб комунікації. Воно впливає на те, що людина бачить та як комфортною способом стримувати такий інформацію, тому, що зображення предметів або дій більш точно, ніж його словесний опис.

Історична довідка

У 1907 р. ученим Борис Розінг отримав патент на «засіб електричного перетворення зображень». Для передачі простих геометричних форм до електронно-променевої трубки він використав дзеркальний барабанний сканер. Лише в 1911 р. в лабораторних умовах йому вдалося «дистантно на ятершу телевізійну передачу». В 1912 р. Б. Розінг розробив головні елементи чорно-білого телебачення, яке включало розгортання на 12 рядків (зараз у сучасному телебаченні 600 рядків). Для того, щоб винахід міг вийти зі стін лабораторії і застосовуватися на практиці, знадобилися довгі роки.

У 1923 р. американський учений Володимир Зворикін винайшов іконоскоп — електронну трубку, що передавала зображення. Вона була кращою за своєю конструкцією, ніж трубка Б. Розінга. У 1931 р. він створив першу в світі передавальну електронну трубку з мозаїчним фотокатодом, названу «іконоскопом», що поклало початок розвитку електронного телебачення. Телевізійна трубка В. Зворикіна стала головним елементом для телевізорів на багато десятиліть.

Значно поліпшити якість картинки вдалося шотландському інженерові Джону-Лугу Берду. У 1925 р. він досяг успіху в передачі чорно-білого зображення ляльки-черевомовця. Вперше в історії можна було розрізнити деталі переданого зображення. У 1926 р. Дж.-Л. Берд уперше публічно продемонстрував передачу рухомого хронхроматичного зображення. Ця демонстрація, зазвичай, вважається першою у світі справжньою демонстрацією телебачення.

Апарат Д.-Л. берда
(1925 р.)

Телевізор «Октагон» фірми
«Дженерал Електрик» (1928 р.)

Телевізор «4ВН» з збільшувальною сіткою
(початок 1950-х рр.)

Телерадіола «Харків»
(1959 р.)

Один з перших кольорових телевізорів
«Рубін 401» (1967 р.)

Телевізор «Електрон»
(кінець XX ст.)

У 30-х роках XX ст. з'явилися перші телевізійні станції та телекачальні. Так, у 1936 р. публіка Берліна і Лейпцига могла подивитися наживо XI Літні Олімпійські ігри. У тому ж році угорський учений Костянтин Тіганій описав принцип плазмового дисплея, першого дисплея з плоскою панеллю. З 40-х років XX ст. почалися регулярні телепередачі в США і деяких країнах Європи. На початку 30-х років XX ст. в Україні вже працювали короткометрові механічні телеприймачі (в Одесі, Києві та Харкові) зі звуковим супроводом. Але масове розповсюдження телебачення та розвиток телебачення в усьому світі почалися у 50-х роках XX ст.

Сучасні телевізори відрізняються ультратонким корпусом, іноді вигнутим екраном, а також широким динамічним діапазоном, який має триразовий рівень підвищення яскравості для вражаючого зображення та підтримуються голосові команди і жестик. Такі телевізори мають вагу до 15 кг і товщину всього 70 — 80 мм!

Сучасні телевізори

Сучасні смартфон і телевізор

Технічні інформаційні новини випали тоді, коли вони стали необхідними, тому що людині була потрібна миттєва свідча інформація, тоді як канонічна поведінка факти, ті, що вже давно відбулися.

Отже, телебачення стало альтернативним кінотеатру, а загодом почало створювати свій, телевізійний продукт, перетворилося на окремі вид українського мистецтва. Сьогодні існують різноманітні інформаційні та завалячі програми, динамічно випускає новини, дотрама так-шоу, де обговорюються різні висвітлені питання, що виникають у суспільстві, транслюються науки, розважальні, спортивні та дитячі програми тощо. Постійно йдуть зйомки різноманітних телесеріалів.

? Уважно розгляньте фотографії. Які види телевізійних програм на них зображені? Доповніть: «Для мене телебачення — це...». Аргументуйте свою думку.

? Чому телебачення є таким популярним?

Наш світ дуже швидко змінюється, і людина сама зацікавлена телебаченням може побачити його на власні очі. може дізнатися про різні історичні події як сучасні, так і ті, що відбувалися в далекому минулому, ознайомитися з найближчими творами мистецтва. Цінність телевізійного мистецтва полягає в тому, що воно дає можливість простою і доступною формою разом з телез глядачами розібратися в різних життєвих ситуаціях, політичному житті суспільства тощо. На телебаченні існують ціла низка програм, які розповідають про різні види і жанри мистецтва, проводять віртуальні екскурсії залами провідних музеїв світу, транслюють театральні вистави, фільми, сприяють популярності авторів, режисерів, акторів. Отже, телебачення дає можливість глядачам залучитися до світової культури.

Основні завдання телебачення як екранного мистецтва:

- піднімати такі проблеми суспільності, які турбують людей, викликати емоційне переживання;
- саме телебачення повинно стати тією ланкою, що об'єднує різні покоління, народи, країни;
- привертати увагу до інформації, зробити так, щоб вона була сприйнята і вірно інтерпретована, щоб була збережена в пам'яті глядачів для подальшого використання. Але, на жаль, іноді деякі програми телебачення навмисне спотворюють інформацію в «привабливому», на їхню думку, для глядача напрямку. Це називається *маніпуляцією свідомості телеглядача*.

Вплив телебачення на розвиток дітей та підлітків

У 1996 році Генеральна Асамблея ООН прийняла рішення про святкування 21 листопада Всесвітнього дня телебачення.

Зараз телебачення України ділиться на *державне* та *комерційне*.

У XXI ст. з'явилися плазмові моделі та рідкокристальні екрани телевізорів. З'явилось цифрове, супутникове та кабельне телебачення. У світі немає жодної держави, в якій не було б телебачення, воно стало одним із найбільш вживаних засобів електронної інформації, засобом формування громадської думки.

В усьому світі користуються популярністю телесеріали. Сьогодні вони на ринку змагаються за увагу глядачів із повнометражними фільмами.

І звичайні глядачі, і професійні критики погоджують, що жанр телесеріалу в Україні стрімко розвивається і здатний порадувати навіть найвибагливішого глядача. Щомісяця з'являються нові телесеріали різноманітних жанрів: детективні, мелодрами, комедії, фантастика, бойовики тощо. Але популярністю у вітчизняного глядача користуються серіали, які найбільш точно відображають нашу

культуру. Тільки у 2015—2017 рр. вийшли на ТВ-екрани серіали: «Не зарікайся», «Черговий лікар», «Центральна лікарня» — про роботу лікарів і «швидкої допомоги»; «Коли всі вдома» — про сімейні стосунки; «Відділ 44», «Ніконов», «Поганий хороший коп» — про роботу правоохоронців, які розслідують кримінальні справи; мелодрами «Нитки долі», «На лінії життя», «Доля на ім'я кохання»; «Між любов'ю і ненавистю» — про дружбу шкільних подруг і їх любовні історії; пригоди «Ласкаво просимо на Канари». У 2017 році на екрани вийшли серіали «Райське місце», «Рятувальники» та інші.

Силами українських фахівців також були придумані серіали, створені за принципом реаліті-шоу — «Екстрасенси», «Київ вдень і вночі», «Шоу Половинки», «Шоу Інспектор Фреймут» та інші.

Галерея сучасних українських телесеріалів

У серіалі «Відділ 44» справжні слідчі можуть затримати вбивцю без єдиного пострілу, піймати втікача без гонитви, заарештувати злочинця без бійки. Вони кращі як спеціалісти, компетентні, чесні, сучасні. Їх девіз: «Спочатку подумай». Цей унікальний відділ працює в кращих умовах, в мегасучасному офісі, а для своїх розслідувань користується тільки новітньою технікою, найостаннішими ІТ-досягненнями людства. При цьому спецагенти не носять форму і не мають ніяких військових звань. Вони не мають шкідливих звичок, ніколи не брешуть і не порушують закон — це справжні профі. Вони націлені тільки на результат і не дозволяють ніяких потурань ні до себе, ні до оточуючих.

Головні герої серіалу «Поганий хороший коп» — поліцейські. Перший із них — старожил з величезним досвідом роботи і своїми особливими підходами до роботи, деколи його методи жорстокі і брутальні. Другий — молодий хлопець, який дивиться на світ зовсім іншими очима, він намагається використовувати в роботі найсучасніші навички ведення розслідувань. Зіткнулася стара і нова школа поліцейських. Але героям доведеться працювати разом. Спочатку, кожен із них веде власну гру, намагаючись перехитрити напарника і довести, що він кращий, але з часом усе змінюється. Ловити злочинців — дуже небезпечна робота, щоб вижити, потрібно навчитися довіряти напарникові.

Кадр із серіалу «Відділ 44» (2015 р.).
Режисер Ігор Шкурін

Кадр із серіалу «Поганий хороший коп» (2016 р.).
Режисер Максим Литвинов

У серіалі «Центральна лікарня» в основу сюжету покладено реальні історії, якби так багато життя будь-якої лікарні. Переплетення традиційних ситуацій з драматичними розв'язками, не вигадані історії стосунків, історії хвороб, одужань, нестандартних лікарських рішень. Цей серіал про героїзм лікарів, як рятунтів своїх пацієнтів, про лікарські подвиги і помилки, про дружбу і зраду, про інтриги.

Кадр із серіалу «Центральна лікарня» (2016 р.). Режисер Віра Яковенко

Кадр із серіалу «Слуга народу» (2015 р.).
Режисер Олексій Кірющенко

Незвичайний підхід до гострої теми висвітлювали актори серіалу «Слуга народу». Кожна тижня в цьому світі мільйонів мріяла про те, як вона стає президентом своєї країни. Ось тоді всі було б правити, і життя у простому народі наразі налагодиться б. Адаже країні потрібна проста, розумна, прищиплива, чесна тижня, яка зможе змістити всіх мільйонів громадян. Саме ці думки одного разу спонукали народ обрати президентом простого динселя історії Василя Голубородька, який живе у звичайній

квартирі, спокійно йде вулицями без армії охоронців і загрози їздити на марш-руті, який отримує скромну зарплату, живе — як всі. Чи вдасться йому переламати хід долі і розібратися з усталеною значущою системою, де всі звикли безбожно вкрати, і «дериданити»? Жанр картини — комедія.

«Ще ми почали цю війну, але наш борець завершити її...». Серіал «Гвардія» розповідає глядачеві історію жакетних шпій, які почали розвиватися в найскладніший період для України — момент економічного спаду. Країна ще шлетися на повільно встати на ноги, як війна, що почалася, привела до певного руйнування десятилітнього життя. Це історія про перших добровольців, які відгукнулися на заклик і записалися в Національну гвардію після кривих подій Майдану, вичувати яких до цього часу невідомі. Серед добровольців — студент з Одеси, сотник Майдану, лейтенант внутрішніх військ, кримський татарин.

молодий учений, бізнесмен, слюсар, чемпіонка зі спортивної стрільби — люди абсолютно різних професій, різного віку, життєвого досвіду, переконань. Ще вчора вони стояли по різні боки барикад. Чи змогли вони знайти спільну мову? Чи зможуть кадрові військові та новобранці, які ще вчора були «ворогами», стати єдиною командою, здатною захистити свою країну? Різні долі і такі різні думки людей, які доводять одне — свою любов до Батьківщини, готовність віддати життя за Україну.

«Гвардія» (2015 р.). Режисер Олексій Шапарев

Телереклама

Існує ще один важливий напрям телебачення. Це — **реклама**. Продаж ефірного часу на ТВ рекламу є істотною підмогою в економічному існуванні каналів.

Створення телевізійної реклами — це ремесло і мистецтво. Опрацювання матеріалу, розуміння психології аудиторії, робота з акторами, операторське мистецтво — все це повинно бути на найвищому рівні.

Ефект присутності зближує телебачення з формами міжособистісного спілкування, тому саме воно в сприйнятті телеглядачів ближче інших засобів масової інформації і є прямим, безпосереднім, двостороннім спілкуванням. Телебачення є одним із найбільш потужних та ефективних засобів доставки реклами до різних типів телеглядачів і при цьому забезпечує максимально можливе сукупне охоплення аудиторії. Завдяки цим якостям воно стало пріоритетним каналом поширення інформації для рекламодавців, виробників товарів і послуг масового споживання.

Реклама представляє собою не просто засіб передачі інформації про товар або послугу. Вона буквально проникає в свідомість людини, формує потребу в спілкуванні, формує смаки, захоплення на підсвідомому рівні. Формуючи стиль життя, світосприйняття, смак, реклама відіграє величезну роль не тільки в економічній сфері, а й здатна впливати на духовне життя суспільства.

За формою телереклама може бути *рекламним повідомленням* або *відео-фільмом (відеороликом)*. Наймасовіший вид телереклами — *рекламні ролики*, що поділяються за тривалістю на розгорнуті (30 секунд і більше) і блиц-ролики (15—20 секунд). За ознакою цільової ідеї реклама поділяється на три основних види: *комерційну, соціальну і політичну*.

Для допитливих

Одна з особливостей сучасної цивілізації полягає в переході до інформаційного суспільства, бурхливого розвитку телебачення та інтернет-технологій. Але найбільший винахід людства ХХІ ст. — глобальні *комп'ютерні мережі*.

Поява в кожному будинку телевізора і комп'ютера призвела до того, що значну частину вільного часу багато людей проводять перед їх екранами. Зустрічі з друзями, прогулянки, читання книг, заняття спортом замінив багатогодинний перегляд телепередач, гру у комп'ютерні ігри, або «сидіння» у комп'ютерних мережах. У книзі «Як пережити технологічну зміну мозку» її автор Гаррі Смолл пише: «...Оскільки Інтернет зменшує здатність концентруватися і споглядати, то... мислення стає уривчастим, читання — поверхневим. Користувачі лише по діагоналі переглядають заголовки і анотації. А зони мозку, що відповідають за абстрактне мислення і співпереживання, практично атрофуються». Навантаження на мозок безперервно знижується. Інтелектуальна деградація в таких умовах гарантована.

Ситуація, що формується теле- або інтернет-залежністю змінює не тільки здібності та психологічні якості, але й змінює мозок людини. Група китайських вчених із Центру магніторезонансних досліджень сканувала мозок 17 дорослих людей, у яких була виявлена інтернет-залежність. Ці результати вчені порівняли з даними 16 здорових людей. Дослідження медиків переконливо показали, що у тих, хто проводить в Інтернеті багато часу, швидко розвиваються дві області головного мозку — частина, що відповідає за короточасну пам'ять, і центр, відповідальний за прийняття швидких рішень. Однак ті зони мозку, які відповідальні за детальний аналіз, глибоке продумування проблеми, по суті, залишаються без навантаження.

Розвиток культури, духовності, інтелекту, науки — це питання майбутнього кожної країни, культури та інтелекту своїх співгромадян. Не зможе держава лише грошима або військовою силою, тим більше диктатурою влади, зміцнити свої позиції в світі.

Питання культури сьогодні переплітаються з питаннями політики і національної безпеки. У сучасному світі могутність і майбутнє країни визначають не ресурси і продуктивні сили, а в більшій мірі наука і мистецтво, духовність нації.

Отже, екранні мистецтва допомагають суспільству виховувати особистість, її естетичний смак, критичне мислення, стимулюють потреби в самоосвіті та само розвитку, формують індивідуальність і її громадянську позицію.

Мистецтво екрана, по суті, стало синтезом усіх мистецтв: живопису, літератури, музики тощо. Це мистецтво розвиває здатність бачити загальне в різних і різне в подібних явищах, активізує творчий початок і прагнення до самовираження, прагнення до самостійного пошуку і відбору необхідної інформації, формує творче мислення, здатність самостійно розібратися в складних питаннях сучасності, усвідомлювати важливу роль мистецтва в житті суспільства.

Кінематограф, телебачення, відео дають можливість пов'язати світ власних переживань і відчуттів із конкретною реальністю навколишнього світу. Саме екранне мистецтво в XXI ст. дало досить наочний приклад неймовірної за розмахом і швидкістю системи поширення аудіовізуальної інформації в художній формі, сформувало найширше коло глядачів.

Запитання та завдання для самоконтролю та самоперевірки

Дайте відповіді на запитання за матеріалом підручника

I. Назвіть одну правильну відповідь.

1. Які основні жанри кінематографа:

- а) детектив, мелодрама, фантастика;
- б) документальні, науково-популярні кінострічки;
- в) вестерн, трилер, бойовик.

2. Визначте: детектив, мелодрама, фантастика тощо — це:

- а) жанри кінематографа;
- б) види кінематографа;
- в) види екранного мистецтва.

II. Дайте стисло відповідь на запитання.

1. Чи подобаються вам мультфільми?

«Мені подобаються (не до вподоби) мультфільми, тому що...»

2. Чому Францію вважають батьківщиною мистецтва кіно?

3. Як впливає телебачення на розвиток кіномистецтва?

III. Дайте розгорнуту відповідь на запитання.

1. Чи можна стверджувати, що інтерес до фільму визначається тільки його жанром? Обґрунтуйте вашу думку.

2. Яку роль виконує музика у фільмах жахів та фантастичних стрічках? Чи допомагає вона розкривати характери героїв?

3. Як телебачення і комп'ютерні технології впливають на розвиток культури суспільства?

IV. Поміркуйте...

Який із жанрів кіномистецтва вам подобається найбільше? Чому? Чи вважаєте ви, що американський кінематограф є ідеологічним зняряддям, символом сучасної Америки і засобом формування іміджу цієї країни на світовій арені? Як він впливає на глядачів інших держав, зокрема України?

V. Творче практичне завдання

1. Продовжіть речення: «При вивченні цієї теми для мене найбільш цікавими відкриттям було...».

2. Групова робота

2.2. Напишіть міні-сценарій до одного з творів зарубіжної літератури, що вивчається за програмою «Зарубіжна література».

3. Рольова гра

3.1. Організуйте «фотопроїв» на визначення ролей у «екранізації» цієї теми. (Можливі варіанти міні-фільм).

3.2. Проведіть конкурс на зранці відеоблогів, фотоблогів до «кінопроє». У журі запровадь учителя, а також, по можливості, професійних фотографів та кінорежисерів-операторів.

4. Колективна робота

4.1. Підготуйте відеовеспр на тему: «Чому я люблю відеоблогів», в ході якого продемонструєте уривки з наших улюблених відеоблогів».

4.2. Підготуйте доповідь на тему: «Мій улюблений вид екранного мистецтва». Доповідь повинна супроводжуватися естетичним матеріалом.

VI. Протягом другого півріччя виконайте мистецтвий проєкт.

Форми поширення мистецтва

Справжнє мистецтво не має чітких меж. Воно вічне.
Платон Майборда, український композитор

Поміркуймо разом.

Яка роль мистецтва в розвитку кожної особистості окремо?

Новий музей мистецтв у Нью-Йорку знайшов незвичайну історію залучити дітей до художнього світу

Мистецтво є одним із найважливіших аспектів становлення світу у сампізнання особистості. Твори мистецтва не тільки приносять естетичне задоволення, але й сприяють досягненню духовного самовизначення особистості, її неповторної індивідуальності.

Внутрішній світ людини формується залежно від діяльності, якою вона займається. Діяльність може бути *спрямована взовні* — *на дійсність*. Тоді вона проявляється у таких формах, як: **пізнання оточуючого світу, його опис, праця та спілкування**. Також діяльність може бути *спрямованою на особистість*. У цьому випадку діяльність виражається у процесах **самопізнання, самооцінки своїх дій, думок та вчинків і самоствердження**, тобто **формує внутрішню особистість**.

Мистецтво не є ілюстрацією: ані філософських, ані релігійних, ані політичних ідей. Мистець осмислює власні враження буття, втілюючи їх у своєму творі як художню ідею.

Як мораль формує моральні норми, політика — політичні погляди, філософія — світогляд, наука створює фактиця, так мистецтво формує з людиною особистість. Воно впливає одночасно на розум і серце, на людський дух у цілому. Мистецтво формує цінісну особистість. Піфагорійці говорили, що мистецтво не очищає, а облагороджує людську душу. Давньогрецький філософ Аристотель вважав, що мистецтво очищає душу людини під час співпереживання стражданням героїв, якому доводилося прійти через важкі випробування долі.

Мистецтво пробуджує творчий дух особистості, бажання її уміння творити за законами краси, пробуджує у людині митця. Виготовляючи навіть чисто утилітарні предмети (стіл, люстру, автомобіль), людина піклується і про користь, і про зручність, і про красу. За законами краси створюється все, що робить життя.

Видатний фізик Альберт Ейнштейн так розкривав велике значення мистецтва: «Мені особисто відчувати вплив цього царя дають твори мистецтва. В них я знаходжу таке духовне блаженство, яке ні в якій іншій галузі...». Нічим не можна замінити провідну мету мистецтва: стверджувати самогнать особистості, поділяти її естетичною пасіадою, пробуджувати в ній творчий дух.

Форми збереження культурної спадщини

Поміркуємо разом.

Які заклади існують для того, щоб кожне покоління могло долучитися до цілякого дже-рела духовності?

Де зберігаються пам'ятки літератури, науки, мистецтва?

Усі надбання культури заслуговують не тільки на бережливе ставлення до них, але й вимагають особливо дбайливого збереження. Картини і літературні твори, скульптурні пам'ятки і архітектурні споруди, потім залези та кінострічки дійшли до нас через десятки років завдяки праці багатьох людей, які охороняли і зберігали ці культурні феномени, поповнюючи ними світову скарбницю культури.

Бібліотеки

«Всяким, хто вивчає науки, хто входить сюди, — не грюкає дверима, не ступає ногами: це непримітні муди. Якщо ти знайдеш туди, хто тут уже сидить, шанобливо вклонися впошки і не займайся балаканиною: тут мудрі говорять, навчаються»
Платон на дверях бібліотеки XV століття

Ще з давніх-давен, коли людина вийшла з першої пещерності, виникла потреба у збереженні знань. Поступово виникли спеціальні заклади, літературні твори, рукописні збори привели до виникнення спеціалізованих закладів — бібліотек. Перші бібліотеки з'явилися ще в Стародавньому Вавилоні, а вже слова «бібліотека» вперше з'явилися в Греції.

Бібліотека, або **книгозбірня** — культурно-освітній заклад, що здійснює збирання друкованих і рукописних матеріалів, приходить їм утримування і відображення у каталогах, організовує відповідні їм зберігання, збереження і обслуговування ними читачів.

Для допитливих

У першому тисячолітті до нашої ери на Близькому Сході, в межах річок Тигр і Євфрат, виникла могутня держава Ассірія. Її столицею було місто Ніневія. Останнім великим царем цієї держави був Ашшурбаніпал, людина всемогутня, надзвичайно обдарована і працелюбна. Він любив і розумів значення науки, добре опанував систему клинописного письма.

У царському палаці Ашшурбаніпал створив бібліотеку, яка дожила до наших днів, хоча і пролежала в руїнах того палацу понад дві з половиною тисячі років. Найдавніша з відомих бібліотек, заснована у 668—627 рр. до н. е.

Зміст глиняних книжок надзвичайно різноманітний. Широко представлені дипломатичні документи, тексти договорів між державами, закони, звіти про будівництво, доповіді чиновників і навіть повідомлення розвідників чи шпигунів, присланих ними із сусідніх держав, медичні твори тощо. Цікавими є, хаки і примітивні, географічні карти, які охоплювали території від Закавказзя до Єгипту, тобто простори асирійської держави. До цих відомостей належали численні географічні довідники з назвами міст, річок та країн, з описом народів, які там проживали.

За оцінками вчених, у Ніневійській бібліотеці налічувалось 30 тисяч глиняних табличок. Отже, у VIII столітті до н.е., тобто задовго до розквіту грецької і римської цивілізації, Ашшурбаніпал створив, справді, унікальну колекцію знань про навколишній світ і життя сучасного йому суспільства. Це дає нам підставу надзвичайно високо оцінити саме це культурне і наукове багатство, що зібрав цар Ассирії, побачити духовні скарби цієї держави та її попередників, Шумеру і Вавилону, та її багатонаціонального населення.

Однією з найбільших бібліотек стародавнього світу вважається **Олександрійська бібліотека**, яка була заснована в 290 р. до н.е. Зі всієї величезної імперії Олександрія Македонського до неї привозили сувої, написані різними мовами, а потім цілий штат перекладачів, тлумачів наукових та літературних творів грецькою. Бібліотека нараховувала близько 700 тисяч папірусних свитків. Протягом усієї історії свого існування — без малого сім століть — бібліотека накопичувала в собі всі найпрогресивніші знання людства. За часів свого розквіту вона була швидше академією. Тут жили і працювали видатні вчені того часу, які займалися як дослідженнями, так і викладанням. У різний час тут працювали Архімед, Евклід, Зенодот, Аполлоній Родоський, Клавдій Птолемей, Капімах Киренський. Але бібліотека страждала від втручання завойовників, пожеж, недбалого ставлення іноземців.

Глиняні таблички з бібліотеки Ашшурбаніпала

Будівля і інтер'єр Нової Олександрійської бібліотеки на місці старої Олександрія, Єгипет

Олександрійська бібліотека (репродукція)

Найбільші бібліотеки світу й України

Королівська бібліотека Данії була побудована в 1673 році і являє собою найбільшу бібліотеку Скандинавії. У ній знаходяться два з половиною мільйони томів, також тут зберігаються оригінальні манускрипти Ганса Християна Андерсена. Прибудова до бібліотеки вміщує 200 тисяч книг, а також книжковий магазин, ресторан, шість читальних залів, актовий зал і концертний хол на 600 місць.

Стара будівля бібліотеки на острові Слотсвольмен (1916 р.)

Нова будівля бібліотеки «Чорний діамант»

Бібліотека Конгресу США у Вашингтоні є однією з найбільших бібліотек за всю історію людства. Вона вміщує понад 75 мільйонів найменувань, включаючи книги, фотографії, зшитки, музичні колекції. Бібліотеку було відкрито в 1800 р. Національна бібліотека США представляє собою наукову базу Конгресу США, займається обслуговуванням переважно державних структур, наукових та дослідницьких університетів, науковців, школи.

Будівля Бібліотеки Конгресу США у Вашингтоні

Інтер'єр бібліотеки

Ще одна з найбільших бібліотек світу — **Національна бібліотека Великобританії** — цілою одиницею зберігання книг перевищує 150 мільйонів: від стародавніх рукописів, вік яких близько 2 тисяч років до сучасних видань, включаючи аудіозаписи, журнали, карти, гравюри і багато іншого.

В Україні налічується понад 10 000 бібліотек.

Зал Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені І. Франка

Будівля Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького

Найстарішою бібліотекою в Україні можна вважати Наукову бібліотеку Львівського національного університету імені Івана Франка. Вона заснована в 1608 р. як бібліотека львівського Єзуїтського колегіуму. Її фонди становлять більше трьох мільйонів книг, 120 тисяч з яких — унікальні стародруки і рукописи, найстаріші з яких датовані XIII ст. На сучасному етапі розвитку основи завдання бібліотеки зумовлені напрямками її діяльності, як науково-дослідної установи, державного зберігача унікальних рукописних і друкованих пам'яток української та світової книжкової культури, творів українського та зарубіжного мистецтва, документів на різноманітних носіях інформації та важливого інформаційно-аналітичного і світського центру.

Перша публічна бібліотека на території України — Одеська національна наукова бібліотека імені Максима Горького — заснована у 1829 р. й є одним з кращих зразків бібліотечної архітектури країни в стилі неокласицизму (архітектор Федір Нестурх). Сьогодні найстаріша публічна бібліотека України зберігає унікальний різкоплановий п'ятимільйонний фонд документів з усіх галузей науки майже на 130 мовах світу, будучи невід'ємною складовою національної і світової культурної спадщини. Вона перебуває під охороною держави і ЮНЕСКО.

Національна бібліотека України імені Володимира Вернадського — бібліотека з найбільшим фондом України. Вона налічує понад 15 мільйонів 180 тисяч книжок та входить до числа десяти найбільших національних бібліотек світу

Харківська державна наукова бібліотека імені В. Каролєнка

і є найбільшою за своєю площею бібліотекою країни. У ній час вона є активним учасником наукового і культурного життя України: тут організовують виставки, творчі зустрічі, семінари та конференції.

Харківська державна наукова бібліотека імені Володимира Каролєнка є другою після бібліотеки імені В. Вернадського за розміром фонду, який нараховує 7 мільйонів видань. Заснована в 1880 р. культурними активістами, які самостійно і за допомогою городян жертвували гроші або книжки. За перші десять років було зібрано майже

40000 томів. У наш час бібліотека активно співпрацює із зарубіжними вузами, відправляє своїх співробітників на міжнародні науково-дослідні конференції, отримує нагородні подяки та грамоти.

Для допитливих

Електронні бібліотеки, як невід'ємна складова всесвітньої інформатизації суспільства

Уперше поняття *електронна бібліотека* з'явилося в зарубіжних публікаціях в середині 80-х років XX ст. Надалі воно стало конкретизуватися — стали визначатися і уточнюватися її цілі, завдання та функції.

Електронна бібліотека — впорядкована колекція різноманітних електронних документів (у тому числі книг, журналів), забезпечених засобами навігації та пошуку. Може бути веб-сайтом, де поступово накопичуються різні тексти (частіше літературні, наукові та інші). Є також і мультимедійні дані, кожна з яких самодостатня і в будь-який момент можуть бути затребувані читачем.

Електронні бібліотеки у мережі Інтернет — це збірки наукової та творчої літератури з різних галузей знань, а також художня література, фантастика і політика, технічна документація тощо.

Багато бібліотек світу, зокрема і в Україні, мають власні електронні бібліотеки. Наприклад, електронна бібліотека Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського, де можна знайти автореферати дисертацій, нормативні акти, історичні, політичні та духовні тексти тощо.

Сьогодні бібліотеки є необхідною складовою нашого життя. Саме вони зберігають надбання літератури і науки. Ми знаємо лише незначну частину роботи бібліотечарів — видачу книжок читачам, а насправді в бібліотеках ведеться напружена робота. До завдань бібліотечарів входить *систематизація* нововиданих книжок, *забезпечення їх належних умов зберігання*, *реставрація* стародруків і рідкісних видань, *належна робота* щодо знаходження та опису книжок та інкунабул.

Бібліотеки бувають різних видів: **приватні і державні, навчальні та наукові, шкільні, міські, сільські** тощо. Є бібліотеки *спеціалізовані*, в яких зберігається література з визначених галузей знань: історичні, медичні, технічні, педагогічні, сільськогосподарські.

Нині існує велике розмаїття **публічних бібліотек**. Серед них виділяється *наукові* — ті, які вміщують книги з різних напрямків знань, *регіональні* — ті, які

прігнімають читачів із певного району, міста, області, країни. Бібліотеки підтримуються державою, бо їх фундаментами є національні і адміністративні території.

Уел історія людського розуму пов'язана з бібліотеками. За них борилися, їх спалювали, втрачали, атакували, підірвали в толиці похвалених часом міст, ратували від верески італіали іт: гайдерозаче.

Уабенцаліт поет і письменник Мука Айбек пише: «Книги абирають, перлини людської думки і передають їх пацарікам. Ми перетворюємо в землю праху, але кпизьки, немов пам'ятники із заліза і паліткою, абераються паліткою».

Музеї

Музеї (грець. — «місце, присвячене музам», «храм муз») — це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, залучення громадян до надбав національної і світової історико-культурної спадщини.

Саме у музеях можна знайти історичні документи попередніх часів, пам'ятки духовної та матеріальної культури, твори мистецтва, різноманітні колекції, зразки природних багатств тощо.

Основними напрямками музейної діяльності є культурно-освітня, науково-дослідна діяльність, комплектування музейних збірок, експозиційна, фандово-видавнича, реставраційна, охорона культурних пам'яток. Фундації цих закладів здійснюють також просвітницьку, наукову та популяризаторську діяльність.

За своїм профілем музеї поділяються на такі види: історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, літературні, мистецькі, етнографічні, технічні, меморіальні, ілюзоровані тощо.

Галузеві музеї залежно від характеру експонатів бувають історичними, художніми, літературними, театральними, етнографічними, промисловими, сільськогосподарськими та іншими.

Меморіальні музеї присвячені окремим історичним подіям або видатним державним діячам, визначним ученим, письменникам, художникам, композиторам, артистам та іншим.

Краєві музеї здійснюють збирання, зберігання і експонування історичних документів, творів мистецтва, зразків промислових виробів, сільськогосподар-

гликих продуктів, копалин, металів, мінералів, рослин, тварин та інших колекцій. При характеризують природу, господарство, історію, культуру та побут населення даного краю.

На основі ансамблів, комплексів пам'яток та окремих пам'яток природи, історії, культури та території, що становлять особливу історичну, наукову і культурну цінність, можуть створюватись *історико-культурні заповідники, музей-заповідники, Музей присто леба, меморіальні Музей-садиби.*

Державний меморіальний музей
Михайла Грушевського

Історична довідка

Перші музеї з'явилися в Стародавній Греції у Дельфах. У Римі і де зберігалися твори мистецтва у храмах, замках, будинках зібрань. Систематичне колекціонування пам'яток мистецтва було розпочато у XV ст. та широко поширилось в XVI—XVII ст. в Італії, а вже звідси — до інших країн Європи. Однак, ці колекції зазвичай належали приватним особам: королем, багатим феодалам, заможним купцям, тому доступ до них був обмежений.

Прошло багато років, перш ніж держави усвідомили значущість музейної справи і стали підтримувати збільшення музейних колекцій. У власність музеїв передавали свої колекції королівські будинки, приватні колекціонери, за згодою і свої творчі виробили митці. Так формувалися великі музейні експозиції, які принесли славу їх націям, Їм служать підтвердженням шанобливого ставлення до свого минулого.

З метою поширення знань про певні епохи і вища культури, привернення більшої уваги до своїх експонатів музеї часто формують **тимчасові пересувні експозиції** і демонструють їх у різних країнах світу.

Крім збереження і демонстрації цінних колекцій, музеї також пишуться своєю **науково-дослідницькою** роботою, яка полягає у вивченні речових пам'яток культури. У художніх музеях працюють мистецтвознавці та реставратори, історики та антропологі, етнографи та фольклористи. Дослідники проводять польові та архівні дослідження, прагнуть відновити картину минулого у всьому її розмаїтті.

Екскурсія у надчачальному музеї

Експертиза картини у музеї Т. Шевченка

Різноманітність музеїв проявилася терм названих лише видів. Існують цікаві спеціалізовані музеї. Багато мист мають свої музеї — іграшок, шоколаду, шоколаду, футболу, мишки і механізмів, корабельної справи тощо. Усе ці музеї створюються патрим прихильниками збирання певних колекцій, щоб привернути увагу до мистецтва чи будь-якої справи.

Незвичайні музеї світу

Музей людського тіла Corpus Leisla Нідерланди

Музей яєць, Каппадокія, Туреччина

Міжнародний музей НЛО Стамбул, Туреччина

Музей сміття
Нью-Йорк США

Найсолодший музей світу — Музей марципану в
Стамбул, Туреччина

Найвідоміші музеї світу

Для допитливих

Для залучення любителів Інтернету до мистецтва, співробітниками багатьох музеїв світу були створені віртуальні екскурсії по залах їх музеїв. І сьогодні кожна людина може, не виходячи з дому, подивитися на найкращі експозиції у різних музеях світу. Наприклад, на офіційному сайті найвідомішого музею в світі — Луврі, можна знайти не тільки масу цікавої інформації про колекцію і історію музею, але й різноманітні інтерактивні і мультимедійні інструменти, які відповідають багатій колекції експонатів. За допомогою функції «клуба» можна ознайомитися з найдрібнішими деталями світлих шедеврів. В інтерактивні стрічки можна побачити 19 найбільш відомих творів мистецтва гарної якості. Можна «прогулятися» деякими залами (або перейти з одної в іншої) за допомогою інтерактивних фотопанорам.

Ми ж з вами познайомимося з декількома найвідомішими музеями світу на сторінках нашого підручника.

Ватикан

Ватикан — місто-державу, що розташоване на території Риму в Італії і володіє численними творами мистецтва. Римські папи прагнули підтримати великі резиденції, апропоували найталановитіших митців для створення палаців та їх оздоблення.

Музейний комплекс Ватикану — цей комплекс є одним із найбільших у світі. До нього належать більшість Ватиканських палаців (всього із 1400 приміщень та 20 дворів), де розташовані музеї. Музейний комплекс — це розкип виставкових залів, музеїв і галерей, які зберігають експонати, чий вік починається від давньогрипетської цивілізації і закінчується сучасністю. Тут зберігаються шедеври живопису і скульптури, унікальні стародавні рукописи, старовинні предмети побуту. І все це в розкішному обрамленні ватиканських палаців.

Музейний комплекс Ватикану

У дворі Соснової шишки в музеї Ватикану можна побачити велику золоту кулю. Бронзова скульптура періодично обертається, вона як магніт притягує багато туристів, які переходять з одного крила музею Ватикану в інший. Структура називається «Сфера в Сфері». Вона була створена в 1990 році італійським скульптором Арнальдо Помодоро. Який сенс має ця конструкція? Кажуть, що внутрішня сфера являє Землю, а зовнішня — сучасне суспільство. А. Помодоро створив чимало таких бронзових сфер — їх можна знайти в ООН у Нью-Йорку, в Каліфорнійському університеті в Берклі, в Трінті-коледжі в Дубліні, а також в Іспанії.

Відлік музею Ватикану ведуть з XVI ст. Титул засновника належить Папі Юлію II: саме він придбав перший експонат комплексу — скульптуру з мармуру «Папою і його сини», яка до цього часу є одним з найпопулярніших об'єктів ва

тиванських музеїв. Всього в Ватикані знаходиться приблизно 20 музеїв з дванадцятикових залів. Розглянемо деякі з них.

У Григоріанському єгипетському музеї представлені саркофаги, мумії, папіруси, предмети побуту, стародавні зразки скульптур і кераміки, які належать до Стародавнього Єгипту.

Експонати єгипетського музею

Григоріанський єврейський музей — до спеціалізації якого входять речі з тисячолітньою історією. Найдавніші належать ще до XIX ст. до н.е. Вазни, посуд, меблі, лозини, елементи декору, предмети з вощених, слонової кістки, бронзи, кераміки розміщені в 22 залах.

Експонати єврейського музею

Триптих Стефачески

Одне з найпопулярніших місць серед туристів — Ватиканська пінакотека — музей з унікальною колекцією живопису Візантії та Сходу часів XII—XIX ст. Серед експонатів роботи таких майстрів, як *Тіціан*, *Леонардо да Вінчі*, *Нікола Пуссен*, *Бартоломео Мурільйо*. Всього в колекції музею близько 460 експонатів. Усі вони на релігійну тему.

Станці Рафаеля — це лише чотири порівняно невеликих приміщення, які своїм розміром в XVI ст. представив великий Рафаель Санти. Перші три вімнати для проведення суду, прийому гостей, засідання церковного трибуналу — май-

стор ризницяй самостійно. А над четвертою кімнатою – станці Костянтина – за есеями Рафаеля працювали вже його учні. Найвідомішою з фресок художника стала «Адамова шквала», присвячена темі духовних пошуків людини.

Станці Рафаеля

Музей Ватиканська бібліотека було засновано папою Мікелео V у 1475 р. За минулу шість століть, у фондах бібліотеки накопичилася блимаке 1 мільяона біні тисяч надрукованих друкарських чилом книг. Владакк 150 тисяч манускриптів, стільки ж гравюр, велика колекція географічних карт, пам'ятних медалей і монет, голландськ і лавій свічників.

Сикстинська зала Ватиканськк бібліотеки

Ще один музей, який з неймовірною силою притягує сульгуродців і мистецтвознавців, – Колекція сучасного церковного мистецтва, фондн яких вкльо-

части, близько 800 творів художників а усього світу. Тут зберігається картини, скульптури та інші твори, автори яких — *Вінсент Ван Гог, Сальвадор Далі, Марк Шагал, Анрі Матісс, Пабло Пікассо, Амедео Модільяні* та інші. Всі роботи на релігійну тему.

Великий інтерес викликають і галереї Ватикану, кожна з яких присвячена своїй тематичі. Наприклад, можна побачити *Галерею голубів* (близько 10 робіт, в основі яких — ескзи учнів Рафаеля на релігійну тему), *Галерею географічних карт*, а також *Галерею канделлорів* тощо.

Лувр

Музей Лувра, Париж, Франція

Однією із святинь Франції є Лувр, який був спочатку фортецею, потім — королівським палацом, а сьогодні є Національним музеєм. Це історичне серце Парижа, та й усієї Франції. Його площа становить понад 160 тис. кв. м. У музеї близько

Галерея Аполлона в Луврі

800000 експонатів, а яких тільки 45000 виставляються в залах. Його колекції мають величезні географічні та часові простори: від Західної Європи до Ірану через Грецію, Єгипет і Близький Схід; з античності — до 1848 року. Вони прикрашають рельєфи скульптора Жана Гужона. У Луврі знаходиться безцінна колекція доісторичних каменів, скульптур і пам'яток світової культури, численні шедеври: скульптура Олександрівського «Венера Мілоська», картини Тиціана, Л. да Вінчі, Рембрандта, Ж.-Л. Давида, Е. Делакруа. Однією

з перлин колекції Лувру є картина Л. да Вінчі «Джоконда», заради зустрічі з якою до музею завжди будуть приходити люди.

Починаючи з 2008 року, експозиція музею розділена на 8 колекцій:

• **Стародавній Схід.** У відділенні, присвяченому Стародавньому Сходу, зберігається роботи, створені на величезній території, що простягнулася від Індії до Середзем'я. Найстаріший з експонатів датується 6000 років до Різдва Христового. Колекція складається з трьох частин: *Месопотамія* (Шумери, Вавилон, Ассирія і Акадети), *Іран* (Суян, Транскаспійське плато і східний гирло Трансу), *Лівант* (Сирійсько-Палестинська узбережжя і Кіпр).

«Двір Хорсабада» Крилатий антропоморфний бик «Двір Хорсабада»

«Двір Хорсабада» Герой приборкує лева

• **Стародавній Єгипет.** Відділ Стародавнього Єгипту був створений 15 травня 1826 року за рішенням імператора Карла X. Першим наглядачем створеного Музею Єгипту став розшифровувач давньоєгипетських ієрогліфів Жан-Франсуа Шампольон. Тут виставлені експонати, що відносяться до епохи мідної та бронзової цивілізації, яка існувала вздовж річкових берегів річки Ніл. Давній Єгипет як цивілізація починає свою історію за 4 тисячоліття до н.е. В даний час музей представлено близько 50000 робіт, розміщених на площі 4120 м².

Сфінкс біля пірамід Снофру.
Граніт, IV-X династії

Рельєф з гробниці Мернептаха. На зображенні царя геред болісною Хатхор. XIX династія

• *Стародавня Греція, Етрурія, Рим.* У колекції представлено: Архаїчна Греція, Класична Греція, Елліністична Греція, Етрурія, Стародавній Рим.

Вона ілюструє художню вираженість людей, що проживали в районі Середземномор'я з 4 тисячоліття до н.е. і до VI століття н.е. Грецькі статуї представлені в хронологічному порядку (ера орієнтальному, архаїчний, класичний та елліністичні періоди). Тут представлені як оригінали, так і точні копії, виконані в епоху Риму. Три кам'яні присвячені Етрурським роботам (саркофати, вази, жіночки з доробочими прикрасами). Римська колекція головним чином складається зі статуй, мозаїк, бронзових, золотих і срібних робіт.

Жіноча статуетка,
вдома як
«Геді Ауксер»

Вікторія Мірмська

Венера Мілська

Мікенська триада

Іонійний посуд

Аскос (гличик) з банозь

Експозиція запу скульптури Середнього царства. Статуя цариці Ахт, Граніт, XII династія

• *Скульптури.* Статуї в Луврі були представлені тільки античні статуї. Сидним впливом були роботи Міссонджето. У 1824 році відкриваються 5 нових залів, присвячених періоду епохи Відродження до XVIII ст. У 1830 р. до колекції приєднуються середньовічні статуї, а в 1808 р. департамент скульптур стає незалежним від департаменту античності.

Мадонка з Немогам
зі скарбниці Святого Людовіка

Надгробок Філіпа По

Н.-С. АдамПрометей»

Кентавр Фурієті

• *Мистецтво ісламу.* Департамент мистецтва ісламу був створений у 2003 році і містить твори ісламської цивілізації від Іспанії до Індії, від зародження ісламської цивілізації до XIX століття.

Зали музею «Мистецтва ісламу»

• *Предмети мистецтва.* Один із найбагатших департаментів музею. ця колекція постійно поповнюється. Тут представлені світські і релігійні коштовності, статуєтки, меблі, gobелени. Зали Лувру привертають глядача не тільки розкішним оздобленням і красою музейних експонатів, а й складністю архітектурних конструкцій, яскравим палітрою кольорів. Колекція охоплює період від Середньовіччя до XIX ст.

Експозиція «Музей коштовностей»

Тронна зала

• *Зображенням мистецтва.* Колекція мистецьких блисківок, які представляють період від Середньовіччя до 1848 р. Твори, що датуються після 1848 р., були передані в Музей Сієнський під час створення останнього.

П. да Вінчі «Мона Ліза»

Заг., де знаходиться картина

Л. да Вінчі: «Мадонна з немовлям і святою Анною»

Рафаель Сенті: «Прекрасна садівниця»

Зал, де знаходиться картина Ж. Л. Давида «Посвяга імператора Наполеона і коронування імператриці Жозефіни в соборі Паризької Богородиці» 2 грудня 1804 р.»

• **Графічне мистецтво.** Відділ графічного мистецтва на сьогодні містить понад 130 000 експонатів. Зал малюнків, що починався з колекції французьких королів, а потім значно розширився за рахунок нових придбань і дарів. Колекція Едмона Ротшильда, передана до Лувру в 1936 р., що містить близько 10 000 естампів.

під 3 000 малюнків і 500 ілюстрованих книг (радізнені інкунабули, понад три сотні офортив Рембрандта, твори Альбрехта Дюрера, Ханса Зібельда Бехам, граверів Альбрехта Дюрера, 70 оригінальних малюнків Рембрандта, малюнок самого Леонардо да Вінчі тощо). У зв'язку з величезним числом експонатів, а також через дутливість паперу до світла, не представляється можливим експонувати їх постійно.

А. Дюрер. Малюнок зайця

А. Дюрер. Вид Аркс

Дрезденська галерея

Палацовий ансамбль Цвінгер

Галерея заснована в 1560 році і знаходиться у спеціальному приміщенні палацового ансамблю Цвінгер — історичному місці в Дрездені, що була частиною

реандоци саксонських імперських князів (курфюретів). Комплекс складається з чотирьох будів. Саме тут розташований ризництво приватного музею, серед яких *картинна галерея*, в якій зберігаються кращі зразки старовинного європейського живопису (розташована в триповерховій будівлі з куполом), *Музей порцеляни* та *Флажко-мистецтвамихній музей* тощо. Комплекс налічує 12 музеїв.

Туристи з усього світу анімали до словосполучення «Дрезденська картинна галерея», та насправді в Німеччині її називають «Галерея старих майстрів». У ній — лише частина державного художнього зібрання Дрездена. Відкриття галереї припадає на 1854 рік, і з цього ж часу вона одибула собі славу однієї з найбагатших і найкращих унікальних у світі.

Історична довідка

Історія створення колекції Дрезденської галереї розпочалася в XV ст. у часи правління Фридріха III Мудрого, який став купувати різні раритети і робив замовлення видатним художникам того часу. В 1566 р. у колекції кунсткамери крім мистецтва крім картин входили різні вироби прикладного мистецтва, зібрання рідкісних дикиховеньск. посуду, прикрас і монет.

Фактично Дрезденська картинна галерея була створена в 1722 р. коли Фрідріх Август Сильний виділив для неї зі складу кунсткамери весь живопис.

Картинна галерея, в якій зберігаються кращі зразки старовинного європейського живопису, розташована в триповерховій будівлі з куполом.

Август III Сильний вирішив створити колекцію, яка б не поступалась італійським та французьким колекціям. Годі були придбані «Царство Смері» Н. Пуссена, «Спляча Венера» Джорджоне, твори Я. Рембранда, П. Рубенса, Т. Веронезе та інші шедеври. Агенти Августа III скуповували твори мистецтва на аукціонах Парижу, Риму, Амстердаму тощо. Лише в 1742 р. Август III придбав 700 картин. Найціннішим його придбанням була «Сикстинська мадонна» Рафаеля Санті.

У 1831 р. зібрання стало загальнодоступним. У галереї з'являються такі шедеври, як «Дякарий кесаря» Індана, «Вирсавія біля фонтана» П. П. Рубенса, «Д. вина, що читає листа перед відкритим вікном» Я. Вермеєра, «Свято козення» А. Ватто, «Шоколадниця» Ж. Лютара та інші.

Зал, де знаходиться картина Рафаелл Санті «Сикстинська мадонна»

Я. Вермеєр. «Дівчинка, що читає листа
перед відчиненим вікном»

Ж. Листар
«Шоколадниця»

Головна цінність Дрезденської галереї – твори італійських художників епохи Відродження. Це, перш за все, такі знамениті полотна, як «Сикстинська Мадонна» Рафаеля Санти, «Венера, яка заснула» Джерджоне, «Портрет хлопчика» Пінтуріккьо, «Поклоніння ластухів» або «Свята ніч» Корреджо, картини Тіціана, Веронезе, Тинторетто, Боттічеллі та інших.

Корреджо. «Поклоніння пастухів»
або «Свята ніч»

С. Боттічеллі. «Мадонна з немлявцями
і Іоанним Хрестителем»

Ще одна унікальна колекція галереї – зовсім не Голландія, яка представлена творами Рембрандта («Блудний син у таворні», «Автопортрет за Саскією»), П. П. Рубенса («Полтавання на петра») та інших в одній з найбільших зібраних Я. ван Рейсдалом творів.

Рембрандт. «Автопортрет з Саскією»

Я. ван Рейсдал. «Річковий пейзаж з погребом»

Не менш цікава Дрезденська збірка німецьких майстрів XV – XVI ст. Це твори А. Дюрера, Л. Крамха Старшого та інших. До чудових картин німецьких художників XVI ст., які зберігалися ще в «Кунсткамері» саксонських курфюрстів, разом з дивовижними морськими муралми і хитрими музичними скриньками, належить написаний Гансом Гольдсміном Молодшим «Портрет Шарля де Моретта».

Л. Крамх Старший. Портрет лікаря Йоханеса Цуспінача

Гольдсмін Молодший
Портрет Шарля де Моретта

Крім картинної галереї, в тій же будівлі знаходиться *Зброяна палата*, де зібрано обладунки та зброю різних часів. Є навіть лицарі на конях в повному бойовому обладунку.

Зброяна палата

Мініатюра (французькою *miniature*, від латинської *minimus* — *маленький*), *сурис*, якими в давнину оздоблювали рукописні книги) — гвір образотворчого мистецтва невеликого розміру в рукописах, книгах, на полотні, різноманітній тканині тощо, відзначається особливо тонкою технікою виконання візерунків та подій.

Мініатюра як жанр мистецтва виникла давно і спочатку виключно стугу одам європейським середньовічним рукописам. З довгим часом цей вид мистецтва отримав свою лакуну в приватному житті, де виконував роль сучасної фотографії. Головні матеріали мініатюр: пергамент, папір, кетва, метал, дерево, а XVIII ст. додано порцеляну.

І. Менгс. Портрет Марі-Луїзи Пармської принцеси Астурійської

І. Менгс. Автопортрет в червоному пальто

Імператор Франц Йосиф і його дружина баварська принцеса Єлизавета

Мініатюри Дрезденської галереї виконані або на пергаменті, або на такій, незвичній для живописного твору основі, як слонова кістка. Певеліні акварелі вражають точністю передачі ліній і дрібних деталей. Крім мініатюр-акварелей, в експозиції галереї представлені твори, що виконані в так званій *олімпійській технці*. Основна частина мініатюр, виставлених в галереї, відноситься до XVIII ст., тобто до того періоду, коли даний мальовничий жанр переживав свій розквіт. Мініатюра як жанр проіснувала зовсім недовго, тим цінніші ті її екземпляри, які збереглися в галереї.

Відділ мініатюр Дрезденської галереї пишеться роботами художників італійки Розальби Кр'єри, Річчелла Менгесс, Терезії Конкордії Марон та інших митців. Серед сюжетів мініатюр переважають портрети.

Ці мініатюри розписані емаллю на слоновоїй кістці. Обидві мають античні бронзові рамки з емаллю та бісером. Зроблені вони на початку XIX ст., висота 31,8 см і 23,8 см, ширина 7,9 см і 6 см.

Не менш цікаві музеї «Зелені склепіння» і Історичний кабінет, які мають в своєму розпорядженні унікальні зібрання предметів побуту і мистецтва, прикрас і меблів, якими користь володіли монарші особи Європи. В Історичному кабінеті, наприклад, є унікальна сережка, на якій зображені близько ста портретів (її виготовив місцевий «Мішма») та мініатюрна скульптурна композиція «Палацовий прийом», що складається з 140 фігурок, посланих дорогоцінними каменями. Зелений Дрезденський 58-гранний діамант виконано у формі підвіски вагою 40,70 карата, має найяскравіший смарагдовий колір. До цього часу не відомо, де був у 1720 році знайдений цей мінерал — в Індії чи Бразилії. У 1742 р. на Дойццязькому ярмарку його придбав у голландського купця саксонський курфюрст і король Польщі Фрідріх-Август.

Мініатюрна скульптурна композиція «Палацбири преров»

Експонати музею

Сьогодні Дрезденська картинна галерея вважається одним із найбільших у світі зібрань живопису.

Історія людства можна вивчати порівняно за війнами й великими баталіями, за іменами правителів, політичними подіями. А можна за тим, як людиною у різні часи уявляла собі прекрасне, як утілювала своє бачення світу в художніх образах, тобто аспектами мистецтва.

Твори великих майстрів дають людям величезне багатство вражень. І коли дивишся прекрасні картини, зібрані в Дрезденській галереї або Луврі, багатьом стають патхологічно пруді владати в го творінням. У них відображено життя народу. Вони створюють народом і повинні належати народові.

Кожна країна світу має свої національні музеї — Прадо (найвідоміший національний музей живопису й скульптури) у Іспанії, Національна галерея в Лондоні (Велика Британія), Метрополітен-музей у США тощо. Німчи пишуться і пропонують інспекції для ознайомлення з національною культурою.

Метрополітен-музей

Метрополітен-музей, Нью-Йорк, США

У Нью-Йорку (США) розташований один із найбільших і четвертий за відвідуваністю художній музей світу — Метрополітен-музей. Він існує на кошти спонсорів та дарувальників при невеликій державній підтримці.

Відділи Метрополітен-музею	
• Американського декоративного мистецтва	• Американського живопису і скульптури
• Збрні та обладунків	• Мистецтва Африки, Океанії та Америки
• Стародавнього близькосхідного мистецтва	• Мистецтва Азії
• Середньовічна Галерея (The Cloisters)	• Інститут кистіма
• Малюнків та літографій	• Давньогипетського мистецтва
• Європейського живопису	• Європейської скульптури і декоративного мистецтва
• Давньогрецького і римського мистецтва	• Мистецтва ісламу
• Колекція Роберта Лемона	• Бібліотеки
• Середньовічного мистецтва	• Сучасного мистецтва
• Музичних інструментів	• Фотграфії

Крім цих постійних виставок, є кілька залів для проведення тимчасових виставок.

Історична довідка

Музей було засновано в 1870 р. групою американських бізнесменів і шанувальників мистецтва. Сперше відкрився для публіки 25 лютого 1872 р. У свою нинішню будівлю музей переїхав в 1880 р.

В основу музею лягли три приватні колекції — 174 твори європейського живопису, серед яких були твори Халса, Ван Дейка, Тьєпола і Пуссена. Але тільки в XX столітті музей отримав світову популярність. Сьогодні Метрополітен по праву пишається своєю колекцією імпресіонізму і постімпресіонізму. Колекція європейського мистецтва вважається однією з найбільш повних у світі. Надзвичайно велика колекція гравюр. У квітні 2013 р. колекціонер Леонард Лаудер пожертвував музею свою колекцію з 78 творів кубізму, в тому числі 33 роботи Пікассо. Сьогодні в постійній колекції знаходяться більше двох мільйонів творів мистецтва.

У липні 2017 р. музей зробив загальнодоступними 375 тис.лц оцифрованих зображень художніх робіт зі своєї колекції. Ці картини і фотографії можуть бути вільно використані як в особистих, так і в комерційних цілях. Крім того, їх можна редагувати і використовувати як частини нових творів.

Зали музею

Розглянемо кілька відділів цього унікального музею.

Інститут костюма

Заснований у 1987 р. Сьогодні його колекція складає більше 85 тисяч костюмів і аксесуарів. Інститут двічі на рік виставляє виставки костюмів в галереях Метрополітен-музею, при цьому кожна виставка приваблює певному дизайнеру або темі.

Інститут костюма відомий своїм щорічним шоу «Met Gala», що проводиться в Нью-Йорку. Це шоу є дуже популярне, якщо не найбільше зовнішнє в світі моди. Кожна виставка показує моду як дзеркало соціальних цінностей і зв'язує її з теоретичними стилями, підкреслюючи їх еволюцію на шляху до сьогодишньої моди. Наприклад:

- «Rock Style» (1990 р.) — була приваблена стилем більше серова рок-музикантів, включаючи Мадонну, Девіда Боуї і The Beatles.

- «Extreme Beauty: The Body Transformed» (2001 р.) — відображала мінливі а часом ідеалі фізичної краси і засоби зміни тіла, щоб підпадати новій моді.

- «The Chanel Exhibit» (2005 р.) — віддавала данину поезиї Коко Шанель, як одній з найвідоміших дизайнерів в історії.
- «Superheroes: Fashion and Fantasy» (2008 р.) — метафорично осмислювала супергероїв як ідентифікацію моди.
- «American Woman: Fashioning a National Identity» (2010 р.) — аналізувала революційні зміни в жіночій моді США в 1890—1940-х рр. і тим, як вони відображали політичні та соціальні ідеї свого часу.

Met Gala 2015 Виставка і бал у Метрополітен музеї. Тема «Китай: задзеркалля»

На підготовку самої вечірки організатори витратили 2 мільйони. Тема Балу інтегрує костюми звучать наступним чином: «Шелк Китаю: казки Сходу в мистецтві, мистецтві, мистецтві» і була теж пов'язана з виставкою Метрополітен-музею «Китай: задзеркалля».

Мистецтво Стародавнього Єгипту

Відділ потім змінювався за рахунок покриття новими пластами архітектурних цінностей, що власноручно зникли під час розвитку у Єгипті.

У цьому відділі в близько 36 тисяч предметів, які представляють мистецтво Єгипту, що демонструється в серії тематичних галерей. Найбільш цінними експонатами є єгипетської колекції Метрополітен музею вважається ряд із 24 дерев'яних фігур із міддю в Дей-ель-Бахри і унікальний Храм Дендур, уривок який при споруді Асуанської греблі і переданий у дар США в 1965 році.

Експонати відділу мистецтва Стародавнього Єгипту

Мистецтво

Південно-Східної Азії та Китаю

Коллекція азійського відділу музею містить понад 35 тисяч експонатів і є найповнішою в США. Вона з'явилася майже одночасно з самим музеєм і охоплює близько 1 тисячі років історії азійського мистецтва. У ній представлені всі цивілізації Азії, а також усі типи декоративного мистецтва: від живопису і каліграфії до скульптури та художнього литва. Крім творів мистецтва і ритуальних предметів, в зборах числять і предмети, створені для практичного застосування. Особливо повно представлені китайський живопис і каліграфія, а також експонати з Непалу і Тибету. Okремо слід відзначити двірник із садом у стилі династії Мін, виконаний за зразком Саду майстра мереж у Сучжоу.

Китайський двірник із садом.

Бронза Дурга Старої Махіші. Ренал

Тарілка птахів і риби періоду Канно. Кітано

Мистецтво Африки, Океанії та Америки

Уперше Метрополітен-музей придбав зібрання стародавніх перуанських предметів в 1882 році, але цілеспрямоване придбання експонатів з Африки, Океанії та обох Америки почалося тільки в 1969 році, коли магнат і філантроп Пельєр Розфеллер передав музею свою колекцію, що налічувала більше 3 тисяч предметів. Сьогодні колекція музею включає понад 11 тисяч експонатів з Африки, Америки і тихоокеанських островів. До колекції входять наскельні малюнки австралійських аборигенів, група стовпів висотою 4,6 м, вирішених із дерева народом Агматі, особини і церемоніальні предмети аваті Бразильського царства. За різноманітністю матеріалів, а лких зроблені

Оздоблене шаманом

експонатів, підділ безперечно посідає перше місце в музеї: стародавні майстри використовували все – від доританичних металів до гонек дикоїриаа.

Культура чиму Перу

Ацтеки, керамика

Мистецтво Стародавнього Сходу

З кінця XIX ст. музей стає зупинати предмети мистецтва з артефакти Стародавнього Сходу. Старадіа іх об'єкт перевищує 7 тисяч експонатів. Ёвє пазидіа охиптис періода пазидіа пазидіа до падіння держави Сазандіа, ає пазидіа предмети шумерськє, хеттєскє, сазандєскє, азєрїєскє, вєрїтєскє, ітєжєскє ітєжєскє ітєжєскє ітєжєскє, а тєжєскє вєлїкє чїскє предмети брєзєскє столїтє.

Статуї ассирійських Шеду

Скульптура Гудєа

Скульптура Гудєа, правитєля мїста Лєвєш (2150 – 2100 рр. до н.є.). Вїл був дєскє пєцєлєрїєм правитєлем. Вєжєскєскє, щє при ньєму шумерськє інєжїєскє дєжєскє особливєскє рєзєскє.

Зброя і обладунки

Один із найбільших відділів музею присвячений зброї і зброї різних часів і культур. У головному залі знаходиться кавалькада кінних лицарів, які немов скачуть. У цьому відділі музею особлива увага приділяється майстерному виконанню експонатів, тому чималу частку серед них становлять парадні і декоративні предмети. Тут також знаходяться зброя і обладунки зі Стародавнього Єгипту, Греції, Риму, з Близького Сходу, з Африки, Океанії та обох Америк, а також колекція американської вогнепальної зброї (зокрема, кольтія) XIX–XX ст. Серед експонатів є обладунки XV–XVI ст. з Ірану і Анатолії, а також приналежності самоцвітами зброї Османської імперії і держави Великих Моголів. Найбільш широко представлені предмети європейського Середньовіччя та Японії V–XIX ст. Обсяг колекції близько 14 тисяч експонатів. Серед них багато речей, якими користувалися особи королівської крові, включаючи зброю короля Англії Генріха VIII, короля Франції Генріха II та імператора Фердинанда I.

Збройний зал музею

Музичні інструменти

У колекції є близько 5 тисяч музичних інструментів з усіх куточків світу, про робить її найбільшою серед собі подібних. Крім колекції, безперечно, є і власні скрипки Страдіварі, інструменти з дорогоцінних металів Азії та найстаріше в світі фортепіано 1720 року випуску роботи Бартоломео Крістофори. Більшість інструментів колекції до цього часу знаходяться в робочому стані, і музеї регулярно влаштовують концерти, залучаючи грати автентичних музикантів.

Губна раковина. Імбі (1880 р.)

Гавлич.
Індія, XIX ст.

Ліра Аполлона, США
(1850 р.)

Цітра Сесандо
Індонезія, 1890

Двомісна хроматична арфа
США (1895 р.)

Двомісна хордофонів.
Нідерланди (1610 р.)

Сар'нда
Індія (1691 р.)

Національний музей Китаю

Національний музей Китаю

Один із найбільших музеїв у світі розташований на знаменитій площі Тяньаньмень і займає 200 000 кв. м. У музеї зібрано понад мільйон предметів. Вік найдавніших експонатів досягає 1,7 млн років. Головна колекція займає весь перший поверх. Тут зберігається найбільш важкий предмет стародавнього світу – курительниця з бронзи вагою 833 кг XII ст. до н. е., вишня чаша, прикрашена чотирма барячними головами, якії понад 1600 років, старовинні печатки у формі тварин і унікальні старовинні вкромби з порцеляни. Також у музеї розташований перший у світі рекламний банер. Предмет X ст. виконаний із бронзи й запрошує покупців відвідати магазин голів у місті Цзяньцзі. Вхід до музею безкоштовний. Іноземці повинні мати із собою паспорт.

Сюань Янь «Імператорська поїздка імператора Цяньлун на південь»

Картина написана в історичному жанрі. В основі лежить сюжет першої інспекційної поїздки імператора Цяньлун у провінцію Цзянсі і Чжацзян у 16-й рік його правління – 1751 рік. Поїздка імператора зайняла 112 днів. За цей час він проїхав відстань майже 3000 кілометрів. За допомогою традиційних прийомів

зображення реальності в китайському живописі, на цій картині представлені зображі північних і південних міст і сіл країни, зображені чудові пейзажі Жовтої ріки Хуанхе, річки Хуайхі, Великого каналу, озер Сіху і Наньху і багатьох інших прекрасних куточків Китаю. Ця картина є правдивим відображенням реалій китайських політиків, еліти, культури та суспільства середини XVIII ст. Вона дійсно вважається шедевром китайського живопису.

Музей провінції Гуандун

Шанхайський музей

Державний музей провінції Хенань

Національний художній музей Китаю

Твори мистецтва з Могоа Печери в Дуньхуан

Чан-є «Політ на Місяць»
(Ren Shu La Yung)

Музей китайських ієрогліфів

Точний вік китайської писемності не визначений, але дослідники вважають, що вона з'явилася близько 4–5 тисяч років тому. Китайські ієрогліфи вважаються справжнім мистецтвом, тому не дивно, що китайський народ віддав цьому велику повагу, завдяки чому в 2009 р. в провінції Хенань з'явився *Музей китайських ієрогліфів*. Місце відкриття музею обрано невипадково: саме тут на рубежі XIX–XX ст. знайшли найдавніші пам'ятки китайської писемності. Архітектура будівлі музею виконана в пост-модерністському стилі, поєднуючи в собі сучасні тенденції та традиції династії Шан.

Музей складається з двох будівель. Перша будівля займає площу на 22 700 кв. м. Складається з головного залу, скверу і так званої Символьної Арки (арки символів), яка має майже 20 метрів в довжину і 10 метрів у ширину. Ця будівля використовується переважно для виставок культурних колекцій і різних презентацій. Друга будівля має площу 32 000 кв. м. Тут знаходяться науково-дослідний і науково-популярно-історичний центри, зал вивчення записів оракулів, текстова виставка, виставковий центр і парк культури і мистецтва. П'ять виставкових залів розкривають історію розвитку китайських ієрогліфів в різні періоди.

Теракотова армія — одна з найзнаменитіших пам'яток у світі

Подорожуючи музеями Китаю, не можна не розповісти про *теракотових воїнів*.

Теракотова армія імператора Цинь Шихуанді — прийнято вважати поховання цюкайменше 8099 повнорозмірних теракотових статуй китайських воїнів і їх коней біля мавзолею імператора Цинь Шихуанді в Сіані. Ця пам'ятка включена до Списку об'єктів державного рівня Китаю і до Списку світової спадщини ЮНЕСКО. Блгатотисячна теракотова армія становить експозицію величезного музею площею 16 га, відерита прямо на місці розкопок.

Терракотова армія імператора Цинь Шихуанді

Історична дорадка

Цинь Шихуанді увійшов до історії Китаю як об'єднувач китайських земель під єдиним владом. Саме при ньому було розпочато будівництво Великої Китайської стіни, яка повинна була захистити Китай від набігів варварських племен із півночі. Пробницю Цинь Шихуанді почали будувати ще за його життя. Коли помер імператор, то разом із ним було заховано поховано близько 70 тисяч наблизених, наложниць, слуг і робітників в сім'ях.

Техніка і майстерність, з якими були зроблені терракотові воїни, говорять про високій рівень розвитку китайського художнього мистецтва вже в III тисячолітті

до н.е. Глиняні воїни виготовлялися вручну і частинами, які потім з'єднували. Фігури обпикалися, звідси і назва армії — теракотова. Потім воїнів розфарбовували, але, на жаль, з часом і від тривалого перебування в землі фарби стерлися. Лише робота реставраторів дозволяє сучасникам побачити їх в колишньому вигляді.

Учені встановили, що воїни і коні були виготовлені в різних місцях. Вага коней становить близько 200 кг, а статуї воїнів — 135 кг. Разом із глиняними статуями воїнів і коней були також знайдені статуї цивільних осіб — чиновників, музикантів і акробатів. Також знайдено близько сотні бойових бронзових колісниць з елементами з міді і золота.

Національний музей ремесел Індії

З давніх-давен Індія славилася своїми ремеслами, характерними особливостями яких стали різні візерунки, яскраві кольори, плавні лінії і форми. Щоб зберегти зразки самобутньої індійської культури й показати напрями народного промислу різних регіонів Індії, в 1950-х роках в Нью-Делі був створений **Національний музей ремесел**. Сьогодні це один із найбільших музеїв Індії, колекція якого налічує понад 35 тис. унікальних експонатів, виконаних народними умільцями з Кашміру, Бомбея, Пенджабу і багатьох інших куточків Індії. Музей займає велику площу (3 га).

Спочатку планувалося, що цей музей стане етнографічним центром, в якому працюватимуть ремісники з усієї Індії. Однак, з плином часу етнографічний центр перетворився на справжній музей. Частина комплексу представлена у вигляді *величезної будівлі*, яка включає в себе безліч дивовижних галерей, історичний центр досліджень, фотолабораторію, а також унікальний архів. У закритому приміщенні представлені «постійні» експонати, які включають в себе старовинних ляльок, маски, унікальні прикраси, ритуальні атрибути, картини, дерев'яні скульптури, текстиль та багато іншого. Безліч із представлених робіт оновлюються. Завдяки цьому, навіть відвідавши це місце вдруге або втретє, можна знайти для себе щось нове.

Експонати музею Національного музею ремесел Індії

Трикотажні вироби

Скриньки

Частина екстер'єру музею

Індійська мініатюра

Індійські боги. Дерево. Р'язьа

На території музею створено «Село ремесел» — невеличке містечко яке розташувалося на території більше двох гектарів землі. Воно було створене в 1972 р. як доповнення до експозиції. Тут знаходяться храми і безліч будівель,

Візок з «Села ремесел».

виконаних в сільському стилі. Стіни представлених будівель прикрашені малюнками художників зі всієї Індії. В оселях відтворені традиційний інтер'єр і представлено автентичні меблі і предмети побуту. Частина простору «села ремесел» використовується як тимчасовий зал.

Окремий майданчик відведено під роботу кращих сучасних ремісників

іа раннях роботах Індії, де вони демонструють свої майстерності. Досвідчені умільці регулярно проводять майстер-класи з плетіння, гончарства, різьби по дереву, ткацтва тощо. Тут можна не тільки подивитися за тим, як працюють майстри, а й спробувати свої сили в тому чи іншому ремеслі.

Подвір'я

Вироби з глини для прикраси подвір'я

Подвір'я ремісника

Будинок ремісника

На спеціально відведених майданчиках організуються виступи фольклорних колективів музикантів, співаків, танцюристів, лялькарів.

Виступи фольклорних колективів музикантів і танцюристів на території музею

Театр-музей Сальвадора Далі

Театр-музей Сальвадора Далі у місті Фігерас в Іспанії, який створено в 1961 р., став одним із найбільших сюрреалістичних експонатів в світі — це пам'ятка світового масштабу. У його залах зібрано найбільшу і незвичайну колекцію творів художника: живопис, малюнки, скульптури. Тут також знаходиться зібрана самим С. Далі колекція робіт інших знаменитих художників.

Історична довідка

Мер міста звернувся до С. Далі з проханням залишити щось на пам'ять свого рідного міста. Але художник, будучи ексцентриком у всьому, подарував місту Фігерас справжній музей. І не звичайні нудні зали, де б висіли його шедеври, а незвичайний театр-музей. Оскільки Сальвадор Далі був забезпеченою людиною, то йому вдалося за рахунок власних коштів втілити в життя всі свої задумки з приводу музею.

Сьогодні цей культурний об'єкт — найбільше сховище сюрреалістичних експонатів у всьому світі, а також і найпопулярніший музей для гостей країни. С. Далі мав унікальний дар бачити суть речі, її справжнє призначення, тому навіть банальні предмети музею постають перед глядачами в зовсім іншій формі.

Художник прийняв рішення привести до ладу зруйновану будівлю старовинного театру, що знаходився в такому стані з часів громадянської війни. В результаті сценічний майданчик «сховався» під величезним куполом. Зал розділили на секції, де повинні були проходити тематичні виставки. С. Далі особисто розписав вхід до музею. Музейна експозиція розкрила весь потенціал автора. Початок творчості в стилі імпресіонізму, подальший кубізм і футуризм і, нарешті, сюрреалістичні вишукування.

«Я хочу, щоб мій музей був монолітом, лабіринтом, величезним сюрреалістичним об'єктом. Це буде абсолютно театральний музей. Ті, хто приходять сюди, будуть йти з відчуттям, ніби їм привидівся театральний сон», — говорив Сальвадор Далі.

Офіційно музей відкрито 28 вересня 1974 р. Театр-музей став справжнім будинком для 1500 зовсім ексклюзивних робіт майстра. Тут представлені його скульптурні шедеври, різні інсталяції, фотороботи.

При першому погляді на музей одразу ж викликає деяке здивування: *цегла* червоного кольору виглядає немов мантія, яка накрила всю будівлю, на даху якого розташувалися кілька величезних яєць. Дах театрального музею прикрашає прозорий, сферичний купол, який був призначений відображати суть і світогляд художника. С. Далі був переконаний в існуванні інших світів, укладених безпосередньо в нашому світі. Сьогодні цей купол є певним символом міста Фігерасі.

Близь входу гостей зустрічає статуя Ньютона з розпростертими руками. Наче-то нічого не звичайного, але в голові скульптури вченого творець зробив дірку. Що цим хотів сказати С. Делі, до цього часу залишається загадкою для експертів.

Внутрішня двірняк прикрашена чорний кахляк — один із відомих творів художника, поєднано ланки апакаються досить дивні фігури під струменями дощу, що летять. Якщо відвідувач музею кине в отвір монетку, то в салоні автомобіля може відбуватися сиринками тріпотіння ліній.

Із внутрішньої сторони будівля дуже схожа на ходи лабіринту, з округленими коридорчиками між поверхами та кімнатами музею. Роль стелі виконує куполоподібний вітраж із декількох десятків тисяч скляних деталей трикутної форми.

Безка «Іларетан» — частина середньовічних стін міста

Внутрішній двірняк

Пам'ятник каталонському філософу
Франческу Пуїгоссу у Театрі-Музеї

Статуя Ньютона біля входу в музей

Далі гостей музею чекають численні заглиблені лабіринти. У спеціально обладнаних залах театру-музею розміщуються всевітньо відомі твори видатного маестро. Наприклад, дивак яскраво рожевого кольору у вишуканій формі жіночих губ, який покликав відомий актор Мей Вест з Америки та багато незвичайних і дуже шлюх-вих творів як самого С. Делі, так і інших відомих митців.

Внутрішній двір інсталюваний статуями, зробленими на манер статуї «Оскар»

Екскурсія залами музею

Крім висоту в живописі, С. Далі здивував світ своїми ювелірними творами. Англійська критик і власник відомої лондонської ювелірної галереї «Електрум» Барбара Карпідж зауважує, що екстраординарна колекція С. Далі сюрреалістичних ювелірних виробів із золота і дорогоцінних каменів із механізмами похиту світ звичного ювелірного мистецтва своєю аухвалістю і екстравагантністю.

2001 р. став роком відкриття виставки коштовностей, які зробив С. Далі: 37 творів, виконаних із чистого золота і дорогоцінних каменів, були виготовлені в обшитою червоною оксамитом, ніби скринька коштовностей, яли. Найвідоміші з них – рубінова брошка «Рубінові губи» з зубами з перлів, брошка-годинник «Око часу», «Поетійшеть пам'яті» тощо.

Сам майстер вважає, що його картини і ювелірні твори відносять в себе фізику, математику, архітектуру, ядерну фізику: від психології до містики.

С. Далі. «Рубінові губи»

С. Далі. «Око часу»

С. Далі «Постачать пам'яті»

С. Далі «Дельфіни і русалки»

Людське суспільство стає більш наближене свідомості необхідності збереження пам'яті предків, збереження традицій, звичаїв, правил, віри для тогочас. У цьому його життя стає більш стійким.

Одним з інструментів цього збереження і є музей, який стає місцем, що з'єднує минуле, сьогодення і майбутнє, який стає місцем збереження соціальної пам'яті і передає її з покоління в покоління, сприяючи свідомості і творчості, кваліфікації людського суспільства, формує його історичну свідомість, викликаючи нові зривки мислення.

Музей не тільки утворює, а й найбільшій стає свідомою душі, орган, який допомагає людині від царювання і розвивається або запасає відповідно до розвитку або деградації суспільства. Музей супроводжує людство протягом усієї його історії.

Міні-дискусія

Як це важливо, яке значення для збереження цінностей людства мають музеї?

Своєю думкою обгрунтуйте і наведіть приклади:

- Я вважаю, що...».
- Тому що...».
- Наприклад...».
- Також чиню...».

Музеї України

? У який спосіб можна зберігати для наступних поколінь пам'ятки культури? Як це відбувається в Україні?

У нашій країні існують багато видів музеїв. Сьогодні діє близько 300 державних і кілька тисяч академічних, наукових (у вищих і середніх навчальних закладах), відомчих, громадських музеїв.

Екскурсовод проводить назальну екскурсію «Як водили ми Куста від хати до хати...» у Волинському краєзнавчому музеї

Перші музеї України виникли на початку XIX ст. завдяки археологічним розкопкам сирізьких могил, північних та причорноморських мистецтв. Заставлення спадщиною Київської Русі, її унікальними фресками та мозаїкою сприяло колекціонуванню монет, літописної спадщини, обрядових предметів. Але виникнення і розвиток музеїв завдачує переважно приватній ініціативі окремих осіб і цілих інституцій. Наприклад, відомий діяч культури і збирач пам'яток національної давнини **Василь Гарицький** зібрав у середині XIX ст. багату колекцію: зброю, козацькі старожитності та меморіальну колекцію Т. Шевченка. Його зібрання є основою нинішнього **Чернігівського історичного музею імені В. Гарицького**. Музейне зібрання нараховує понад 160 тисяч одиниць збереження і має не регіональне, а загальноукраїнське значення. Бібліотека музею нараховує понад 20 тисяч томів XVIII—XXI ст.

Зали з експонатами Чернігівського історичного музею імені В. Гарицького

На основі зібраних колекцій художніх творів, переважно західноєвропейських майстрів, відомого громадського діяча Богдана Ханенка у Києві було засновано спочатку приватний музей, на базі якого піши для Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. Колекція музею є найбільшим зібранням зарубіжного мистецтва в Україні. В даний час музей налічує понад 25000 експонатів. У ньому є полотна Пітера Пауля Рубенса, Дієго Веласкеса, Давидовічі Белліні й інших видатних художників.

Зали та експонати Музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків.

Приватна колекція митрополита Андрія Шептицького, що включила рукописи стародруків, ікон, предмети церковно-народної давнини, в 1905 р. стала основою «Церковного музею», а з 1913 р. — Національного музею імені А. Шептицького у Львові.

У музеї знаходиться одне з найбільших в Україні зібрань образотворчого мистецтва, яке включило майже 117 тисяч предметів основного і близько 50 тисяч предметів науково-допоміжного фонду. Серед них — найбільша в Україні збірка українських ікон XIV—XVIII ст. (понад 4 тис. творів); колекції рукописів XI—XVI ст.; рідкісна колекція народної сакральної скульптури: зразки живопису і скульптури XVIII—XIX ст. (зокрема, твори Тараса Шевченка, Сергія Васильківського, Фотія Крип'яцького, Антона Міністирського, Івана Труша та інших митців). Зібрання творів народного мистецтва налічують понад 20000 одиниць (вироби з кераміки, кістки, металу, тканини, вишивки, різьби по дереву, народний одяг, писанки, малюнок на склі).

Зали та експонати Національного музею імені А. Шептицького у Львові

Кожен музей має свою оригінальну колекцію, що становить гордість закладу. Наприклад, в Одеському археологічному музеї — колекція автентичного посуду, в Дніпропетровському — свідчення козацької епохи, зібрані фундатором музею Дмитром Яворницьким тощо. Художні музеї представляють твори вітчизняних та зарубіжних митців візантійського мистецтва з найдавніших часів до сучасності.

Особливою атмосферою вирізняються *етнографічні музеї*. Наприклад, Національний музей народної архітектури та побуту в селищі Пироговому (Київська область), Перемислав-Хмельницький музей народного побуту та архітектури створені просто неба. Вони дають можливість ознайомитись не з офіційним високим мистецтвом, а з тим, що відображає душу нашого народу: складальними дачками та їх оздобленням, печами та ткацькими верстатами, рушниками та хатнім начинням — усім, що характеризує побут наших пращурів і зберего в колекціях цих музеїв.

Національний музей народної архітектури та побуту в селищі Пироговому

Дерева Свято-Покровська церква XVI ст.
Закарпатська область

Воскресенська церква.
Рівненська область

Водяний млин.
Закарпатська область

Вітряк. Кінець XIX ст.
Закарпатська область

Це головна етнографічна «скарбниця» наших країн, найбільшій за площею музей в Україні – 150 га. Архітектурно-ландшафтний комплекс просто неба розповідає про шість головних етнографічних зон України: Полісся, Наддніпрянщину, Слобожанщину, Карпати, Подднілля і Тарпани. Вітряки та хатки, млини та хати формують образ сільського життя, створюють відчуття справляного занурення в колорит українського села. Піротоло – це величезна земля казка, чудовий пункт для відпочинку на мальовничій околиці Києва.

Українська хата всередині побуту

У Національному музею проводяться свята. Фольклорні колективи демонструють різні обряди, в яких можуть взяти участь усі відвідувачі музею. Так багато років співробітники музею зберігають і передають жителям України народні традиції українців із різних районів нашої Батьківщини. А зарубіжні гості можуть не тільки дізнатися про історію та фольклор України, а й відчути «душу» нашого народу.

Виступи фольклорних колективів музикантів і співаків на території музею

Переяслав-Хмельницький музей народного побуту та архітектури

Унікальність музею складається в масштабності хронологічного охоплення. На території площею 30 га зібрані експонати різних часів і культур, епохи міді і бронзи, трипільської та черняхівської культур, предмети побуту скіфських поселень аж до початку XX ст. На території переяславського музею є 11 дерев'яних первинних будівель XVI – XIX ст., 16 вітряних млинів тощо. Експонати переяславського музею мають світове значення.

Козацька застава XVIII ст. Реконструкція

Експонати музею просто неба

Церква Св. Георгія (1768 р.)

Церква Іоанна Богослова (1636 рік)

В експозиції музею представлені писанки та декоративні яйця не тільки з усіх регіонів України, а й з Польщі, Чехії, Румунії, Словаччини, Білорусії, Франції, Канади, США, Пакистану, Індії, Шрі-Ланки, Китаю, Єгипту та Алжиру. Мова їх орнаментів — це мова добра, оберігу та миру.

Музей писанкового розпису

З давніх-давен в Україні існує особливий вид заняття — це розпис яєць. Справжню колекцію творів цього чудового мистецтва зібрано у незвичайному і прекрасному музеї — Музеї писанкового розпису (неофіційна назва Музей «Писавка»). Цей музей було створено на основі колекції писанок у Коломиїському музеї народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Йосифата Кобринського у Івано-Франківській області. В колекції музею понад 6000 писанок, представлених з багатьох областей України (Тернопільської, Львівської, Вінницької, Черкаської, Кропивницької, Одеської), а також з Пакистану, Шрі-Ланки, Білорусії, Польщі, Чехії, Швеції, США, Канади, Франції та Індії. Серед експонатів музею є також писанки з підписами відомих політичних діячів України.

У 2000 році музей було відкрито у спеціалізованому будинку, частиною якого є пам'ятник писанці. висота якого сягає 13,5 метрів, а діаметр — 10 метрів. Коломиїський пам'ятник є найбільшою писанкою у світі. Будівля була спроектована

І. Шуміюк. Привітання музею виготовлене повністю з кольорового скла, а загальна площа утвореного таким чином втражує біля двох тисяч квадратних метрів.

Музей тисанкового розпису (Музей «Писанка») Коломия Івано-Франківська області

Експонати музею

Для популяризації української культури і мистецтва, а також збереження традицій і вивчення історії нашого народу, в деяких містах України до Свята Великonoдні влаштовують мистецькі фестивали просто неба. Такі заходи завжди об'єднують художників, жителів і гостей міст. Наприклад, у 2017 рр. у Києві, згідно з програмою фестивалю, учасники представили роботи в номінаціях «Народна писанка», «Регіональна писанка», «Авторська писанка», «Великonoдні писанки» та конкурс дитячого мистецтва на тему «Свята Великonoдні».

Галерея художніх писанок у Львові

IV Всеукраїнський фестиваль писанок у Києві (2017 р.)

Писанкарство діаспори

Писанкарство як традиційний вид українського народного мистецтва є галуззю мистецької культури, що шанобливо і дбайливо оберігається українською діаспорою. Адже незбагненна любов до України — основна риса почуття і громадянськості нашого народу.

Так, українська громада в Канаді у місті Вегревіль, 35 км від Едмонтона, спорудила величезний Пам'ятник українській писанці — розмальована бататом різнокольоровими трикутниками 10-метрово українська писанка, величиною у триповерховий будинок. Саме у Канаді більше, ніж у інших країнах світу, живуть і працюють українські писанкарі. Так, писанкарка Одарка Онкшук видала книжку-альбом про українські писанки. Ця книжка — справжній екзотичний шедевр мистецтва. Вона складається з наступних розділів: «Що писанка: символ?», «Писанки Київщини, Полтави, Волині, Чернігівщини, Херсонщини, Одеси, Закарпаття, Молдови» тощо. Досконало вивчаються символи, котрі кожної місцевості та як правильно малювати писанку. В додатку-альбомі подано карту України, де позначено найважливіші центри писанкарства. Книжка написана українською, англійською та французькою мовами і не має собі аналогів у світі.

Пам'ятник українській писанці, Вегревіль, Канада

Велику роботу щодо збереження і популяризації українського писанкарства у Франції проводить дочка відомого діяча української культури Гната Хоткевича Галіка Хоткевича, яка виготовляє чудові зразки українських писанок, а також популяризує у друкованих виданнях українське народне мистецтво у Франції.

У Великобританії великою популярністю користуються лемківські писанки, виготовлені майстрицею українського походження Анастасією Попар-Кокучак. Добре знають у Англії писанкарів-українців за походженням Павло Лупин, Анастасію Тарську та інших.

У великих містах Німеччини влаштовуються знамениті ярмарки писанкарства, в яких беруть участь більше 100 писанкарів. Традиційно змирошуються і українські майстри.

Найсприятливіші умови має розвиток українського національного мистецтва і культури в Чехії та Словаччині. У Пряшеві діє єдиний поза межами України професійний український театр, вивчається українська мова у школах, видаються українські журнали «Дукля», «Дружина вперед», «Вегелка», газета «Нове життя», проводяться цікаві фестивалі українського фольклору. Досить широко розвинуте українське писанкарство у Словаччині (передки у Пряшеві, Руська Поруба, с. Чертыжне, Ольши), де проживає частина населення українці. Відомим дослідником українського писанкарства у Словаччині, який опублікував ряд праць про українські писанки цієї країни, є Павло Маркониц.

Розвиткові писанкарства в українському середовищі Польщі найбільше сприяють щорічні конкурси писанок, які організовує Об'єднання українців Польщі. Традиційними для орнаменту українських писанок у Польщі є дерев'яні лемківські і бойківські мотиви.

М. Волк. Писанки.
Остін, Техас, США

С. Сгородник. Писанки на шкаралупі курлячого,
у гусячому яйці. Санта-Барбара, Каліфорнія, США

І. Варшела. Писанки. Клівленд, Нью-Джерсі, США

Н. Топчій. Писанки. Костленок, Техас, США

Важливим центром популяризації українського писанкарства у США є *Український музей у Нью-Йорку*, де щороку перед Великднем відбуваються вистави писанок: їх колекція Музею, яка налічує більше 600 писанок з всіх регіонів України, в тому числі немало їх із Гуцульщини. У залі музею з виставкою відбуваються курси малювання писанок для дітей і дорослих, які проводить етнограф-лектор Лідія Абрам'юк-Валігнаць.

Другим центром виробу писанок на території США є українське поселення в Міннеаполісе, штат *Міннесота*, де видали ашлейвського німецькою мовою цвалі календарні підручники про науку малювання писанок. У цих підручниках розповідається історія українських писанок, поділяється символіка їх квітецьких мотивів і техніки малювання.

Подарунок колекції писанок в двох австралійських майстринь Колонієвському музею народного мистецтва Гуцульщини і Пискуття ім. Йозефа Кобринського

днівдень ми любуємося пошій на краєчку, шкеля, добродут, зероуба. Не перетрашш дивуватися, як за днюмонта таских пристох засоби, як вил, фярба і писачок може створити справжній мистецький шедевр. З давніх-давен в Україні всі найкращі перецінювали з писанкою село, хату, дачину... Краєч і денюгириссь писанен сирочинку оспівували в поєзії і піснях.

Петриківський музей етнографії, побуту та народно-прикладного мистецтва

Писанкарі в *Австралії* у своїй творчості піддають перепану восточним реалізам. Широко використовують при виготовленні писанок стародавні гуцульські писанкові символи. Це безлічечик, що знаменує невичерпність життя; тригер; писаночні колоски, руки. Майстрині використовують курячі, гусячі і лелеки вілця, а писанкарка Галла Велішєла — навіть страусини.

Стало, українська народна писанка — це писанка, яка живе в своїй традиції і писанка тисячелить, зафіксавани патримі прапурями і передане люде: це не лише витвір мистецтва, а код нації. На вілці можна зобразити свої мрії, побавання, любов. З писанкою на Велішєла

Музей створений в 2010 році, на базі виставки петриківського розпису, при фабриці «Дружба». У музеї експонується краєч, що було в розписі за весь час його існування. У фондах музею налічується 2500 предметів, що розповідають про історію Петриківки, етнографію цього краю, розвиток народно-прикладного мистецтва, техніку петриківського розпису. Вся екс-

позиція складається з виробів: тарілок, шкатулок, ложок, кухоних наборів та інших виробів з дерева, покритих лаком. У музеї проводять майстер-класи з різних технік народного ремесла. Також у майстернях можна відвідувачам самим спробувати навчитися що-небудь малювати в петриківському стилі. Близько 40 митців працюють тільки за власними задумами та ескізами. Особливу цінність становлять вироби народних майстрів петриківського декоративного розпису Ніни Турчин, Валентини Деки, Федора Панко та інших.

Експонати Петриківського музею етнографії, побуту та народно-прикладного мистецтва

Історична довідка

Петриківський розпис, або Петриківка (за назвою селища Петриківка, районного центру Дніпровської області) унікальні зразки ручного, декоративного розпису, яким так славиться Україна. Цей розпис виник задовго до появи християнства і грав роль оберегу. Люди вірили, що в красі є духовна сила, і тому посуд, весільні скрині, меблі та інше хатне начиння, а також вікна і двері, зовнішній фасад будинків і навіть одяг обрамляли магічним орнаментом, який захищав господарів від злих сил та негараздів. Ось чому петриківськими розписами як оберегами часто розписували зброю та курені запорозькі козаки. Господарів, чиї оселі не були розписані яскравими орнаментами, в селі не поважали, вважаючи їх морально убогими та не гідними навіть вітань односельців.

Техніка виконання і майстерність передачі кольору передаються з покоління в покоління вже кілька століть. Петриківський край дав Україні не одне покоління корифеїв розпису — таких, як Тетяна Пата, Надія Білокінь, Віра та Галина Павленки, Федір Панко, Всиль Соколенко, Марфа Тимченко, Поліна Глущенко, Іван Завгородній та інших. Зразки петриківського розпису представлені в художніх музеях понад 40 країн світу. 5 грудня 2013 року **петриківський розпис** включено ЮНЕСКО до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства.

Т. Пата. Мальованка «Павичі»

М. Тимченко «Вітання на Гончарівці»

В. Панько. Декоративна тарілка «Калина червона»

З. Кудич. Шкатулка

Сувенірні тарілки з порцеляни (петриківський розпис)

В основі чудового, вишуканого і неповторного петриківського розпису лежить образне сприйняття рідної природи, безмежна любов до української землі. Їїго магія полонила серця мільйонів і на увесь світ прославила талановитих народних майстрів. До речі, таке зображення рослин не використовується ні в одному з існуючих видів розпису.

Для петриківського розпису характерний різноманітний рослинно-квітковий орнамент (мальви, півонії, айстри, різні польові квіти, гілки калини, листочки, ягоди), у якому переважають яскраві, насичені тони. Цей орнамент продовжує традиції українського бароко.

А. Пікуш. «Волошки»

Н. Турчин. Фрагмент твору

Простота малюнків насправді приховує довгу й клопітку роботу митців (перші майстри були переважно жінки), які філігранно зображували кілька сотень років тому і зображують зараз дрібні деталі у своїх виробках. Малюнки не були розраховані на довге життя. Раз на рік напередодні великого свята всі настінні розписи змивали і наносили нові. Наприкінці XIX ст. стали використовувати масляні фарби, якими місцеві майстри раніше не користувалися (сьогодні до них додають акрилові й керамічні). Кожен майстер мав свою родзинку, свій почерк, щоб його впізнавали.

Інструменти для розпису мали природне походження. Палички з паростків дерев, стебел болотних трав, особливо з рогази, саморобні пензлики — ось небагатий набір художніх знарядь, якими творили народні умільці велике різноманіття композицій квіткових візерунків. **Пензлики** народні умільці виготовляли самостійно — з котячої шерсті, вистриженої з грудей (завдяки такому інструменту фарба лягає рівно, а орнаменти виходять охайними та легкими, нерідко малюнок виконується і пальцями). **Фарби** традиційно добували із трав, листя, ягід та квітів, виварюючи їх особливим способом. Їх ніколи не змішували. У сік рослин додавали яечний жовток, і цими природними фарбами господині розмальовували свої будинки всередині, а іноді і зовні.

Майстер розпису, співробітник Центру народного мистецтва «Петриківка» Ірина Пісун (Назаренко) вважає, що розписові треба навчатись із дитинства, це справа не одного-двох і навіть не п'яти років, а щоб досягти вершин — слід працювати не менш ніж двадцять років, наполегливо, самовіддано, кожного дня.

«**Петриківка** — це історичний осередок народного мистецтва, що увібрив у себе традиції багатьох поколінь. Сьогодні він є реліктом, який доносить у XXI ст. ту глибинну культуру, що формувалася на нашій землі впродовж століть. Унікаль-

ність петриківського розпису в тому, що він життєвий, що є спільнота майстрів, які на високому рівні зберігають та розвивають його традиції народної художньої традиції...», підкреслює парадний художник України, голова правління Центру народного мистецтва «Петриківка» Андрій Пікули.

Для допитливих

Орнаментальний розпис на бетонному паркані

Свято-Юр'ївський храм у Києві (Георгій; Переможець), а колір мучеників — червоний, то в оздобленні багато червоних юр'ївських хрестів.

У вересні 2012 року представники Національного реєстру рекордів і Книги рекордів України зафіксували нове досягнення. У центрі селища Петрівка, на Дніпропетровщині, створили найдовший у світі орнаментальний розпис на бетонному паркані ручної роботи — довжиною 120 метрів та завширишки 80 см. Щоб розмалювати 170-метровий паркан, професійним майстрам, школярам і студентам знадобилося три дні і тридцять кілограмів емалевої фарби десяти кольорів. А закінчували квітковий фриз представники двадцяти дипломатичних місій, акредитованих в Україні.

У Києві, на Михайлівській площі, є храм, що оздоблений петрівківським розписом. Внутрішню частину Свято-Юр'ївського храму, який належить Київському патріархату, за кілька тижнів розписали художники із села Петрівка Галина Назаренко та Ірина Кібець. Це перший храм в Україні і світі, розписаний петрівківським розписом. Розпис у храмі відповідає православним християнським звичаям, кожна квітка і колір мають своє символічне значення. Оскільки храм присвячено святому великомученику Юр'ю — червоним, то в оздобленні багато черво-

Інтер'єр Свято-Юр'ївського храму у Києві

Яготинська картинна галерея

Катерина Білокур

К. Білокур «Квіти за тиним»

Картинна галерея у районному центрі Київської області місті Яготині була відкрита у 1983 році. Вона вважається однією з найкращих районних картинних галерей України. Має статус підділу Яготинського історичного музею.

Галерея розміщена в двоповерховому кам'яному приміщенні будинку, який є залишком колишнього палацу графа Розумовського та князів Репніних (кінець XVIII – початок XIX ст.), в мальовничому парку на березі озера Супії. У галереї є 14 виставкових залів, де широко представлено українське мистецтво – твори живопису, графіки, скульптури, декоративного мистецтва. Галерея нараховує майже 250 одиниць творчого доробку видатних митців України.

В експозиції музею скульптурні роботи, полотна та графічні твори народних художників СРСР Миколи Глуценка, Тетяни Яблонської, Івана Касіяна, Михайла Дергуса, Сергія Григор'єва, Сергія Пішча, а також митців України Івана Гончара, Олександра Скоблікова, Галики Кальченко, Івана Іжакевича, Андрія Монастирського, Анатолія Пламеницького, Василя Забашти та інших.

Справжньою гордістю галереї є найповніше зібрання робіт (більше 70) народної художниці України Катерини Білокур – живопис, акварель, графіка, ескіз, рапсодії та незавершені роботи.

Укадер Ю. А. Квілієва ваза до 50-річчя Катерини Білокур

Історична довідка

Катерина Василівна Білокур (1900—1981 рр.) народилася у с. Богданівка Яготинського району Київської області. Українська художниця, майстер народного декоративного живопису. Її часто вважають представницею «національного мистецтва» — художника, що не здобув академічної освіти, проте стави частиною загального художнього процесу.

В основному, Катерина Білокур малювала квіти. Нерідко в одній картині поєднувала весняні й осінні — така картина і створювалася з весни до осені. Крім квіт в, Катерина Білокур малювала пейзажі та портрети.

Аквареллю й олією працювала мало. Художницю більше приваблювали олійні фарби. Сама робила пензлі — обирала з китайського квітчаста вологину одноклас дощечки. Для кожної фарби — свій пензлик. Самітужка опанувала техніку гонтування полотна.

Три картини К. Білокур — «Цар-Коліс», «Варіака» і «Колгоспне поле» були включені до експозиції вітчизняного мистецтва на Міжнародній виставці в Парижі (1934 р.). Тут їх побачив Пабло Пікассо. Всього світ облетіло його слова: «Якими малю художниця такого рівня майстерності, то змусили б заговорити про неї щили світ!»

К. Білокур «Хата в Богданівці»

К. Білокур «П'внік»

К. Білокур «Привіт вродкам»

К. Білокур «Гай»

Борщівська чорна сорочка

У Борщівському обласному краєзнавчому музеї на Тернопільщині є виставка автентичної чорної борщівської сорочки — полотняної історії нашої землі. У трьох залах експонуються жіночі, чоловічі та дитячі вишиванки із різних сіл району. Найдавніша сорочка створена приблизно у 1890-х роках. Є також автентичні сорочки, що виготовлені ще до Першої світової війни, вишиванки 20—30-х років ХХ століття. Кожна борщівська сорочка має свою історію: хто її вишивав, у яких роках це відбувалося, якого населеного пункту тощо.

Сьогодні у фондах Борщівського краєзнавчого музею зберігається понад дві сотні зразків цієї самобутньої сорочки. Колекція формувалася 36 років.

Вважається, що у борщівському візерунку багато елементів повторюють символи, що характерні для трипільських орнаментів, в яких присутній тотем землі, колір землі, скрита сила землі, магія тієї сили, наснаги, що повинна народжувати, прогодовувати і виховувати нові покоління.

Вишивали сорочки дуже складними різними техніками, ніколи не використовуючи тільки одну техніку. Вишиванки були на всі випадки: до шлюбу, на неділю і свята, на смерть тощо. Багатими були весільні сорочки. У них, крім чорного кольору, що символізував родючість, домінували червоний (палке кохання), жовтий (достаток), зелений (молодість) і голубий (ніжність) кольори. Проте чоловічий костюм був білий з верху до долини, тільки прикрашений вишивкою. Це підкреслювало висоту, прямолінійність, статечність і повагу чоловіка.

Принципово важливо, щоб на зворотному боці вишиванки не було вузликів. З огляду на сакральне значення такої сорочки, вважалося, що вузлики на візерунку можуть стати вузликами на долю і життєвий шлях.

Зал музею

Експозиції музею

Експозиція музею

Для допитливих

Існує декілька легенд про виникнення боршівських сорочок. За однією з легенд розповідається, що під час татарської навали у кількох придністрянських селах Боршівського краю загинули усі чоловіки. Тоді дружини і дівчата на знак жалоби від неоправної втрати поклялися протягом семи поколінь носити траур, вишиваючи сорочки лише чорною барвою.

Інша легенда розповідає про те, що в Боршівському краї кілька років панувала посуха. Земля аж посивіла від спеки, рослинність гинула. Люди молилися, освячували в криницях воду, а Господь не давав дощу. І от одній старій і поважній в селі жінці приснився сон: стоїть на березі річки Божа Матір і зашиває полотно чорними нитками, узори багаті, у них вкраплені жовті, червоні, зелені квіточки. Пречиста Діва каже жінці: «Якщо закінчу вишивати і змахну вишивкою понад світом, скропить дощ землю і зацвітуть на ній жита і квіти». Прокинулася жінка, обміркувала сон і звернулася до односельчанок: «А давайте допоможемо Матері Божій у вишиванні. Вона не що інше,

як землю нашу і рослинність на ній вишивала». І взялися жінки за вишивання, таке, яке стара жінка уві сні побачила. День і ніч були за цією роботою. І одягли сорочки, вийшли на подвір'я біля церкви. Знявши руки вгору, почали просити Господа, аби послав на землю дощ. І сталося диво: вночі була злива. Відтоді вже не було у краї таких засушливих реків. А чорні сорочки — як данина матері-землі — стали не лише сімейними реліквіями, але й оберегами.

Борщівська чорна вишивалка атакувала своє унікальне підображення в повсякденному виді мистецтва — на художніх полотнах. Щиро захоплення й подив викликає ікона Борщівської Божої Матері, яку намалювала американська художниця українського походження Дарія Гуляк-Кульчицька. На териній полотна, вона дала відтінки вишивалки портрету образу Богородиці. Проте для нас вона уявляється, що робить начебто близькою людям образ Преп'ятої Дави. Богородиця зображена у чорній борщівській вишивалці, а теринию усталави на руках, на голові — рясних, стародавній тотемний убір українців. Цей образ несе в собі найрапир почуття — любов до рідного краю, ріднину любов, добро та милосердя. Малює ікона художниця також зобразила у вишивалці чорною барвою сорочечці. Мистецтвом твор подімет в діаспори художниця — ікона Борщівської Богоматері (саме так вона назвала це полотно) — завжди нагадуватиме емігрантам про рідний Борщівський край. Ікона стала одним із символів Борщівщини: в чорні і майже в рожеві тони.

Д. Гуляк-Кульчицька. Ікона Борщівської Божої Матері

В. Стеценко. Пиганка

Член Національної спілки художників України борщівчанин Василь Стеценко у кількох своїх картинах зобразив портрети людей у вишивалках. Це свідчить про його неперервний зв'язок із рідним краєм, захопленням творчим зовнішнім. Художник переосмислює, що саме у вишивалці проглядається самобитність народу, і саме вона є для переосмислення його картини справжнім оберегом.

Для допитливих

Один із найдавніших видів декоративно-прикладного мистецтва, що зародився кілька тисяч років тому і не втратив своєї затребуваності й сьогодні — бісерне шиття. Цей вид творчості вимагає особливих навичок, терпіння, вправності й акуратності. У наш час вишиванки, оздоблені бісером, стали знову популярними.

Орнамент із виноградом був поширений по всій центральній Україні. У Київській, Полтавській областях традиційно прикрашали вишиванки і рушники великими пронами винограду. Таки візерунки символізували радість і красу сімейного життя, його благополуччя і красу. Прона винограду нагадує родосвітне дерево, зі здоровими і численними членами роду. А ось на Чернігівщині візерунки з виноградом наносили тільки на рушники, скатертини. При цьому наявність букетів і грон винограду на чоловічих вишиванках вважалося абсолютно неприпустимим.

Вишиванка для України — це більше, ніж національний костюм, це самовираження українського народу, відображення цінностей, традицій, культури та історії. З її допомогою українці висловлювали максималний протест і демонстрували всьому світу унікальність своєї культури, піднімалися на п'єдесталі чемпіонів і боролися за свободу.

Незважаючи на схожість, кожен регіон України має свою неповторну техніку створення вишиванки. Тільки таких різних способів накладення стібків відомо більше сотні. Одного погляду на візерунок і колірну гамму буває досить, щоб з упевненістю сказати звідки «вирізня» вишиванку.

Щорічно на третій четвер травня в Україні і світі відзначають День вишиванки масовим одяганням цієї національної горечки.

? *Яке значення для українців має традиція носіння вишиванки? Які символи приховані в візерунках?*

Розкажіть про історію вишиванки вашого краю. Які узори і кольори використовуються майстрами?

Крім цих оригінальних музеїв, практично в кожній місцевості є краєзнавчі музеї, де зберігаються експонати, що мають місцевої колорит та регіональні особливості. Нині в Україні 80 % від загальної кількості музеєвих закладів — музеї історико-краєзнавчого напрямку. Краєзнавство стало надійною опорою музеєвого будівництва. Воно поклало початок десяткам нових музеєвих закладів, зберегло для наступних поколінь сотні її тисяч славних імен, важливих історичних фак-

тін, речових та документальних матеріалів. До таких закладів належать Волинський краєзнавчий музей у Луцьку, краєзнавчі музеї *Тернопіль*, *Земгорадівка*, *Рівненщина* тощо, Музей руніки у Паремелі-Хмельницькому, Музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Пасафата Кобринського в Коломиї *Івано-Франківської області*, Музей Величеської ікони в Луцьку та інші. Кістяки цих музеїв постійно поповнюються виробами сучасних майстрів, які спираються на стародавні традиції та творчі їх використання.

Є музеї, які створюються з метою привертання уваги до якогось історичного чи сучасного явища, поширення інформації про нього. Наприклад, відомий і Київський музей книги та книгодрукування, Музей-аптека у Львові, Музей Істори Полтавської битви, Національний Заповідник «Хортиця» у Запоріжжі. Усі музеї постійно оновлюють свої експозиції та планують нові.

Музей-аптека у Львові

У 2015 році було організоване Перший Всеукраїнський музейний фестиваль «Музеї III тисячоліття», який пройшов на базі Дніпропетровського історичного музею імені Дмитра Яворницького. У ньому взяли участь 78 музеїв України.

В Україні існує велика кількість *меморіальних музеїв* — закладів, присвячених відомим діячам науки, культури, речовим видам мистецтва, які зберігають не собі речі, документи, інші матеріальні свідчення свого життя, з яких і формуються експозиції. Відвідування такого музею розвиває про якість побитого більшого, ніж підручників та посібників: побачити уявляєш у світ цієї людини — уважеш

повітря н світу, опинився перед улюблених речей, побачив пейзаж за вікном. Наприклад, музеї художника Іллі Рєпіна, філософа Григорія Сковороди, співачки Клавдії Шульженко та інших.

Національний літературно-меморіальний музей Г. Сковороди

? Чи є у вашому краї заклади, присвячені відомим діячам науки, культури, мистецтва? Як і з них ви відвідували?

Музей мікроскопічної мініатюри майстра Миколи Садристого

Уже більше чотирьох десятиліть займається створенням шедеврів у стилі мікромініатюри М. Садристий. Коли його запитують, якими знаннями і здібностями потрібно володіти, щоб виконувати такі надтонкі роботи, він відповідає, що потрібно мати знання і досвід в малюнку, композиції і перспективі, досконально знати властивості всіх матеріалів, з якими працює, а також добре володіти своїм тілом, щоб у перервах між ударами серця адігнувати найтонші рухи руки, в якій знаходиться інструмент». Особливістю творчості М. Садристого є те, що всі свої твори він виконує вручну, за особисто опрацьованою технологією для кожного виду робіт. Шедеври майстра перевертають уявлення про людські можливості працювати з такими малими об'єктами і формами. Автор майстерні міні чудес — Микола Садристий — вже увійшов в історію світового мистецтва.

Руками майстра дуп створені:

- *найменша в світі книга*, що зроблена митцем, офіційно зареєстровано книгою рекордів Гіннеса;

- *найменший у світі джонні електромотор* (розміром 1-20 мм), цей прилад майже в 20 разів менше манового зернятка;

- *квіткоподібний макет кожного заводу*, розміщений на половинці ячмінного зерна. Складається з деталей і деталей і має 137 частин;

- *галасливий фараон*, який мовить через губки галчи;

Всевітньо відомий майстер — М. Садристий — людина, яка в реальності *мілкуєла божу*.

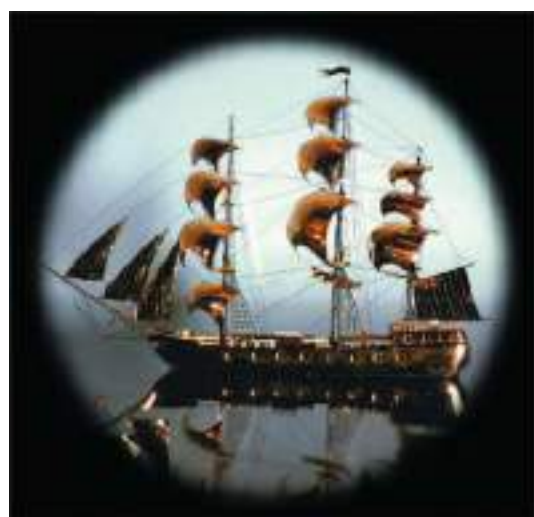
Усі ці та багато інших творів мікромініатюри представлені в спеціальній музеї, що реставрувався на території Києво-Печерської Лаври. Частина колекції знаходиться в музеї кортикового гірського князівства Андорра. 15 робіт — в угорському мистецтві художниці Сентендре. У світі існує тільки два музеї мікромініатюри в Києві і Андоррі.

Паралельний світ

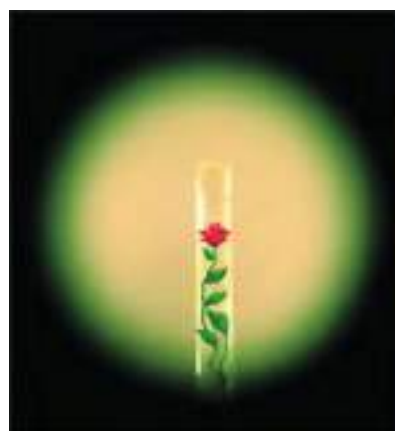
Метафізика

Пам'яті Олександра Гріна

Шахи

Троянда у волоссинні

Караван

? Для чого створюються музеї?

Музеї — це місце для роздумів. Саме музеї допомагають нам усвідомити і зрозуміти минуле. Саме у зібраних матеріалах, які зможуться у музеях, формується образ сьогодення та вираження життя, те, яким воно постає через сто, двісті років.

І, щоб музеї були доступні та інтерактивні, у нас з'являються нові технології — *віртуальні фойє та музеї*. Знайдіть їх, пошукайте за теми електронних музеїв. Завдяки Інтернету, курсам, спеціальним розробкам інформація стала тепер більш доступною. І ви обов'язково захочете прийти в ці музеї, щоб відчути їх атмосферу, побачити оригінали. Адже музейні програми — це навіть не шляхи освіти, а потяглива потреба пробудити в якійсь більшій кількості людей добро, граю, почуття, прощення до символіки, самовідомості і самосвідомості.

? Які музеї є у вашому краї? Чим вони відрізняються від інших музеїв в Україні і світі?

Роль засобів масової інформації (ЗМІ) у поширенні мистецьких цінностей

Поміркуємо разом

Які канали і передачі ви дивитесь по телебаченню? Що вас цікавить в Інтернеті? Чи збігаються ваші інтереси з інтересами ваших друзів? Чому?

У сучасному світі все більше людей сприймають культурні цінності не безпосередньо, а через засоби масової інформації — радіо, телебачення, пресу, Інтернет. ЗМІ заповнюють інформаційний простір, у якому живе людина, впливають на формування суспільної думки, на становлення світогляду багатьох людей. Для вільної орієнтації в інформаційному потоці людина повинна мати інформаційну культуру.

Інформаційна культура — це сукупність норм, правил і стереотипів поведінки і мислення, пов'язаних з інформаційним обміном у суспільстві.

Стереотипи поведінки і мислення людини — це алгоритми, програми поведінки і мислення, яким людина слідує, не замислюючись. Частина з них є вродженою, а частина, придбаною в процесі виховання та самої життєдіяльності. Це комплекси умовних і безумовних рефлексів людини на чинники зовнішніх і внутрішніх змін навколо людини і всередині її самої.

Міні-диспут

Чи вважаєте ви, що ЗМІ впливають на формування вашого світогляду? А на поведінку і мислення ваших друзів, вашого оточення?

Своєю думку обґрунтуйте і наведіть приклади:

- Я вважаю, що...•
- Тому що...•
- Наприклад...•
- Таким чином...•

Оцінювання духовної діяльності з точки зору економічних понять і потужний розвиток засобів масової інформації, що характерні для другої половини ХХ – ХХІ ст., привели до створення нового явища – масової культури, при якому духовні цінності мають чітко визначену матеріальну вартість.

Справжній розвиток масової культури почався у другій половині ХХ ст. Вона з'явилася в країнах Європи і США завдяки засобам масової інформації. Під «масовою інформацією» розуміється загальнодоступна інформація. Виник цілий ряд подібних сталих словосполучень: «масові видання», «масові пісні», «масові видовища», «місця масового відпочинку», «товари масового вжитку», «масове виробництво», «масове споживання» тощо. Вважається, що *завданням масової культури* є заповнення дозвілля людини.

Масова культура – це не тільки твори «масового мистецтва», але й своєрідний спосіб життя, певні ідеали і цінності, формування у глядача, слухача, читача споживчої свідомості. Поступово *створюється новий світ людини*. Така особистість досить легко піддається зовнішньому впливу, тому їй притаманне некритичне сприйняття продуктів масового виробництва. Ця культура має здатність маніпулювати певнікою людиною. Зростає вплив засобів масової інформації на світосприйняття особистості, її уявлення про оточуючу реальність, квіначення людського світу у світі.

? *Що обумовлює розвиток масової культури? Визначте її позитивні й негативні риси. Наведіть приклади.*

Важливе значення ЗМІ полягає і в тому, що вони здатні об'єднати велику масу людей. Так, останню олімпіаду дивилось понад три з половиною мільярди людей на планеті. Це означає, що більше половини населення Землі долучилось до традиційного свята спорту.

? *Що, на вашу думку, об'єднало людей, які дивилися олімпіаду?*

Саме через засоби масової інформації можна запозичитися з найбільш цінностей мистецтва. На телебаченні йде цілий ряд програм, які розповідають про різні види і жанри мистецтва, проводять віртуальні екскурсії залами провід-

них музичні світу, транслюють театральні вистави. Таким чином, телебачення дає можливість глядачам долучитись до світової культури.

? Які музичні канали телебачення ви знаєте? Чи задовольняють вас їхні програми? Які пізнавальні програми ви дивитесь із задоволенням? Чому? У якому телевізійному проекті ви хотіли б узяти участь і у якості кого?

Велике значення у розповсюдженні пізнавальної та цінної інформації про мистецтво та їхні твори в сфері художньої культури має також Інтернет.

? Чи користуєтесь ви Інтернетом? Як ЗМІ допомагають вам розширювати світогляд?

Поширення інформації про мистецтво здійснює повільніше і з сучасним телевізійним мистецтвом. Фільми, звіти за творчими процесами, доповіді щодо діяльності літературній спадщини. Вони дають можливість побачити сучасну інтерпретацію минулого, оцінити популярності авторів, режисерів, акторів, проаналізувати згодом і переробити джерело.

Життя сучасної людини є складне і напружене. Високотемпальним містом, великою кількістю транспорту, інфор-

маційний потік, який спрямовується на людину з екранів телевізорів, моніторів комп'ютерів, радіоапаратури швидко відволікає людську систему і часто призводить до стресового стану, вибираючи певні канали. В той час як більша частина масової культури легка та розважальна та сприяє проведення легкого дозвілля і відпочинку. Наприклад, умиляючи телевізор із серіальним серіалом, людина на певний час забуває про свої проблеми й невгоди, переймаючись долею героїв фільму, а вимкнувши — відразу ж про них забуває. Саме ця функція масової культури обумовлює її популярність і живучість.

? Чи дивитесь ви телесеріали? Які?

Чи відчували ви негативний вплив ЗМІ? Проаналізуйте, чому і як це відбувалось?

Виріток фільмів, лікарів, психологів, педагогів турбує повнування мистецької культури у суспільстві. Тут ЗМІ виконують не останню роль. Це пов'язано, передусім, із тим, що завдяки ЗМІ легко оперувати суспільною свідомістю. Через засоби масової інформації швидко поширюються шовіністичні ідеї, ксенофобські цінності, створюються певні стереотипи поведінки і стилю життя. Суттєвою загрозою сучасному суспільству стає нівелювання особистості. Відбувається інтелектуальна уніфікація свідомості. Активно використовують Інтернет та інші засоби масової інформації політичні партії, релігійні рухи тощо.

Потрапляючи під шквал інформації, людина повільно зневажає мистецьку культуру, набуваючи риз *degeneration aesthetica*. Сучасні засоби масової інформації створюються з розрахунку на комерційний успіх, тому вони у своїй більшості є високопрофесійними, хоч і зустрічається «продукція», яка виправдовує термін «кітч» — дешева продукція.

Безумовно, вибір інформаційних продуктів і послуг є досить багатий і кожен може сформувати особисте інформаційне оточення за своїм смаком. Критерієм вибору стає рівень індивідуальної культури особистості. Тут умикаються механізми самоконтролю і вибору.

? Яку роль відіграє інформаційний простір у формуванні світогляду сучасної людини? Обґрунтуйте свою думку.

Отже, ЗМІ є важливою складовою сучасності. Їхні позитивні й негативні риси можна довго перераховувати, сприймати чи відкидати. Однак не треба забувати, що людина — особа багатовимірна. Сьогодні ми за задоволенням ідемо до театру та дивимось чудову пісню, а завтра, втомившись після напруженого дня, сідаємо дивитися улюблений кітч-серіал. Тому не варто давати категоричні визначення — «добре-погано», «круто-відстало». Краще виховувати у себе культуру сприйняття ЗМІ. Тільки таким підхід дає можливість власного відкриття багатства всесвітньої культури, зокрема засобів масової інформації.

Значення мистецтва в діалозі культур

? Як класичне і сучасне мистецтво сприяє спілкуванню людей різних країн, різних національностей?

У сучасній теорії поняття «культура» є універсальним, воно використовується не тільки як науковий термін у всіх соціально-гуманітарних науках. Не менш широко воно вживається і в повсякденному житті, в мистецтві, філософії. Тому перш ніж поговорити про культуру, визначимо потрібні нам семантичні відтінки цього поняття.

Культура — це певна сукупність соціально придбаних, тих, що передаються з покоління в покоління значущих ідей, цінностей, звичаїв, врівань, традицій, норм і правил поведінки, за допомогою яких люди організують свою життєдіяльність.

Поняття «культура» також вживається і для характеристики певних історичних епох, конкретних товариств, націй, а також специфічних сфер діяльності або життя. *Суб'єкт культури* — людина. Вона творить, зберігає і поширює створені культурні цінності.

Мистецтво ми будемо розглядати як одну з форм суспільної свідомості, специфічний рід практично-духовного освоєння світу, особливий спосіб визнання і відображення дійсності. У цьому плані до мистецтва відносять групу різновидів людської діяльності — живопис, музику, театр, художню літературу (яку іноді виділяють особливо), що об'єднуються тому, що вони є специфічними художньо-образними формами відтворення дійсності. Мистецтво — процес або підсумок виразу внутрішнього світу в художньому образі, творче поєднання елементів у такий спосіб, який відображає почуття або емоції.

Сучасна культура, яка знаходиться в стані пошуку загальних цінностей, носить подвійний характер. З одного боку існує уявлення про безліч рівноправних культур, їх унікальності та неповторності, з іншого, — культурну єдність інтересів, без якої неможливе існування людства. Зростання міжкультурної взаємодії, активний вза-

ємний обмін матеріальними і духовними цінностями, формування глобальної культури при одночасному посиленні значущості національних культур підводить людство до *діалогу культур*.

Діалог культур — взаємодія, вплив, проникнення або відштовхування різних історичних або сучасних культур, як форми їх конфесійного або політичного співіснування.

Діалог культур — основа і важлива передумова для формування і зміцнення таких цінностей, як толерантність, повага, взаємодопомога, милосердя. Для існування і розвитку будь-якої культури, як і будь-якій людині, необхідні спілкування, діалог, взаємодія. Ідея діалогу культур передбачає відкритість культур одна одній. Але це можливо при виконанні деяких умов: рівності всіх культур, визнання права кожної культури на відмінності від інших, поваги до чужої культури.

Як форма розмови — діалог — припускає якусь спільність простору і часу, співпереживання, з метою зрозуміти співрозмовника, знайти з ним спільну мову. Якщо діалог не складається, то це говорить про «діалог глухих», тобто про його відсутність. Головне, що відрізняє діалогічність від монологічності, — прагнення до порозуміння взаємин різних поглядів, ідей, явищ, соціальних

гня. Це взаєморозуміння, що бере участь у цьому процесі, і в той же час абстрактне слово думки, взаємодія культур як аспект абстрактності культурної різноманітності. Міжкультурні взаємодії не можуть відбуватися згортаючи, ніяк через взаємодію індивідуальних естетичних гадів.

Діалог — це показник взаємодії культур суспільства. Здатність однієї культури взаємодіяти досягає певної істини — однієї джерела життя діяльності. При діалозі двох культур вони не анімуються і не амінуються, вони зберігають свою ідентичність і цілісність, але вони взаємно збагачуються, доповнюються, при цьому зберігаються унікальні особливості, самобутність і самостійність кожної окремої культури.

Культурне розмаїття — важлива умова для самоповажання людини: чим більше вона буде діалогізуватися про культуру, чим більше країн відвідає, чим більше мов вивчить, тим більше вона зрозуміє себе і тим більше збагатить свій духовний світ. Щоб вступити в єдиний діалог з представниками різних культур, необхідно знати і розуміти ці культури.

Світові прапори на флагштоках

Для допитливих

У наші дні на першому плані виходять відносини між цивілізаціями, так як державні кордони стають все більш «прозорими», зростає роль наддержавних об'єднань. Прикладом може бути Європейський Союз. За словами американського соціолога і політолога, автора концепції «етнокультурного» поділу цивілізації С. Хантингтона, вигляд світу все більше залежить від відносин між цивілізаціями. Він виділяє вісім цивілізацій в сучасному світі, між якими складаються різні відносини, — західну, конфуціанську, японську, ісламську, індійську, православно-слов'янську, латиноамериканську та африканську. Особливо важливі результати контактів між західною, православною та ісламською цивілізаціями. Конфлікти між цивілізаціями обумовлені їх відмінностями (з історії, мови, релігії, традицій). Вони більш фундаментальні, ніж відмінності між державами (націями). Спроби насильно нав'язати ціннісні орієнтири однієї цивілізації іншій викликають різку негативну реакцію і призводять до зміцнення цінностей своєї культури. Вирішити ці проблеми можна тільки через діалог культур.

Таким чином, діалог культур виступає як об'єктивна необхідність і умова розвитку культур. У діалозі культур передбачається взаєморозуміння, але разом із тим — лише на основі індивідуального я кожній культурі. А взагалі кажучи, що об'єднує всі людські культури, є їх соціальність, тобто людське і людяне.

Вплив однієї культури на іншу реалізується тільки в тому випадку, якщо існують необхідні умови для такого впливу. Тому діалог культур — це проникнення в систему цінностей тієї чи іншої культури, повага до них, подолання стереотипів

пів. Важливо побачити загальнолюдські цінності взаємодіючих культур. Одним з головних об'єктивних протиріч, властивих культурам усіх народів світу, є протиріччя між розвитком національних культур і їх зближенням. У розвитку світового соціокультурного процесу важливу роль відіграє діалог культур Заходу і Сходу, який придбав в сучасних умовах вселюдську значимість. Перешкодами в діалозі можуть служити різноспрямовані системи цінностей, що, звичайно, ускладнює діалог і деякі культури неохоче ідуть на контакт з іншими культурами.

Тому необхідність діалогу культур є умовою самозбереження людства. А результатом діалогу сучасних культур є формування духовної єдності, заснованої на пріоритеті загальнолюдських цінностей.

Діалог є істинною формою міжнаціонального спілкування, що передбачає як взаємозбагачення національних культур, так і збереження їх самобутності і самостійності. Оскільки кожна національна культура своєрідна і єдина, то її внесок в загальнолюдський культурний фонд унікальний і неповторний.

Ізоляція ж однієї культури від інших завжди негативно позначається на власній національній гідності і на національному престижі. Взаємодія веде до множення досвіду не тільки своєї національної культури, а й інших культур, вказує на можливість нескінченного та невичерпного пізнання і художнього втілення дійсності. Взаємодія направляє та сприяє здійсненню творчих пошуків художника, вона не тільки умова для прояву таланту, а й умова його формування. Обмін духовними цінностями, знайомство з досягненнями культури інших народів збагачує особистість, змінюючи і розвиваючи її.

Одним з продуктивних напрямів у діалозі культур є **мистецтво**. *Мова мистецтва* — міжнародна мова. Музика, балет, живопис не знають ні міждержавних, ні міжнаціональних, ні часових кордонів. Мистецтво — це дорога в майбутнє, і це майбутнє вимагає загальнолюдських ідеалів, тому мистецтво повинно бути творчим. Воно є багатофункціональним: вчить, виховує, пророкує майбутнє, має майже гіпнотичний вплив на людей. В цьому і полягає суспільна значущість мистецтва.

Мистецтво відіграє величезну роль у розвитку людини і житті суспільства. Будучи художнім відображенням дійсності, воно сильно впливає на розвиток особистості, формує почуття, думки, моральні і життєві принципи.

З огляду на те, що мистецтво — це найпотужніший інструмент впливу на психіку, істинною гідною метою творчості має стати *вдосконалення світу і поширення високих загальнолюдських ідеалів*. А якщо мистецтво створює відчуття безвиході, несе в собі шкідливі для суспільства установки (егоїзм, нігілізм, культ сексу, насильства тощо), то воно стає деструктивним і нічого позитивного не дасть, яким би майстерним і високохудожнім воно не було. Мистецтво вихо-

вус людей, які здатні і бажать жити за людськими ідеалами, можуть вчинити бути щасливішими і вчитися цьому інших.

? Які напрями в мистецтві можуть продуктивно допомогти в діалозі культур?

Для кращого проведення діалогу між культурами використовуються різноманітні форми і методи. Наприклад, проведення різних *регіональних і міжнародних конференцій, конкурсів, фестивалів, адресованих спеціальні виставки відомих художників*, які організовують різні музеї світу.

У різних країнах світу проходять *наркози форуми*, присвячені обговоренню актуальних питань теорії та історії образотворчого мистецтва і архітектури; проблемам вивчення, збереження та інтерпретації національної і світової художньої спадщини, а також взаємодії мистецтвознавчої науки з практикою музейної справи.

Не менш цікава форма проведення діалогу культур у вигляді *конференцій*, на яких порушуються такі питання, як сучасні проблеми музейної освіти і регіональний досвід їх вирішення; проблеми творчо-виконавських шкіл на міжнародному та регіональному рівнях; проблеми взаємодії східної і західної культури в кінематографі; сучасне мистецтво: взаємодія з полем соціального, національного, релігійного тощо.

Головним завданням міжнародних *фестивалів і конкурсів мистецтва* є пошук обдарованих виконавців серед творчих колективів і солістів та надання можливостей для їх повного розкриття творчого потенціалу на сцені, зміцнення міжнародних дружніх і культурних зв'язків, обмін досвідом та творчими досягненнями учасників із різних куточків Європи і світу, їх взаємне спілкування та підвищення професійної майстерності.

? Які фестивалі з різних видів мистецтва ви знаєте?

Единбурзький міжнародний фестиваль мистецтва — один із найбільших в світі фестивалів сценічних мистецтв. Він проходить в столиці Шотландії щорічно в серпні і триває майже місяць. Фестиваль унікальний. Тут одночасно представлені театральне, оперне, танцювальне та музичне мистецтво. Цей фестиваль мистецтва занесений в книгу рекордів Гіннеса як найбільший у світі.

Міжнародний фестиваль мистецтва
Единбург Шотландія

Фестиваль «Tomorrowland» Бум, Бельгія

Фестиваль «Рок у Ріо», Ріо-де-Жанейро, Бразилія

Фестиваль «Слов'янський базар у Вітебську»

ГОГОЛЬFEST (2016 р.)

«Tomorrowland» почався в 2004 р. в місті Бум, в 16 кілометрах на південь від Антверпена (Бельгія) і з того часу став одним з найпопулярніших музичних фестивалів у світі. Цей фестиваль отримав Міжнародну Премію Танцювальної Музики (International Dance Music Award) за «Найкращу музичну подію».

Фестиваль «Рок у Ріо», який уперше відбувся в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, в 1985 р., став одним із найбільших музичних фестивалів у світі. Крім Бразилії, цей фестиваль також проводиться в інших країнах (Іспанія, Португалія, США).

«Слов'янський базар у Вітебську» — міжнародний фестиваль мистецтв у Вітебську. *Цією фестивалю* — об'єднати творчі сили діячів з різних країн і створити міцного співтовариства. *Девіз фестивалю:* «Через мистецтво — до миру і взаєморозуміння». За чверть століття він став справжнім культурним брэндом, що об'єднує артистів різних країн (у 2016 р. брали участь конкуренти з 42 країн світу). Фестиваль багатопрофільний, включно на фестивалі здійснюється інші проекти і проєкти: «Фестиваль без кордонів», фест музичного мистецтва «На семи вітрах», проєкти «Ляльковий квартет» і «Місто майстрів», конкурс барабанистів, відкритий конкурс духової музики, свята народного мистецтва.

Виступ Dakh Daughters на ГОГОЛЬFEST-2016

Porto Galvolfest – щорічний мультидисциплінарний міжнародний фестиваль сучасного мистецтва – це презентація в Україні кращих артефактів сучасного українського та світового мистецтва, акумуляція потужних творчих та інтелектуальних ресурсів, формування творчого середовища, в якому виникає нова генерація митців світового значення. Програма фестивалю складається з декількох напрямків: театр, музика, кіно, література і візуальне мистецтво, екологічна програма. Уже дев'ятий рік у фестивалі беруть участь театри з різних міст світу, тандемальні колективи, співаки, художники тощо.

? Які міжнародні та регіональні фестивалі мистецтв, що проходять в Україні, ви знаєте? Розкажіть про один з таких фестивалів.

? Які художні виставки, галереї є в Києві?

Головний державний виставковий центр Києва – галерея мистецтв «Лавра», Центр Української культури та мистецтва, Пінчук Арт Центр, галерея «АртПринц» та багато інших займаються презентацією та проведенням виставок і конкурсів сучасного і світового мистецтва. На майданчиках галерей проводяться фестивалі мистецтв і творчі ярмарки, конкурси молодих художників і найрізноманітніші фотопроєкти тощо.

Галерея мистецтв «Лавра»

Пінчук Арт Центр

? Чи є у вашому краї заклади, присвячені різним видам мистецтва? Які з них ви відвідували?

Таким чином, тільки зближені розумовано людей з видатними творами світового мистецтва минулого і сьогодення, стає можливим діалог культур. На думку академіка Дмитра Лихачова, дослідника давньоруської літератури, «...культура об'єднує всі сторони людської особистості. Не можна бути культурним в одній області і залишатися неврівноваженим в іншій. Чим більше людини оточена духовною культурою, занурена в неї, тим їй цікавіше жити, життя набуває для неї змістовності».

Міні-диспут*«Чи може мистецтво впливати на історичні події в суспільстві?»*

Свою точку зору обґрунтуйте:

«Я вважаю, що...».

«Тому що...».

«Наприклад,...».

«Таким чином,...».

? *Якими національностями представлений Ваш регіон? Як їхні культури впливають одна на одну?*

На території сучасної України, завдяки її географічному розташуванню, проживають понад 100 націй і народностей. Відтак склалась унікальна ситуація розмаїття культур у всіх різновидах: етнічному, мовному, релігійному. За дослідженнями учених, українське суспільство характеризується як багатокультурне. В Україні культура заснована на загальнолюдських цінностях: захисті прав особистості, гуманізмі, творчому розвитку людини, поширенні наукових знань, взаємозбагаченні національних та регіональних культур. Сьогодні з'являється можливість не лише вільного розвитку кожної національної культури, а й постійного їхнього зближення в полікультурному просторі України.

Не менш важливим є питання інтеграції українського мистецтва у світовому культурно-мистецькому просторі з метою обміну досвідом у цій сфері та підвищенні ролі культури у формуванні позитивного іміджу України у світі. Для цього влаштовуються різноманітні заходи, зокрема місцеві, регіональні, національні та міжнародні музичні фестивалі, конкурси, творчі зльоти, семінари, конференції тощо.

Робота в групах

Уявіть себе в ролі екскурсоводів і підготуйте розповідь про один із найбільш для вас значущий культурний об'єкт свого краю.

Упродовж багатьох віків на території України існували численні внутрішні кордони, які не були постійними. Такі кордони пролягали між мовними та етнічними групами, державами, релігіями, політичними та культурними системами, відмінними економічними укладами.

Існування та взаємодія багатьох культур у єдиному географічному, історичному, художньому просторі не повинні призводити до їхнього уподібнення одна одній. Навпаки, індивідуальні, неповторні риси кожної національної культури, стаючи безцінними складовими єдиної загальнолюдської культури, повинні збагачувати її та сприяти подальшому розвитку, виховувати повагу до художніх цінностей інших народів і до збереження власної унікальності.

Перевір себе

1. Прочитайте висловлювання відомих режисерів. Як ви їх розумієте. Прокоментуйте їх.

«Кіно має змусити глядача забути про те, що він сидить у кінотеатрі» (*Італійський історик, кінорежисер, автор, сценарист Річард Пондичері*).

В ігровому кіно режисер — це Бог, а документальному Бог — режисер (*Англійський історик, режисер, сценарист Девід Девід Хенкок*).

Жанри художнього кіномистецтва

Який жанр кіномистецтва вам подобається найбільше? Чому?

Визначте за фотографіями, у яких жанрах зняті ці кінострічки.

Кадр із фільму
«Міцний горішок»

Кадр із фільму «Врятувати радového Раяна»

Кадр із фільму «Лесні»

Кадр із фільму «Вогні великого міста»

Кадр із фільму «Чингачук — Великий Змія»

Кадр із фільму
«Володар тернів»

Кадр із фільму «Аватар»

Кадр із фільму «Мака»

2. Поміркуємо разом. Вам запропонували працювати на телебаченні. Що ви запропонуєте для поліпшення рейтингу каналу і якості телепередач?

3. Уважно розгляньте фотографії у підручнику. До яких видів музеїв відносяться експонати, що зображені на них? Що ви знаєте про ці музеї?

Статуя Ньстона біля входу в Ієсто-Музеї С. Далі

С. Далі «Рубіноес і гусі»

Петрівський музей етнографії, побуту та народно-прикладного мистецтва

Дерев'яна Свято-Троїцька церква. Національний музей народної архітектури та побуту в селищі Пироговому

Експозиція музею «Багатотисячна теракотова армія». Київ

Музей писанкового розпису (Музей Писанка) Коломия, Івано-Франківська область

Запитання та завдання для самоконтролю та самоперевірки

Дайте відповіді на запитання за матеріалом підручника

I. Назвіть одну правильну відповідь.

1. Повага, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження людської особистості називається:

- а) толерантністю;
- б) діалогом культур,
- в) міжкультурними зв'язками.

2. До засобів масової інформації належать:

- а) радіо, телебачення, жижопис, Інтернет, ЗМІ;
- б) радіо, музика, преса, Інтернет, ЗМІ;
- в) радіо, телебачення, преса, Інтернет.

II. Дайте стисло відповідь на запитання.

1. Назвіть напрями сучасного мистецтва та їх представників, які вам сподобались. «Мені подобаються (не де я подоба) твори митців... тому що...»

2. Якою є роль художньої спадщини в житті людини та суспільства?

III. Дайте розгорнуту відповідь на запитання.

1. Яким чином знайомство з культурами інших країн допомагає людині зрозуміти власну культуру? Обґрунтуйте вашу думку.

2. Як музеї і бібліотеки впливають на розвиток культури людини?

IV. Поміркуйте...

Який вплив мають ЗМІ на інтелектуальний розвиток людини?

V. Творче практичне завдання

1. Продовжіть речення. «При вивченні цієї теми для мене найбільш цікавим відкриттям було...»

2. Колекційна робота

2.1. Підготуйте відеовечір на тему: «Мій улюблений музей», в ході якого продемонструйте світлини або репродукції картин із Інтернету.

2.2. Підготуйте доповідь на тему: «Мій улюблений вид образотворчого мистецтва». Доповідь повинна супроводжуватися ілюстративним матеріалом.

Розглянемо значення мистецтва для кожного з нас

Мистецтво вказує людині, для чого вона живе.
Воно розкриває їй сенс буття, висвітлює життєві цілі,
допомагає їй усвідомити своє покликання.

Огюст Робен

? Чи замислювалися ви, для чого вам потрібно вивчати мистецтво?

Яку роль воно відіграє в житті людини і вашому житті особисто?

Яким було б ваше життя без знань, які ви отримали, вивчаючи предмет

«Мистецтво»?

Свою точку зору обгрунтуйте.

- Я вважаю, що...».
- Тому що...».
- Наприклад...».
- Таким чином...».

Ніхто не буде сперечатися з тим, що мистецтво відіграє пізнавальну, виховну, розвиваючу роль у формуванні особистості.

Комунікативність — сукупність істотних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийому, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації.

З давніх-давен мистецтво допомагало людині усвідомлювати і інтерпретувати дійсність, представляючи її в образах і тим самим пов'язуючи її в єдине ціле. При цьому в людській розвивалася абстрактне і образне мислення, тобто фантазія. Сама по собі фантазія, аби скла уяву наближить до зображення не тільки найбільш доречних, а й загальних, універсальних адійностей, що підкривляють людину від тварини. Мистецтво, позбавлене фантази, було б приречене на зникнення.

Від наскельних малюнків до архітектури майбутнього

Зразки музичних творів, твори живопису, архітектури — це відображення багатогранного зв'язування наших предків до краси, ідеалу і мудрості. Всі вони виховують в людині чуттєвість і моральність. Твори мистецтва впливають не тільки на область людських почуттів, вони одночасно впливають і на свідомість людини, цілісно перетворюючи її. Завдяки мистецтву розвиваються такі якості, як дружба, совість, патріотизм, любов, справедливість тощо. Більше того, саме мистецтва було б неможливе, без розвитку чуттєвого сприйняття, розвитку здатності багачи, чуттєво споглядати, сприймати навколишній світ.

Мистецтво виходить, дає можливість пізнати світ через його образний вислів за допомогою звуків та кольорів, а слідом за цим і *створити свій образ світу*. Мистецтво, яке побудоване на законах добра і краси, освітає, просвітляє, відкриває нові горизонти. Саме звернення до нього стає імпульсом до співтворчості, причому зародження бажання створити щось своє, неповторне, щоб особистість розквітала, стала унікальною. Кожен митець — це цілісний світ — це колір, світло, тінь, перспектива, музика, через яку його бачить художник. На що був би схожий світ, якби на земній кулі, наприклад, виник лише один тип цивілізації і один тип живопису? Мистецтво віддає перевагу різноманіттю як з історичної, так і з національної точки зору.

Д. Кінзетт. Скульптури з дроту.
Диплом МВА, Англія

Інститут молекулярної біології,
Сибірський Акад. Наук

М. Браунер.
«Ранковий пейзаж із будинком»

Гігантський робіт Статуя перед Diver City.
Юлія Ялічкіна

Саме завдяки залученню до мистецтва, особистість збагачує свій світ, обирає творчу діяльність, відчуває повноту буття. Воно впливає на людину всебічно у всій повноті його духовної природи, розвиває цілісну особистість. Розумні емоції, які несе мистецтво, покликані вкласти гармонію в духовний світ особистості, виділяючи на неї комплексно і багатогранно. Саме мистецтво допомагає освіті, адже за допомогою його деякі нудні речі стають яскравішими і яскравішими.

? Яку роль відіграє мистецтво у формуванні особистості, її внутрішнього світу?

Ключовий від мистецтва траєє свого ролі у формуванні особистості. Упробуємо на прикладах довести естетичну, дізнавальну, виховну і розвиваючу роль мистецтва в процесі формування людської особистості у вітї її повноті.

Живопис. Перші за все, враження від «поблизовості» художником світу можуть бути для особистості дуже глобальними, поворотними. Головне в сплєзуванні з твором живопису — це не тільки отримання естетичних емоцій, а, скоріше за все, отримання знання про те, що таке краса чи цюверність, а, отже, формування *себе сприйняття живої, його естетичної бази.*

Т. Шерченко «Казашка Катя»

Х. Рембрандт «Дівчина біля вікна»

На картині Тараса Шевченка «Казашка Катя» зображена вродлива казахська дівчина в національному костюмі, яка тримає свічку, прикриваючи полум'я долонею. Така композиція дає можливість реалістично зобразити розсіяне світло, що підкреслює її красиві риси обличчя, додає картині романтичності і шарму. Саме за таке освітлення і манеру зображення Т. Шевченка порівнюють із Х. Рембрандтом.

Картину Харменс ван Рейна Рембрандта «Дівчина біля вікна» вважають одним із найкращих портретів майстра. Теплі відтінки червоного, коричневого і жовтого, а також «живі» риси дівчинки-служниці роблять картину справжнім шедевром.

Ф. Гойа. «3 травня 1808 р. у Мадриді»

Тема війни неминуче знаходила відображення у творчості художників у всі часи. Якби митці не ставилися до війни, чиї інтереси б не підтримували, все одно в своїх творах вони зображали природність і жахи війни, безглуздість бойових дій, трагедії життя звичайних людей.

На картині Ф. Гойа «3 травня 1808 р. у Мадриді» зображено французьких завойовників, які пригнічують іспанське повстання. Кожен із засуджених зустрічає смерть по-своєму. Чоловік у білій сорочці безстрашно дивиться на дуло рушниці. Все, що відбувається на картині, здається проти-природним, як у страшному сні.

П. Пікассо. «Герніка»

Іспанське місто Герніка, з населенням 6 тис. осіб, було знищено за одну ніч під час Громадянської війни. Відображення страшної дійсності П. Пікассо уклав в абстрактних формах найвідомішого в світі полотна про війну «Герніка». Художник робить акцент на біль і страждання, які спадають на частку простих людей під час військових дій.

Ж.-М. Жаньяк. Пензали Прованса

Жан-Марк Жаньяк — самостійно освоїв мистецтво живопису. Довголітня практика привнесла йому цималий досвід. Художник пише виключно масляними фарбами. У 1999 р. він уперше випробував *мастихіни* при написанні однієї зі своїх робіт із зображенням квітів, і з того часу він працює виключно з мастихином в стилі імпресіонізму. Улюблені мотиви Жана-Марка — це пейзажі Провансу, півдня Франції з її яскравим сонцем і буйством фарб. У своїх картинах майстер зображує літо, запрошуючи прогулятися або присісти і насолодитися пейзажем, примотом квітів, подивуючись глядачеві при швидкоплинності часу.

Мастихіни

Мастихіни — художній шпатель різних розмірів, з тонким продовгуватим сталевим стеком. Використовується для змішування олійних фарб, для нанесення фарб із туб на палітру, існує також техніка малярства мастихином (фарба наноситься на основу не пензлем, а мастихином, утворюючи нові цікаві візерунки). Техніка роботи мастихином має суттєву відмінність від техніки пензлем.

У Жана-Марка свій особливий індивідуальний і невідторжливий стиль написання картин, тому його неможливо порівняти ні з одним іншим художником. Він працює в дусі свого часу, тому він такий доцільний. Твори Ж. М. Жаньяк знає в багатьох приватних колекціях Європи, США та Північної Африки.

? Назвіть будь-які твори живопису, які справили на вас найбільш емоційний вплив. У чому це проявилось?

Який зі стилів і жанрів живопису вам подобається найбільше? Чому?

Чи є у вас улюблені художники і які їх твори ви вважаєте найкращими? Чому?

Чи вважаєте ви, що завдяки теорам живопису можна вплинути на розвиток особистості? Поясніть, як?

Свої точки зору обґрунтуйте:

- «Я вважаю, що...»
- «Тому що...»
- «Наприклад...»
- «Таким чином...»

Окреме місце у формуванні особистості займає і малювання. Психологами доведено, що малювання допомагає людині заглибитися, відволіктися від наявних проблем, повністю переключивши свою увагу на процес. Якщо до цього ще додати достаток своєї праці, то користь від малювання зростає в рази. Здіяльності до малювання є практично у кожного. Безумовно, великих майстрів завжди було не так багато, проте і вони не народжувалися таланти, а шляхом наполегливої праці і навчання удосконалювали свої навички. Якщо ви ніколи не займалися живописом, але хочете спробувати, то не рекомендується ставити перед собою якихось великих завдань і планов. Працюйте так, як вмієте. Навички, а потім й майстерність, відбуваються поступово.

- ?** Яку роль в нашому житті можна відвести скульптурі?
 Якими засобами скульптор висловлює свій задум?
 Які можливості і особливості мистецтва скульптури?

Скульптура відіграє велику роль у нашому житті. Її світ представлено яскраво і різноманітно. Протягом багатьох століть таланиті майстри у своїх скульптурних творах показують свої уявлення про навколишній світ, втілюють свої естетичні ідеї, фантазії, розширюють нем свій духовний світ.

Виразні можливості цього виду мистецтва безмежні. Відображаючи прекрасне в дійсності, скульптура, в свою чергу, формує нашу свідомість і нашу уявленню про прекрасне, виконує смак, змушує задуматися, хвилюватися, співпереживати. Наповнена розумом мистецтво скульптури, розширювати в цій області свій кругозір повинна кожна культурна людина.

Л. Берніні «Фрагмент «Фонтан чотирьох річок».
Рим, Італія

Ф. Верроккьо «Позбавлення від чар».
Неаполь, Італія

Скульптуру ми зустрічаємо усюди в повсякденному житті: монументальні статуї видатних діячів і захисників міст, рельєфи, що прикрашають архітектуру, кесонні, встановлені садово-паркові скульптури, оригінальні, незвичайні статуї з льоду, піску, воску, акрилу тощо. Французький філософ та енциклопедист епохи Просвітництва Дені Дідро писав: «Життя не звертається тільки до мистецтва... Скульптура існує і для сліпих, і для армічних».

Тосіхіко Хосана. Піщана скульптура

У. Уілкінсон.
«Прометей» Акрилова
скульптура

Скульптура зі снігу

? Чи виникло у вас бажання, побачивши скульптурне творіння, доторкнутися до нього рукою, відчуття його об'єму і тривимірності? Як ви вважаєте, чому?

Дослідники в галузі образотворчого мистецтва дійшли висновку, що у скульптури пряма *дотикова сила переконання*. Скульптурний твір викликає у глядача бажання обійти його з усіх боків, відчутти його тривимірність. Кожен новий аспект допомагає глибше зрозуміти зміст скульптури. Не випадково, що до неї хочеться доторкнутися рукою, оскільки дотик як би доповнює зоровий образ. Скульптура як вид образотворчого мистецтва пропагує різні ідеї, відображає думку, почуття, світогляд суспільства в цілому, може впливати на маси. Вона відкриває можливості для навчання ліпленню, композиції, розвитку творчої уяви і мислення.

Музика є особливим видом пізнання — *емоційним пізнанням*. Вона перетворює всі зовнішні впливи в переживання і емоційний досвід, без якого особистість не може відбутися. Вплив музики на емоції, на душу незрівнянно складніший і сильніший, ніж інші види мистецтва. Емоціям належить і роль регуляторів загального розвитку особистості — головний імпульс для діяльності кори півкуль головного мозку йде з підкірки у вигляді емоцій. Якщо виключити ці емоції, то кора позбавляється головного джерела сили.

Музика — це джерело і спосіб розвитку і формування особистості. Естетична роль музики полягає у вихованні естетичної та етичної сприйнятливості і чуйності. Почуття (емоції) радості і горя, насолоди і болю, піднесено-героїчного і низинного, красивого і потворного немов викликаються і посилюються музикою. Під впливом музики розвивається здатність естетичного споглядання і самозаглиблення.

У процесі музичної діяльності людина знайомиться з історичними епохами, особистостями, засвоює кращі зразки поезії, літератури, навіть деякі математичні та фізичні поняття, пов'язані зі звуком, при цьому формується спрямованість на пізнання світу і самого себе. У цьому *пізнавальна роль* музики.

Безсумнівна і роль музики в пізнанні дійсності, осягненні людиною цілісної картини світу. Саме музика формує гуманне ставлення до світу, впливає на формування людських цінностей — любові, краси, добра, людської гідності, любові до життя, забезпечує інтелектуальне зростання. Музика є предметом і джерелом духовного спілкування, вдосконалення. Її величезна роль полягає в передачі народних, національних цінностей і традицій.

Освоєння музики допомагає розвинути мислення — образне і логічне, абстрактне і конкретне; музика формує почуття ритму і гармонії, спостережливості, пам'ять, уяву, голосовий апарат, дрібну моторику пальців. Отже, музичне мистецтво — це частина самого життя людини, основа розуміння нею сенсу життя і навколишнього світу.

? Назвіть музичні твори, які справили на вас найбільш емоційне враження. У чому це проявлялося?

Як впливає музика на ваш настрій?

Чи можна змінити слуханням тієї чи іншої музики ваш емоційний стан?

Чи вважаєте ви, що завдяки музичним творам можна вплинути на розвиток особистості?

Чи є композитори, які вам подобаються найбільше? Які музичні твори ви вважаєте найкращими? Чому?

Свою точку зору відтворюйте:

- Я вважаю, що...
- Тому що...
- Наприклад...
- Таким чином...

Для допитливих

У світі існує ряд музичних творів, які не мають кордонів ні територіальних, ні національних. Ось історія деяких із них. Разом із учителем музики визначте мелодії цих творів.

Обов'язково прослухайте ці музичні твори. Спробуйте пояснити, чому вони чинили і чинять такий вплив на різні покоління.

«Марсельеза» — найвідоміша пісня Французької революції, що стала гімном революціонерів. Спочатку *Марсельезою* називався хвістковий гімн Реннської армії. Цю пісню написав хвістковий інженер Клод Жозеф Руже де Ліль 25 квітня 1792 р., коли французький люд повстав проти самодержавства. 24 листопада 1793 р. Конвент обрав *Марсельезу* державним гімном Франції.

Після подій 1848 р., коли революційна хвиля прокотилася цілою Європою, *«Марсельеза»* стала піснею борців за свободу в ширшому світі: в Італії, Польщі, Угорщині тощо. Вона звучала на полях боїв і під час Паризької комуни в 1871 році. Востаннє *«Марсельезу»* було заборонено під час Другої світової війни режимом нацистів. Співали пісню в той час представники патріотичного Опору. А вже у 1944 р. її знову було оголошено державним гімном Франції.

Зараз *«Марсельеза»* є державним гімном Франції. Частіше вона слугує також як гімн революції для людей усіх країн, що повстануть проти несправедливості. У дряжку і цим існують різні варіанти *«Марсельези»*.

Одне із перших паризьких видань «Марсельези»

Ю. Рюд. «Марсельеза». Триумфальна Арка Савок, бронза

Український варіант «Марсельєзи» (переклад Миколи Вороного)

Гей, діти рідної країни,
Ходімо — настав спаветний час!
Бо лютий ворог стяг руїни
Вже розгортає проти нас.
Вам чути, як здаля лунає
Той рев шалених вояків —
Іде, іде проклята зграя,
Щоб ваших нищити синів.

Приспів.

Громадо, в бій ставай!
До лав, батьки й сини!
Рушай! Рушай!
Хай чорна кров напоїть борозни!
Свята любов до свого краю
Зміцнить удар наш у бою.
Злети ж до нас ти, воле, з раю
І силу нам подай свою!
Перемогу під стяги кохані
Прикличмо з лав з усіх кінців, —
Хай бачать недруги здолані
І спаву і тріумф борців.

Приспів.

Коли ми здійсним наші мрії,
Батьки в могилах будуть спавь,
Але їх прах і славні дії
Зумієм ми ушанувать.
Щоб не тягти життя нужденне,
Дали батьки нам гарту павь, —
Нас кличе збурення натхнення
І смерть у помстві за свій край!

Приспів.

Коли у людини музика пов'язана з певною подією в житті, вона особливо вкрава. Наприклад, коли заходиш до урочистого запу одруження, де звучить музика, то мурахи по шкірі пробігають і може здатися, що життя на мить зупинилося. Цікаво, як же створювалася ця музика, яку називають «Марш Мендельсона»?

«**Марш Мендельсона**» — широко відомий марш, написаний німецьким композитором Феліксом Мендельсоном в числі інших музичних творів, створених ним для п'єси «Сон у літню ніч» в 1842 р. За сюжетом, там відбувається весілля, тому спеціально для сцени весілля композитор написав «Весільний марш» в тональності «до мажор», який значиться в списку його музичних творів як «Опус 61». Важливо розуміти, що Ф. Мендельсон писав цей марш саме для постановки конкретної театральної п'єси і зовсім не планував використовувати його як музику для реальних одружень.

Першого разу «Марш Мендельсона» був використаний як весільна мелодія під час вінчання Дороти Керью і Тома Деніела в церкві Св. Пітера в Тівертоні (Великобританія) 2 червня 1847 р. Наречений і наречена були прості, нікому невідомі люди, і про

це весілля ніхто і ніколи б не згадав, якби на ньому вперше в історії не пролунав, як весільна музика цей знаменитий марш.

Але справжню популярність марш отримав після того, як пролунав на весіллі англійської принцеси Вікторії і спадкоємця прусського престолу кронпринца Фрідріха Вільгельма 25 січня 1858 р. Принцеса Вікторія ще в дитячому віці познайомилася зі знаменитим композитором: Фелікс Мендельсон під час гастропей по Англії в травні 1847 р. був запрошений до королівського палацу, де грав свої твори спеціально для королівської сім'ї, в тому числі і для 7-річної принцеси.

Однак кронпринц Фрідріх Вільгельм був шанувальником іншого німецького композитора, Ріхарда Вагнера, і наполягав на тому, щоб під час весілля звучав «Весільний хор» — фрагмент із опери Р. Вагнера «Лоенгрін». У результаті наречений і наречена знайшли компромісне рішення, і під час їх одруження прозвучали обидва твори — «Весільний хор» Р. Вагнера грали, коли наречений і наречена входили до церкви, а «Весільний марш» Ф. Мендельсона — коли вони виходили звідти, вже ставши чоловіком і дружиною.

Під впливом цього історичного весілля, виконання під час одружень спеціальної весільної музики стало загальноприйнятим, і в багатьох західних країнах закріпилася наступна традиція: під час входу молодят до церкви або до Палацу одружень виповнюється «Весільний хор» Р. Вагнера, а під час виходу — «Весільний марш» Ф. Мендельсона. Зараз цей твір вважається одним із найбільш поширених в світі весільних маршів.

Яка з двох згаданих весільних мелодій краща, важко сказати. Прослухайте обидва твори і самі порівняйте їх.

Дж. Хентер. «Весілля королеви Вікторії і принца Альберта Саксен-Кобург-Гота», 10 лютого 1840 року»

? *Доберіть, разом із друзями музичні твори різних епох, стилів і різних композиторів, які вважаєте світовим надбанням людства. Поясніть, чому, на вашу думку, саме ці твори ви вважаєте загальнолюдськими цінностями.*

Отже, роль мистецтва у формуванні особистості велика. Воно має особливість пронизувати всі сфери життя людини, воно безпосередньо пов'язано з вихованням, працею і наукою. Мистецтво — це і імпульс до пізнання нового, до творчості, і спосіб формування ціннісних якостей.

Культурна людина — це не та людина, яку привчають до духовних цінностей насильно, це особистість, яка отримує від цього спілкування радість, відчуває повноту буття, радіє гармонії свого «я» і світу, черпаючи духовну енергію з полотен живописців, творінь скульпторів, музики композиторів. Сьогодні також створюються гарні книги, фільми, музика, при ознайомленні з якими людина набуває можливість долучитися до всього напрацьованого людством досвіду, тим самим розвиваючи свої власні здібності.

Хотілося б поговорити з вами і про зворотній бік мистецтва, про інше мистецтво, яке може морально розбещувати людину, привести до дегуманізації особистості. Причина тут криється в цивільній, ідеологічній і моральній позиції автора художнього твору. Підмінюючи справжнє мистецтво красивою формою, що не несе ніякого сенсу взагалі, створюючи зразки мистецтва, які отупляють і відводять думки в небуття, деякі «творці» створюють товар, призначений тільки для масового споживання. Навмисно або навпаки вони знищують можливість людини наблизитися до розуміння навколишньої дійсності, природи, суспільства та й самої себе теж. Таке мистецтво нерідко виконує тільки *функцію розваги*.

З давніх-давен мистецтво використовувалося як для освіти, так і для відволікання, розваги. На жаль, є чимало наших сучасників, особливо саме серед молоді, які віддають перевагу вульгарній літературі, дивляться жорстокі фільми, слухають музику, яка руйнує психіку. Таке «псевдомистецтво» пропагує насильство, розбещеність і інші соціальні пороки. Поступово чимала частина підростаючого покоління стає обмеженою, байдужою, вульгарними споживачами, жорстокими і сліпими до себе та інших. Переважна більшість людей втратила колишню активність і весь свій вільний час вважає за краще проводити в пасивному спогляданні телепередач або у мережі Інтернет. Саме це і породило нове покоління майстрів легкої наживи. Вважаючи, що задоволення є вищим благом і сенсом життя людини, таке мистецтво трансформується тільки в індустрію розваг.

Чи не небезпечне таке мистецтво для суспільства? Природно, що в такій атмосфері досить важко пропагувати загальнолюдські цінності, коли сучасні реалії диктують молодим людям абсолютно іншу модель поведінки, цілеспрямовано і послідовно негативно впливаючи на свідомість, що формується.

Отже, мистецтво, в першу чергу, повинно відображати реальне життя людей, а не вселяти, що все добре. Не варто закривати очі, а навпаки — потрібно звертати увагу на реальний стан справ і змінювати ситуацію на краще. Хотілося б, щоб сучасні «творці прекрасного і вічного» спрямували свої зусилля

на те, щоб відкривати очі людині, щоб вона озирнулася навколо, щоб її серце забилося, щоб всі навколо відчували існуючу несправедливість і всі разом почали шукати рішення існуючих проблем. Завжди треба пам'ятати, якщо людина буде володіти сильними якостями, наприклад, такими, як: чесність, гідність, краса і гармонійність внутрішнього світу, гуманізм, позитивне світосприйняття, свобода мислення, цілеспрямованість, відповідальність, бажання самовдосконалюватися, то і суспільство, в якому ця особистість живе, буде рухатися прогресивним шляхом розвитку. Саме мистецтво висвітлює шлях тим, хто іде вперед, до світла.

На щастя, в нашій країні є чимало справжніх патріотів, мистецтво яких виховує саме ті позитивні якості, про які йшлося вище. Саме вони і є прикладом для наслідування.

Міні-диспут

Що для вас було найбільш цікавим при вивченні предмету «Мистецтво»?

Який вид образотворчого мистецтва вам сподобався найбільше?

Свою думку обґрунтуйте і наведіть приклади:

«Я вважаю, що...».

«Тому що...».

«Наприклад,...».

«Таким чином,...».

Короткий словник-довідник

Аніме — японська мультиплікація. Головна відмінність від мультиплікації інших країн полягає в тому, що аніме, в основному, робиться з розрахунку на підліткову та дорослу аудиторію.

Архітектура — це одночасно наука і мистецтво проектування будівель, а також, власне, система будівель та споруд, які формують просторове середовище для життя і діяльності людей відповідно до законів краси.

Архітектурний модернізм (французькою *modernisme*, від французького *moderne* — «новітній», «сучасний») — напрям у європейській архітектурі ХХ ст. (період з початку 1900-х рр. і по 70-80-ті рр. ХХ ст.), вживається іноді як синонім поняття «сучасна архітектура».

Архітектурний постмодернізм — це сукупність течій, які виникли в 1960-х рр. і прийшли на зміну пануючому модернізму. Розквіт стилю почався з 1980-х і триває досі.

Бібліотека або **книгозбірня** — культурно-освітній заклад, що здійснює збирання друкованих і рукописних матеріалів, проводить їх опрацювання і відображення у каталогах, організовує відповідне їх зберігання, збереження і обслуговування ними читачів.

Гедонізм (древньо грецькою — «насолода», «задоволення») — етичне вчення, згідно з яким задоволення є вищим благом і метою життя.

Гімни — хвалебні пісні, звернені до Бога.

Діалог культур — взаємодія, вплив, проникнення або відштовхування різних історичних або сучасних культур, як форми їх конфесійного або політичного співіснування.

Екранні мистецтва — сфера художньо-суспільної діяльності, позначена різноманітними способами відтворення рухомого зображення через різні засоби його проєкції на екран. Існують різні *види екранного мистецтва*: **кінематограф**, **телебачення**, **відео**, **комп'ютерні технології**. Вони є тією формою, за допомогою якої вибудовується обличчя сучасної культури і водночас наповнюється відповідним сенсом.

Електронна бібліотека — впорядкована колекція різноманітних електронних документів (в тому числі книг, журналів), забезпечених засобами навігації та пошуку. Може бути веб-сайтом, де поступово накопичуються різні тексти (частіше літературні, але також наукові та будь-які інші, аж до комп'ютерних програм) і мультимедійні дані, кожен з яких самодостатній і в будь-який момент може бути затребуваний читачем.

Елітарна культура — це культура привілейованих груп суспільства, що характеризується принциповою закритістю, духовним аристократизмом і ціннісно-сміисловою самодостатністю. Вид культури, що характеризується виробництвом культурних цінностей, зразків, які в силу своєї винятковості розраховані і доступ-

ні в основному вузькому колу людей (еліти). Її основний ідеал — формування свідомості, готової до активної перетворюючої діяльності і творчості відповідно до об'єктивних законів дійсності

Імпресіонізм (від французького *impression* — «враження») — це художньо-стильовий напрям у мистецтві і літературі, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань.

Інформаційна культура — це сукупність норм, правил і стереотипів поведінки і мислення, пов'язаних з інформаційним обміном у суспільстві.

Кінетичне мистецтво, кінетизм (грецькою *kinetikos* — «дія, що приводить до руху») — напрям у сучасному мистецтві, що обіграє ефекти реального руху всього твору або окремих його складових. Кінетизм ґрунтується на уявленні про те, що за допомогою світла і руху можна створити твір мистецтва. Об'єкти представляють собою рухомі установки, що виробляють при переміщенні цікаві поєднання світла і тіні, іноді звучать. Ці ретельно сконструйовані пристрої з металу, скла або інших матеріалів, з'єднані з миготливими світловими пристроями, отримали назву «мобілів».

Кіномистецтво — вид мистецтва, твори якого створюються за допомогою кінознімання реальних, навмисно інсценованих або відтворених засобами анімації, подій.

Комунікативність — сукупність істотних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийому, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації.

Масова культура (або: **маскультура**, **поп-культура**, **популярна культура**) — культура, популярна серед широких верств населення в даному суспільстві та переважно комерційно успішна, елементи якої знаходяться повсюди: в кулінарії, одязі, споживанні, засобах масової інформації, в розвагах (наприклад, у спорті і музиці), контрастуючи з «елітарною культурою».

Мастихін — художній шпатель різних розмірів, з тонким продовгуватим сталевим стеком. Використовується для змішування олійних фарб, для нанесення фарб з туб на палітру, існує також техніка малярства мастихіном (фарба наноситься на основу не пензлем, а мастихіном, утворюючи нові цікаві візерунки). Техніка роботи мастихіном має суттєву відмінність від техніки пензлем.

Мистецький проект — різновид художньо-творчої діяльності, який потребує самостійного розв'язання проблеми, що обрана, та можливості застосування отриманих результатів у реальному житті.

Модерн (від французького *moderne* — «сучасний») — стиль (художній напрям) у мистецтві, архітектурі і особливо декоративно-прикладному мистецтві, який досяг піку своєї популярності в останній декаді XIX— початку XX ст. (до початку Першої світової війни).

Музика — вид мистецтва, в якому засобом втілення художніх образів є окремим образом організовані музичні звуки, в основі яких закладено узагальнені інтонації людської мови. Музика безпосередньо впливає на почуття людини. Її поділяють на *світську й духовну*, на *інструментальну й вокальну*. **Основними**

елементами є *лад, ритм, темп, гучність, тембр, мелодія, гармонія, поліфонія*. Музика фіксується в нотному записі.

Музичний імпресіонізм — музичний напрямок, аналогічний імпресіонізму в живописі, що склався у Франції в останню чверть XIX ст. — початку XX ст., перш за все у творчості Еріка Саті, Клода Дебюссі і Моріса Равеля. Потім імпресіонізм поширився і в інших країнах. Як напрямок, імпресіонізм надав неоціненний вплив на майбутні стилі та музичні течії.

Музичний портрет — це музично-художній образ конкретної особистості, як реально існуючої (що існувала), так і вигаданої, яка стала центральною темою твору або його великої самостійної частини.

Мультиплікація (від латинського *multiplicatio* — «розмноження», «збільшення», «зростання») або **анімація** (від латинського *anima* — «душа» і похідного французького *animation* — «оживлення») — вид кіномистецтва, твори якого створюються шляхом зйомки послідовних фаз руху намальованих (*графічна мультиплікація*) або об'ємних (*об'ємна мультиплікація*) об'єктів. Ці твори називають **анімаційними**, чи **мультиплікаційними фільмами** (мультфільмами).

Постімпресіонізм (французькою *postimpressionisme*, від латинського *post* — «після» та французького *impression* — «враження») — напрям в образотворчому мистецтві (переважно у французькому живописі), починаючи з другої половини 1880-х рр. до початку XX ст. Художники цього напрямку не дотримувалися основного стильового прийому імпресіоністів — зображення не самого предмету, а *враження* від нього. Прихильники нового напрямку прагнули вільно та узагальнено передавати матеріальний світ. Вони не були об'єднані ні загальною програмою, ні загальним методом, кожен із них — яскрава творча індивідуальність, кожний залишив свій слід у мистецтві.

Реалізм (від латинського *realis* — «суттєвий», «дійсний») — у мистецтві в *широкому сенсі* правдиве, об'єктивне, всебічне відображення дійсності специфічними засобами, притаманними видам художньої творчості. У *більш вузькому значенні* реалізм розглядається як художній стиль. Митці досліджують особистість людини в нерозривному зв'язку з сучасним їм суспільством і соціальним становищем в ньому, відтворюють життя в його об'єктивній сутності, показують закономірності розвитку і буття людини, суспільства, світу.

Розщеплення — багатозначний термін, що означає поділ цілого на складові частини.

Скульптура (латинською *sculptura*, від латинського *sculpo* — «вирізаю», «висікаю») — вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну форму й виконуються способом витісування, виливання, різьблення, ліплення з твердих чи пластичних матеріалів (каменю, металу, дерева, глини та ін.).

Статуетка (французькою *statuette*, від латинського *statua* — «маленька статуя») — невелика скульптура, виконана з дерева, кістки, глини, каменю, металу та інших матеріалів, що зображає антропоморфні образи, фігури тварин, неживі і абстрактні предмети. Належить до *скульптури малих форм*, тобто заввишки не більше 80 см і довжиною не більше 1 м. Статуетки можуть мати безліч призначень — від культового до утилітарного.

Стереотипи поведінки і мислення людини — це алгоритми, програми поведінки і мислення, яким людина слідує не замислюючись. Частина з них є вродженою, а частина, придбаною в процесі виховання та самої життєдіяльності. Це комплекси умовних і безумовних рефлексів людини на чинники зовнішніх і внутрішніх змін навколо людини і всередині її самої.

Стиль — це сукупність стійких ознак, що характеризують твори мистецтва певної культурно-історичної епохи або індивідуальну манеру митця.

Телебачення — загальний термін, що охоплює всі аспекти технології та практичної діяльності, пов'язаних з передачею зображень із звуковим супроводом на великі відстані.

Фовізм (французькою *fauvisme*, від французького *fauve* — «дикий») — напрям у французькому живописі кінця XIX — початку XX ст. Назва закріпилася за групою художників, чиї полотна були представлені на осінньому салоні 1905 р. Картини залишали у глядача відчуття енергії і пристрасті, і французький критик Луї Восель назвав цих живописців дикими звірами (французькою *Les fauves*). Це було реакцією сучасників на «дику» виразність фарб. Так випадкове висловлювання закріпилося як назва всього напрямку. Самі ж художники ніколи не визнавали над собою даного епітета.

Фрагментація — процес дроблення чого-небудь на безліч дрібних розрізнених фрагментів.

ЗМІСТ

Вступ	3
Стилі та напрями мистецтва	5
Імпресіонізм	5
Живопис імпресіонізму	6
Українські художники-імпресіоністи	25
Постімпресіонізм	30
Живопис постімпресіонізму	30
Скульптура постімпресіонізму	39
Музичне мистецтво імпресіонізму та постімпресіонізму	45
Перевір себе	56
Різновиди модернізму	63
Модерн, модернізм, постмодернізм в архітектурі	63
Різновиди архітектурного модерну	65
Різновиди архітектурного модернізму	70
Різновиди архітектурного постмодернізму	73
Модерн, модернізм у живописі	78
Живопис постмодернізму	88
Скульптура модернізму і постмодернізму	90
Музичне мистецтво ХХ століття	97
Українське музичне мистецтво ХХ— початку ХХІ століть	104
Перевір себе	109
Екранні мистецтва	117
Кінематограф	117
Види екранних мистецтв	123
Документальне кіно	123
Мультиплікація	124
Науково-популярний кінематограф	128
Українське документальне та науково-популярне кіно	128

Відеокліпи	129
Ігрове кіно	130
Жанри художнього кіномистецтва	130
Сучасне українське художнє кіномистецтво	135
Телебачення	140
Телереклама.....	147
Форми поширення мистецтва.....	151
Форми збереження культурної спадщини	152
Бібліотеки	152
Найбільші бібліотеки світу й України	155
Музеї.....	158
Найвідоміші музеї світу	161
Ватикан	161
Лувр	164
Дрезденська галерея.....	171
Метрополітен-музей.....	178
Національний музей Китаю.....	185
Музей китайських ієрогліфів	187
Теракотова армія — одна з найзнаменитіших пам'яток у світі.....	187
Національний музей ремесел Індії.....	189
Театр-музей Сальвадора Далі	192
Музеї України	197
Національний музей народної архітектури та побуту в селищі Пироговому	200
Переяслав-Хмельницький музей народного побуту та архітектури.....	201
Музей писанкового розпису	202
Петриківський музей етнографії, побуту та народно-прикладного мистецтва.....	206
Яготинська картинна галерея	211
Борщівська чорна сорочка.....	213

Музей мікроскопічної мініатюри майстра Миколи Сядристого	218
Роль засобів масової інформації (ЗМІ) у поширенні мистецьких цінностей	220
Значення мистецтва в діалозі культур	223
Перевір себе	231
Розглянемо значення мистецтва для кожного з нас	235
Короткий словник-довідник.....	248

Навчальні таблиці

Назаренко Наталя Володимирівна,
Чен Наталя Володимирівна,
Севастьянова Дарна Олександрівна,
Мералішча Маріанна Михайлівна

МИСТЕЦТВО

Підручник для 9 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видає за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Відповідальний за випуск *С. А. Єфименко*
Художнє оформлення, художнє редагування *В. С. Стадник*
Комп'ютерне макетування *В. С. Стадник*
Редактор *І. В. Єфименко*

Формат 70×100^{1/8}. Ум. друк. арк. 20,61. Обл.-вид. арк. 18,51.
Тираж 42475 пр. Зам. № 17 061.

Видавництво «Оберіг»
Україна, 01140, Харків 140, пр. Гагаріна, 62, в. 97.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3045 від 07.12.2007 р.

Віддруковано у ТОВ «Оберіг»
01140, м. Харків, проспект Гагаріна, 62, в. 97.
Свідоцтво про реєстрацію видавничої діяльності ДК № 3045 від 07.12.2007 р.